ВІСТІ
КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1987

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1987 Торонто — Нью Йорк — ч. 2 (148)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:
VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:
Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1986 РІК:

В Канаді річна передплата 18.00 дол. В США і інших країнах 18.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:	або:	Австралія:	або:
AUFC – H.Q. **49 Linden Gardens** **Notting Hill Gate** **London, W2 4HG** **ENGLAND**	**Mr. S. Wasylko** **4 The Hollows** **Silverdale** **Nottingham, NG11 7FJ** **ENGLAND**	**Mr. N. Vysotsky** **P.O. Box 293** **Salisbury, S.A.** **5108** **AUSTRALIA**	**FOKSHAN BOOK SUPPLY** **16 a Prospect St.** **Glenroy, Vic. 3046** **AUSTRALIA**

Коментар

Мирослав Малецький

НАВІТЬ ОДИН ЗАБАГАТО

Торонтський щоденник „Сан“ (9.3.87) помістив статтю Джорджа Йонаса, в якій автор застанавляється над причинами раптової і на світову міру закроєної кампанії проти нацистських воєнних злочинців. Правдою є, що під час 2-ої світової війни згинуло мільйони невинних людей з рук націонал-соціялістичних опричників та їх помічників. Багато з них не оминула рука справедливости й вони дістали засуджену кару. Статистика, одначе, — пише автор, — підказує з певністю, що деяке число їх знайшло прибіжище та сховалося в країнах Заходу — в США, Великій Британії та Канаді. Про це навіть — думає автор — не треба сумніватись. Його дивує факт, чому особи й організації, які професійно займаються вишукуванням прихованих воєнних злочинців, щойно перед кількома роками — і майже через ніч — почали масову проти них кампанію? Звідки з'явився такий раптовий ентузіязм до справедливости? Автор статті припускає, що Совєтський Союз, борикаючись зі своїми труднощами, припоручив органам КҐБ відвернути увагу Заходу від себе та скерувати її на погоню за воєнними злочинцями з-перед 42 років. При тому можна ще пришити живучим на заході східно-европейським антикомуністам коляборантство та навіть воєнні злочини. І тому автор правильно думає, коли шукає в Кремлі джерел чергової совєтської дезінформації.

Не треба тут пригадувати, що особливо українська громада в країнах західніх демократичних держав стала об'єктом безупинних совєтських нападів та очорнювань. І власне в кількох останніх роках кампанія ця посилилася, „обстріл“ став сильніший, а стара брехня прибрала нові форми.

Мета цієї пропаґанди одна — скомпромітувати українське ім'я та дочепити його до нацистських коляборантів минулого. Дісталося немало й українській дивізії. Запопадливо помагають їм в тому західні „попутчики“, тоті, за словами Леніна, „корисні ідіоти“. Поширилася навіть нова професія „ловців воєнних злочинців“ (nazihunters). Вони не перебирають в методах, і правда їх чомусь здалека оминає. Заслонюючися шляхетними гуманними кличами назверх, вони ширять неправду і ненависть, забуваючи, що ненависть породжує ненависть.

Годі дивуватися, що провідна верхівка СССР, переємець царських імперіяльних традицій, уважає, зрештою слушно, поневолені

ним народи, в тому й український, загрозою для свого існування та одною з головних причин розвалу їхньої імперії. Їх тривожить політична активність українців у західньому світі, і тому вони стараються протидіяти, обвинувачуючи їх у всьому з коляборантством включно. При цьому не згадують, що першим коляборантом гітлерівської Німеччини був Совєтський Союз (пакт Рібентроп-Молотов, серпень 1939 р.).

Дивує, одначе, в цій антиукраїнській кампанії активна участь може числом малої, але впливової і дуже голосної групи людей жидівського походження; дивує тим більше, бо в останніх кількадесят роках не бракувало спроб з української і жидівської сторін пробувати позитивно впорядкувати взаємовідносини між обома народами. Були приязні, принаймні назверх, обопільні розмови, спільні конференції, з науковою включно; постало жидівсько-українське товариство, а прихильні про українців голоси жидівських десидентів, які приїздили з СССР, зроджували надію на можливість принаймні скромного порозуміння. На жаль, у них верх взяли люди інших поглядів, яких „творча уява“ виразно насичена українцям ворожими перебільшуваннями, перекручуваннями та навіть видуманими подіями.

В 1983 році появилася праця професорів Макмастерського університету в Гамільтоні — Говарда Астера (жида) і Петра Потічного (українця) про українсько-жидівські взаємини. Вітаючи появу книжки п. н. "Jewish Ukrainian Relations" (Mosaic Press 1983) в першому числі 1984 р. наш журнал писав:

„Автори вирішили розглядати жидівсько-українські стосунки з перспективи одного й другого народу, зіставити події і висновки, обговорити їх та врешті знайти об'єкти спільного інтересу і добросусідського співжиття...

Напочатку автори подають важливі події з десять-вікового побуту жидів в Україні. Відносини між обома народами укладалися різно: були часи спокійного співжиття, часи ворожнечі з фізичним винищуванням. На історичні факти минулого мають свої погляди і українці, і жиди, тому існують дві перспективи: беручи дуже загально, українці вважають, що діяльність жидівства в Україні була ворожа українцям, запримічують в ній скорість і охоту жидів співпрацювати на наших землях з ворожою нам владою та бути виконавцями й знаряддям її політики...

Питання жидівсько-українських відносин належить у нас, мабуть, до найболючіших і найменше впорядкованих, спертих на безустанно підсичуваних і підтримуваних пересудах, які в майбутньому не принесуть нікому користи. Жиди напевно залишаться жити в Україні, бо годі повірити, щоб їх виеміґрувало 800 тисяч. Тому теж є в їхньому інтересі потреба знайдення способів не покращання взаємних відносин. Українці в боротьбі за свою державу теж потребують підтримки всіх, включно з меншинами, що живуть і житимуть на українських землях. [...]

У висновках автори підкреслюють, що коротка самостійність України в 1917-20 роках вможливила конструктивні взаємні відносини між обома народами „або, висловлюючися інакше, коли жиди та українці жили під чужим пануванням, жидівсько-українські інтереси й перспективи ніколи не сходили-

ся. Позбувшися чужого панування, жиди й українці потрапили створити здорові відносини співжиття". Звідси й переконання авторів, що в самостійній державі багато проблем в жидівсько-українських відносинах вияснитьcя і вони корисно наладнаються."

Підтримуємо ці думки і сьогодні та жаліємо, що жиди, принаймні деякі з них активно продовжують українофобну кампанію.

Немає сумніву, що жидівський народ поніс великі жертви й зазнав великих шкод — моральних, матеріяльних і фізичних в час 2-ої світової війни. Це не дискусійне, як не дискусійне, що ще живі рештки із спричинників заподіяного зла повинні бути покарані.

12 березня ц. р. канадське Міністерство справедливости опублікувало частину звідомлення Комісії Дешена про воєнних злочинців в Канаді та становище до нього канадського уряду. Уряд назначив, на домагання жидівських організацій, перед двома роками суддю Дешена, який очолив комісію з завданням прослідити скількість воєнних злочинців в Канаді (nazi war criminals), як вони туди дісталися та, врешті, що з ними зробити. Це не окремий випадок, бо вже скоріше постало в США при Департаменті справедливости Бюро спеціяльного слідства (OSI) для розшуків за воєнними злочинцями та притягнення їх до відповідальности, а в Австралії теж покликано до життя подібну до канадської комісію, і йдуть заходи створити їх в інших державах Заходу.

В принципі таку активність усі схвалюють, одначе зростають сумніви й множаться застереження щодо методів, якими вони користуються. Серед них встигли вже „вславитися" методи американського Бюра. Вони викликують враження, що в великій своїй більшості воєнні злочинці рекрутувалися з східньо-европейських країн. Проти них Бюро вживає підставлених фальшивих свідків (наприклад, проти Ф. Вальруса 11 з 12 свідків зізнавали фальшиво, послуговується фальшованими свідченнями й документами з країн східнього бльоку та не інтенцією закону, а перекручуваними і натяганими інтерпретаціями технікалій. А це вже виглядає на свідоме „фабрикування" воєнних злочинців. Вирок виданий на таких основах сам є злочином проти гуманности й людських прав. Виглядає на злобний парадокс, що в країні (США), в ідеалах якої на першому місці пишалася ідея свободи, символічно представлена на берегах океану 100-літньою статуєю, діються речі, які заперечують свободу поодиноких громадян та протирічать принципам справедливости.

Тому в Канаді прихильно прийняли звідомлення Комісії Дешена. Прихильно тому, бо знайшлися в Комісії люди, які не попали в психозу українофобства чи фобства супроти інших східніх народів, витвореного медіями, та постаралися по-можливості об'єктивно оцінити цю проблему.

В Канаді, за „підрахунками" Центру Візенталя, число 6000 „воєнних злочинців" змаліло в опінії Дешена до 20 запідозрених осіб. На-

приклад, цей горезвісний „центр“ передав консервативну урядові Канади список 217 „воєнних злочинців“, зложений із старшин української дивізії. Розгляд Комісії показав, що 187 (86%) осіб із списка ніколи не поставили ноги в Канаді, 11 тут померло, 2 виїхало, одного не вдалося зльокалізувати, а для 16 не знайдено жодного очевидного оскарження. „Це стало ясним, що список 217 старшин дивізії був майже безвартісним“, — написав суддя Дешен, — і що „цей список спричинив багато зайвої праці“. І далі: „Обвинувачування членів дивізії „Галичина“ у воєнних злочинах нічим не підтверджені ані в 1950 році, коли про них вперше почали говорити, ані в 1984 році, коли оскарження відновлено, ані перед цією Комісією“. Дивізія була бойовою одиницею, яка брала участь у боях проти більшовиків.

Читаючи опінії судді Дешена й його висновки, приходять невеселі думки. Кому й нащо була потрібна ця комісія? Вона нічого нового не знайшла. Про те, що в Канаді могло жити кільканадцять запідозрених воєнних злочинців малого калібру, знали всі, а в першу чергу поліція і відповідні міністерства. Від 1950 року та по провірці бувшим членам української дивізії дозволили еміґрувати до Канади й до всіх західніх держав.

Суддя Дешен рекомендує поправку до кримінального закону, яка вможливилаб судити в Канаді воєнних злочинців — не тільки нацистів, але всіх, проти яких є докази. Оця засада загальности прийшла запізно; її повинні були влучити в компетенції Комісії. Засада ретроактивности, не входячи в суто правні арґументи, не переконлива й може стати небезпечним експериментом, бо створює можливости надуживань. В Канаді мабуть можна було знайти іншу задовільну розв'язку в рамках існуючого законодавства, яка вможливила б суди, якщо такі були потрібні, над 20 підозрілими й іншими подібними випадками. Закони проводять в життя люди, і багато залежить від них. як вони їх інтерпретуватимуть. Ми маємо довір'я до справедливого примінення канадського судочинства й сподіваємося, що його виконавцями будуть судді характеру Дешена, а не деяких, які сидять в американському Бюрі.

Антиукраїнська пропаганда, перед створенням і під час діяння Комісії Дешена, не принесла нам добра, але треба сумніватися, чи з неї скористали оскаржувачі. Про них у звідомленні говориться, що вони перебільшили свої закиди на 400%, навіть не враховуючи астрономічних фантазій в числах Візенталя.

Під час пресових конференцій з нагоди випуску звідомлення Комісії підкреслювали, що вже немає причини до непорозуміння поміж етнічними групами. Українська спільнота раділа, хоч до цього не було особливої причини — невже ж медії потрапили створити таку атмосферу, що вже ніхто нікому не вірить? Тяжко собі уявити, що звідомлення Комісії Дешена були б іншими, ніж воно є, бо чим тоді різнилася канадська справедливість від совєтської?

Українська громада витратила багато гроша й часу на т. зв. „оборону". Їх можна було б вжити на кращі й більш потрібні цілі. Українська спільнота надіється, що всі заінтересовані прочитають і зрозуміють звідомлення Дешена та відповідь уряду на нього. Прочитаючи, одні може залишать поширювання неправди, а інші застановляться, пощо й кому йде це на руку. Українська спільнота переконана, що проблему нацистських воєнних злочинців уряд розв'яже задовільно для всього населення держави, в якій не повинно і не може бути упривілейованих етнічних груп.

Канадці українського роду підтримують клич, що навіть один вбивник між нами — забагато, і до цього додають, що навіть один „зфабрикований" воєнний злочинець в нашому демократичному суспільстві — теж забагато.

19 березня, 1987

Сучасне

Іван Кедрин

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Існують проблеми навіть дуже болючі, які проте є проминальними, епізодичними. Їх розв'язують, настає інша коньюнктура, події нестримно розвиваються і змінюються, згідно із старогрецьким філософським висловом „панта рей" (все пливе), що його український поет краще висловив: „Все йде, все минає і краю немає..." Тому поняття актуальности дуже проблематичне і розтяжне. Що сьогодні актуальне — завтра перестає ним бути, особливо в нашому часі, у часі погоні за сенсаціями, — сенсація не може тривати довго, одна другу заступає. Проте є такі проблеми, які не минаються, в усякому разі тривають десятками а то й сотнями років і все зберігають свою актуальність.

Такою найважливішою теперішньою актуальною міжнародньою проблемою, яка триває від закінчення Другої світової війни, чи пак

швидко після неї, є перегона у зброєнні між двома світовими суперпотугами, Америкою і совєтами. Як на глум, цю проблему створив американський президент Ф. Д. Рузвелт, який дав себе взяти на гачок Йосифові Сталінові на Ялтинській конференції у 1945 році до тої міри, що Рузвельт називав його Сталіна, „добрим старим вуйком Джо“. Отямився і зрозумів свою помилку, але вже запізно.

Проблема перегонів у зброєнні є проблемою війни чи мира. А що живемо в добі ядревої зброї — атомової і водневої, — у добі ракет на коротку, середню і далеку віддаль з атомовими „головками“, атомових бомб тисячократно сильніших, як ті, що їх скинено на японські міста Гірошіму й Нагасакі, де згинули разом із смертю заражених радіяцією сотні тисяч осіб, — то загроза Третьої світової війни є питанням життя і смерти всього людства. Правда, є людці, також з-посеред високих старшин і дипломатів, які твердять, що навіть на випадок вибуху Третьої світової війни ніхто з воюючих не стане користуватися ядровою зброєю, знаючи, що друга сторона, навіть після втрати мільйонів цивільного населення з цілими містами, таки матиме ще стільки сили і змоги, що у протиатаці знищить того першого напасника. Але це був би загибіль людської цивілізації і така перспектива лякає всіх відповідальних людей у світі. Безконечне накопичування зброї, безконечні перегони у побільшуванні збройних арсеналів це страшенно небезпечна забава; вона доводить до зудару, до виладування тієї смертельної і смертоносної енергії. І за історичними прецидентами відомо, що війни вибухали навіть тоді, коли їх ніхто не хотів. Тому між Білим Домом у Вашинґтоні а Кремлем у Москві заведено безпосередню радіо-телефонічну „гарячу сполуку“, „на всякий випадок“, щоби не допустити до „випадкового“ вибуху Третьої світової війни. Але той безпосередній комунікаційний провід, можливий у добі технічних чудес, не перешкоджує Совєтському Союзові продовжувати ту політику своєї політичної і військової експансії, яка розпочалась на американському континенті, з окупацією Чехо-Словаччини та підкоренні Москві Польщі, Болгарії, Румунії і Мадярщини, з „непокірливою“ але комуністичною Югославією і Альбанією, — і потім та експансивна політика поширилась на всі континенти світу. Під самим боком Америки постала сателітська держава Куба з її диктаторським режимом Фіделя Кастра, тепер іде процес перетворення на совєтського сателіта Нікараґви, у Сальвадорі створено комуністичну партизанку, в Африці підкорено Москві Етіопію і Анґолю, в Азії вже три мільйони людей, старих і молодих втекли з окупованого совєтами Афганістану до сусіднього Пакістану. 40-ий вже з черги американський президент Роналд Реґен, який має перед собою ще тільки два роки до закінчення своєї другої каденції урядування, швидко після приходу до влади проголосив два принципи оборонної політики: 1) дозброїтися до такого стану, щоби

не було мілітарної переваги СССР і щоби відстрашити СССР від аґресії на европейському континенті та проти самої Америки і 2) довести у переговорах з совєтами не до обмеження різних родів зброї, як це зроблено у двох так званих САЛТ 1 і САЛТ 2, а до редукції і ступневого касування, аж до повної ліквідації різних родів стратегічної зброї та аж до знищення обопільного арсеналу нуклеарної зброї. Може це звучить, як утопія і так і називають ту концепцію. Проте фактом є, що вперше в історії безконечних американсько-совєтських розмов на тему припинення перегонів у зброєнні, кремлівський диктатор Міхаїл Горбачов, запропонував переговорювати про знесення в Европі всіх ракет на середущу віддаль. Фахівці зразу же ствердили, що совєти можуть дозволити собі на таку „поступку", бо мають стільки ракет на близьку і далеку віддаль і таку перевагу над вільним світом у ділянці нуклеарної зброї, що пропозиція Ґорбачова, на перший погляд приманлива, зводиться до пропагандивної реторики. Тому американські і британські керівні кола зразу відповіли Ґорбачову контрпропозицією: ідеться не тільки про ракети на середню віддаль, але і на коротку віддаль, найбільш загрозливі для Західньої Европи, коли б Москва рішила маршувати до Атлантійського океану. Ідеться теж про найважливішу у випадку кожного нового договору з совєтами — про перевірку, чи совєти дотримуються підписаного договору, чи знову обманять свого західнього контрагента.

Оце ця найголовніша і найважливіша актуальна проблема міжнароднього засягу. Ніхто ніби війни не хоче. Не хоче її ані Америка, ані европейський Захід і в цьому нема найменшого сумніву. Зброєння Америки не є задля аґресії, а по лінії староримської засади „Коли хочеш мира — готуйся до війни", щоби відстрашити потенціяльного аґресора від нової аґресії. Кремль теж не хоче війни з дуже логічних причин. Совєти мусіли б вести нову війну на два фронти — проти европейського Заходу плюс Америка і Канада (бльок Атлантійського Союзу, НАТО) і проти Китаю і Японії. Ще покійний комуно-китайський прем'єр Чу Ен-лай заявив у відповідь на пересування над китайський кордон совєтських змоторизованих дивізій та ракетних викидень: „Ми можемо дозволити собі на загин мільйона чи кількох мільйонів людей, бо все ще залишиться близько один більйон населення". Очевидно — це макабрична теза. У практиці теперішня ситуація така, що британський прем'єр Марґарет Тачер, „залізна лейді", перебувала у березні 1987 р. 5 днів з візитою у Москві і мудро та відважно говорила, що проблеми частинного роззброєння не можна відлучати від проблеми людських прав і що Ґорбачов повинен перестати деклямувати про потрібні реформи, а перейти до здійснювання їх. Покищо, ствердила Марґарет Тачер, все ще політичних противників засилається в СССР до психіятричних закладів і покищо людські і громадянські права в СССР утотож-

нюється з візами для тамошніх жидів на виїзд до Ізраїлю. Москву має відвідати американський державний секретар Джордж Шульц і не є виключений приїзд до Вашинґтону „самого“ Міхаїла Ґорбачова, на нову „вершинну“ конференцію з Реґеном. Горбачову потрібний атут миротворця, бо він має проти себе все ще сильну опозицію у Політбюро.

Очевидно, існують в Америці та в різних країнах світу також інші актуальні проблеми, ось хоч би скандал із продажем зброї Іранові за посередництвом Ізраїлю, але це другорядні справи у порівнанні із питанням бути-чи-не-бути людській цивілізації.

Маємо і ми, українці, прерізні наші проблеми. Але одна з них найважливіша і найтривкіша: як відзискати втрачену у програній визвольній війні-революції рідну ні від кого незалежну державу. Актуальною проблемою тепер є якнайбільш величаве відзначення 1000-ліття хрищення України. Москва видала вже пів мільйоновим накладом „Слово о полку Ігоревім“, де у Вступі пишеться про Росію, якої тоді ще не було, князь Ігор був „русским“ князем і, очевидно, совєтський апарат наставлений на те, щоби звеличувати „русского“ князя Володимира за охрищення Росії! Кажуть, що брехня має короткі ноги. Очевидно, на дальшу майбутність та брехня не втримається, але в 1000-літті хрищення України напевне могутній совєтський пропагандивний апарат знайде доступ до різних західніх засобів масової інформації.

Вічною і болючою проблемою є єдність вільної громади у діяспорі. маємо проблему одної, а не двох, центральної репрезентації в Америці, маємо проблему збереження і поширення праці СКВУ, що його президента, шарпають тепер малі люди, на превелику радість і сміх наших ворогів. Але всі ті проблеми маліють у порівнанні з дійсністю в Україні, де відбувається процес національного геноциду. Сьогодні трудно подумати про Київ, як столицю української вільної ні від кого незалежної держави, коли на вулицях Києва лунає тільки московська мова, бо голосне говорення по-українськи може стягнути на смільчака підозру у „ворожості до совєтської власти“. Але існує у всесвітній історії безліч прикладів, що вчорашня утопія ставала завтра реальною дійсністю. Коли з вибухом Першої світової війни не було в Україні ні одної української школи, ні одної української газети, то утопією було тоді говорити про українську державу. А 22 січня 1918 року таким проголошено 4-ий Універсал. Від листопада 1920 року, коли перестав існувати реґулярний бойовий фронт Армії УНР проти червоної армії і від відвороту з Києва та з України військ після невдачного польсько-українського союзу за Варшавським договором з 21 квітня 1920 року — українська основна політична проблематика завжди та сама. Але колись і вона розв'яжеться і колись і вона перейде до історії, так само, як до історії перейде сьогодні одна з найбільших потуг світу — совєтська імперія.

Василь Федорович

ВІЙНА І ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ

(Проблеми сучасного воєнного права)

До основних принципів воєнного права належить покладення різниці між військовим і цивільним населенням. Загально прийнято, що військо має виступати тільки проти збройних сил ворога, а не проти його цивільного населення чи цивільних об'єктів. Той принцип набув право громадянства щойно в 18 ст. і це свідчить про людський поступ та позитивний розвиток міжнародного права. Правда, вже в старинних і середніх віках були спроби охорони цивільної людности, але це були тільки спорадичні випадки. Війна в тих часах була тотальна в своїй примітивній формі й мала на меті криваву та безпощадну розправу між народами й державами. Війна велася проти цілого населення противника, полонених вояків, і всіх чоловіків поголовно винищувано, дітей і жінок продавано в неволю, міста й села руйновано та зрівнювано з землею.

Отже, тотальну війну не введено в наших часах, але в далекій давнині. Проте й сьогодні, не зважаючи на „ушляхетнення" людської духовости та небувалий розвиток науки й техніки, варварські методи ведення війни не зникли, хоч може трохи злагідніли. Доказом цього є остання світова війна та пізніші льокальні т. зв. „малі", але не менш криваві війни.

Розрізнення між військом і цивільним населенням не означає, що цивільна людність не відчуває на собі тягару війни і що до неї не можна стосувати ніяких військових санкцій. Військові сили скеровується в основному проти ворожої армії і військових об'єктів, а супроти цивільного населення стосується інші форми примусу. Тому питанню була присвячена 20-та Міжнародна конференція Червоного Хреста, що відбулася в Відні в 1965 р. Вона винесла резолюцію про охорону цивільного населення з забороною стосувати до нього воєнні міри. Ту резолюцію потвердила Генеральна Асамблея Об'єднаних Націй в 1968 р.

Це так в теорії. На ділі, воюючі сторони не завжди притримуються тих принципів, часто їх нарушують і в результаті цивільне населення під час війни терпить не менше від військових частин.

Декілька прикладів:

Бльокади західніх держав у двох останніх світових війнах, або т. зв. „економічна війна", були звернені не тільки проти війська, але проти цілого населення противника.

Повітряні атаки під час Другої світової війни нищили не тільки військові об'єкти, але були звернені проти цивільного населення з

метою послабити воєнний потенціял противника, його мораль і силу спротиву. Т. зв. зональне бомбардування міст не розрізняло між мілітарними й цивільними об'єктами — нищено все загалом. Завданням тих повітряних налетів було осягнути намічені військові цілі не тільки через знищення військових об'єктів, але через безпосереднє застосування терору і загальне знищення.

В Другій світовій війні воюючі сторони в багатьох випадках надуживали свої окупаційні права. І так приходило до переслідування політичних противників і винищування цілих груп людности з расових чи інших мотивів. Великі маси населення силою вивежено і призначувано до праці в воєнній індустрії. Окуповану країну ограблювано з матеріяльних ресурсів, конфісковано й забирано цінні речі та мистецькі твори.

Проти окупанта організувалися рухи спротиву й партизанські дії. Це довело до жорстоких репресій супроти цілого населення.

Врешті застосування великокаліброваної нуклеарної зброї нищить не тільки військо й військові об'єкти, але й широкі маси цивільного населення. Тут ціль нападу не має значення, бо нищівна сила тої зброї така велика, що її не можна обмежити ані щодо простору, ані часу; вона поза межами людської контролі, залежна більше чи менше від припадку, головно, якщо мова про зброю з великою радіоактивністю, бо тої зброї не можна точно скерувати в означене місце.

Взагалі, як це показала остання світова війна, виринула тенденція однаково трактувати військо й цивільне населення, якщо це має довести до воєнного успіху. Це якраз прикмети тотальної війни, в якій на місце реґулярної армії виступає цілий „народ під зброєю". Ця тотальність теперішньої війни спричинена такими чинниками:

Величезні матеріяльні потреби модерної війни зумовлюють залежність армії від господарського чинника, і тому ціла економіка та населення воюючих сторін мусять бути на службі війни. Звідси поборювання господарського потенціялу противника — побіч перемоги над військом — є головною метою війни. До того потенціялу належить не тільки вся воєнна продукція, але також і сільське господарство, як основа прохарчування армії.

Після Першої світової війни збройні конфлікти за економічні інтереси перемінилися на ідеологічні війни. Наслідком того є поширення воєнних цілей, тепер нема компромісу між добром і злом, між правдою і фальшом, війна мусить довести до повної капітуляції противника. Чим „благородніша" війна, тим більш жорстокий її кінець. На місце колишнього „справедливого ворога" виступає „злочинець і єретик". Тому й поширюється сліпу ненависть на ціле населення противника.

Також нова зброя і збільшення нищівної її сили спонукують противні сторони використати всі можливості. Щораз більша нерівність у силах противників заохочує слабших вдаватися до всіх мо-

жливих засобів війни. У війні „на життя і смерть“ все дозволене. Партизанська війна — цей засіб слабших — має тенденцію звільнитися від норм воєнного права. Та тенденція проявляється вже раніше, але тепер вона виразніша тому, що різниці в силах противників більш наявні. Воєнне право бере до уваги певну рівність щодо шансів виграння воюючих сторін; якщо нерівність щодо зброї і людей є завелика, то слабший самовільно звільняє себе від невигідних для нього постанов воєнного права.

Як давніше, так і тепер, розрізнення між збройними силами і цивільним населенням є надалі актуальне в міжнародному праві. Одначе є небезпека, що той принцип, внаслідок практичних заходів, починає тратити на силі. Боротьба за „бути чи не бути“ доводить до того, що воюючі сторони вважають кожний засіб оправданим. Тому, нпр., Нюрнберзький процес не взяв до уваги повітряних налетів під час Другої світової війни хоч вони нанесли велике знищення таким містам як Лондон, Дрезден, Роттердам і були леґальні чи нелеґальні.

В тій ситуації залишаються дві можливості для охорони цивільного населення.

Перша з них: сучасне міжнародне право звертає мінімальну увагу на розрізнення між збройними силами і цивільною людністю. Треба, отже, створити нову концепцію права збройних конфліктів, з окремими постановами про охорону цивільного населення. Тому що групи населення, які підпадають під охорону міжнародного воєнного права, розкинені по цілій території держави, треба їх „зльокалізувати“, тобто створити для них окремі зони безпеки враз з мешканнями, шпиталями, крамницями і т.п. Ті зони безпеки мають відповідати певним вимогом, а то: мають займати тільки незначну частину території, що є під контролею воюючих сторін, в них не сміє бути ніяких військових об'єктів, зокрема важливих промислових заводів і фабрик (можна залишити малі підприємства для потреб населення), дороги в тих зонах не можуть служити військовим цілям, нпр., перемаршові військових з'єднань. Крім того, можна також деяку кількість заселених центрів, заздалегідь проголосити „відкритими містами“, з тим, що вони підлягатимуть тим самим обмеженням, що й зони безпеки. Таким чином постали б на воєнній території правдиві оази миру, але їх слід створити в мирному часі й заключити в тій справі відповідні договори з різними державами, які взаємно визнавали б такі оази.

На перший погляд така розв'язка найбільше відповідала б теперішнім обставинам. Одначе її трудно здійснити. Вже саме заключення договорів і встановлення контрольного механізму спричинює труднощі і комплікації. Отже, цей засіб може тільки в незначній мірі обмежити воєнне насильство супроти цивільного населення, а це не вистачає.

Тому залишається тільки друга можливість — придержуватися

давніше прийнятих принципів міжнародного права; треба їх тільки наново оформити, уточнити і пристосувати до нових обставин. У зв'язку з тим слід розглянути й унормувати деякі проблеми. Сюди належать: нуклеарна зброя, партизанська війна та докладне визначення мілітарних і немілітарних об'єктів.

Щодо нуклеарної зброї, то вимога її заборони або знищення є нереальна й небажана. Нереальна вже хочби з уваги на неможливість контролі, а небажана тому, що в нинішній ситуації взаємне нуклеарне залякування є одночасно запорукою миру. Знищення атомової зброї відразу поставило б СРСР на перше місце між найсильнішими державами, бо він має перевагу в традиційній зброї. Тут саме небезпека атомової війни, бо НАТО, не маючи достатньої кількости звичайної зброї, є заслабе, щоб стримати наступ східнього бльоку без застосування бодай т. зв. „тактичної нуклеарної зброї". Тому потрібне нове право, яке забороняло б „перший удар", а одночасно дозволяло б вжити атомову зброю, що нині вживається незаконним, але тільки як відплату й реакцію на безправний збройний напад. Зі стратегічного боку це реалістичне й оправдане, бо т. зв. „залякування" полягає в першій мірі на здібності завдати відплатний удар.

Якщо б тої розв'язки не можна було здійснити з політичних чи стратегічних причин, то треба провести розмежування між великокалібровою і малою, тактичною нуклеарною зброєю. Великокаліброва зброя вже з уваги на свою ударну силу є незаконна і її можна стосувати лиш як відплату за подібний атомовий удар. Мала тактична нуклеарна зброя повинна відповідати певним умовам, а саме: її дія має бути обмежена до якоїсь конкретно визначеної цілі, напрям її удару має бути контрольований і спрямований на означене місце, її застосування може бути оправдане й леґальне тільки на полі бою проти ворожого війська й його мілітарних об'єктів.

Якщо б не дійшло до вреґулювання питання вживання атомової зброї, то треба внормувати інші способи ведення війни, а це тим більш побажане, бо в нинішній ситуації атомова війна щораз менш правдоподібна, і воєнні конфлікти вирішуватимуться у звичайних війнах.

Якщо говорити про партизанські дії, то є загальна опінія, щоб їх зовсім заборонити. На це мало виглядів, бо такі війни завжди будуть існувати. Тому треба внормувати, хто і проти кого може вести партизанську війну. Згідно з постановами Женевської конвенції, дії партизанських загонів мають бути звернені тільки проти ворожого війська й його мілітарних об'єктів, а в ніякому разі проти цивільного населення, — цивільне населення не сміє брати участи в партизанських акціях, — а самі партизани мають притримуватися воєнних законів і звичаїв, якщо хочуть, щоб їх трактували, як членів реґулярних збройних сил. Тільки при таких умовах ворог не сміє стосувати репресій супроти цивільної людности. Однак, те все теорія і „побожне бажання". На ділі, партизани, які до речі не мають ста-

тусу реґулярної армії, не притримуються норм воєнного права й атакують, де можуть ворога та його військові і невійськові об'єкти; вони звичайно мають підтримку місцевого населення, яке через те не може залишатися невтральним, і силою обставин добровільно, або навіть проти своєї волі, стає учасником партизанського руху, а внаслідок того наражується на репресії з боку ворога.

Третя проблема — окреслення воєнних і невоєнних об'єктів — важливе так для атомової, як і звичайної війни. Газька конвенція з 1907 р., доповнена в 1923 р., вважає військовими об'єктами такі влаштування, що мають безпосередній зв'язок з веденням війни. Всі інші об'єкти — невійськові, і напад на них рішуче заборонений, отже, не дозволено нищити господарські устаткування та вбивати моральну силу спротиву населення. На жаль, ці заборони також залишаються тільки на папері, бо воюючі сторони не беруть їх до уваги, нпр., в останній світовій війні бомбардовано все без розбору.

Як видно з того, охорона цивільного населення, незважаючи на норми воєнного права й постанови міжнародних конвенцій, таки недостатня. Проте не можна резиґнувати з намагань привернути пошанівок для правних норм, бо інакше людству грозить поворот до варварства й анархії. Тому при розв'язці того питання треба таки взяти за підставу існуюче право, бо це той фундамент, на якому можна розвивати дальші норми „людяного" ведення війни. Принципи сучасного воєнного права відповідають нинішнім реалітетам і є чимось найкращим, що в даних умовах можна було осягнути.

Викоритсано:

R. L. Bindscheidler. Die Unterscheidung zwischen Zivilbevoelkerung und bewaffneten Streitkraeften.
In: Internationale Festschrift fuer Alfred Verdross. Muenchen, 1971.

Ярослав Курдидик

ПРОТИЛЕЖНІ ОЦІНКИ ЦІЄЇ САМОЇ МЕДАЛІ

Недавно появилася знову, як дехто твердить, вже одинадцята, пропозиція московського провідника Ґорбачова про форму нового розброєння. Чимало західніх коментаторів каже, що в цій пропозиції не має нічого особливого, за винятком дещо зміненої баламутної реторики. Ця остання пропозиція нагадує собою про прислівне „встромлення кия у купину муравлища". Вона бо й стала притокою для повені найрізноманітніших нових політичних і мілітарних спеку-

ляцій, віщувань, бо ж насправді декого може й заскочив „миротворний жест“ розброєневої великодушности сучасного реформатора Кремлівської імперії, Михаїла Ґорбачова. Нарешті, однак, у західньому світі починають вивчати , що сила і дипломатія цієї „мострімперії“ спирається на трьох нашарюваннях: безперебійній постійній дезінформації, просовуванні хитрої і підступної віроломности та непередбаченому пристосовуванні до коньюнктурних обставин.

З-посеред повіні вісток масової інформації можна додуматися, що причинило висунення цієї пропозиції усунути ракети з совєтського та европейського передпілля атомової загрози. Европейські військові аналітики наголошують, що на це склалися чотири елементи:

1) Основні й наполегливі студії різнотипних дослідньо-наукових інституцій, які займаються проблемами дозброєння і роззброєння. 2) Опінії т. зв. „совєтологів“, що присвячують СССР найбільшу увагу й слідкують не лише за його минулим, але проводять логічні висновки щодо його ролі в майбутньому. 3) Політичні й мілітарні аналітики, які з великим досвідом та обсерваційним хистом схоплюють, світові події, щоб після „найскрупулярнішого профільтровування“ подати логічні „за і проти“. 4) Мілітарні аналітики, що ставлять собі за мету підтасовувати та підраховувати оборонну і нападну спроможність своїх і ворожих сил та людські й економічні ресурси.

Загально відомо, що кожна велика держава намагається заздалегідь нагромаджувати вагомі запаси потрібних ресурсів, щоб мати силу стримати кожню ворожу аґресію. Друга світова війна показала нам дуже наглядно, що нагромаджування і мобілізування посередніх і безпосередніх запасів і засобів „на довшу мету“ мали вирішну перевагу над тактикою „блискавичної війни“ („бліцкріґ“), що її стосувала з небиякими успіхами німецька армія. Після обзнайомлення зі стратегічною доктриною „блискавичної війни“, воєнні теоретики думають, що цю доктрину може ще раз застосувати Варшавський пакт або навіть НАТО, якщо прийшло б до евентуального зудару на европейському обширі.

У своїй відомій праці „Як починаються війни?“ історик А. Дж. Тейлор висуває твердження, що ніхто ніколи не може передбачити, коли почнеться нова війна. На це, — каже Тейлор, — можуть скластися сотки різноманітних спонук, оказій і причин.

Яка буде майбутня війна? — важко передбачити, бо від закінчення Другої світової війни зайшли такі зміни у вдосконаленні і покращанні навіть звичайної зброї, що ніхто не наважується радити, яку доктрину слід булоби приняти, щоб осягнути найкращі результати. Це зовсім окрема тема, до якої ми повернемося, користаючись широкими джерельними матеріялами.

Та чи не найцікавіше тепер питання, як зареаґувала совєтська ґенераліція на пропозицію редукції атомової стратегічної зброї Ґорбачова, щоб добитися розрядження напруження між Сходом і Заходом? Маємо на увазі пропозицію усунення окремих типів ядрових ракет по обидвох сторонах „атомового передпілля", не висуваючи навіть на цей раз ніяких застережень щодо „зоряної війни", яка досі стояла завжди „впоперек дороги" до домовлення про роззброєння.

Як і можна було очікувати, таку „архиоптимістичну" пропозицію Ґорбачова приняли на Заході, зокрема в ліберально-пацифістичних колах, майже з наївним захопленням. Зате в Совєтському Союзі — помітні застереження, а військовий провід поставився до неї зовсім неґативно. Така постава совєтської ґенераліції дуже його заскочила й водночас занепокоїла.

Очевидно, що Совєтський Союз намагається вести таку політику, яка найкраще відповідає його інтересам, і такого „політичного типажу", якого йому потрібно в першу чергу для передишки, або ще докладніше, для схоплення і втримання „довшого відхилу" в борсанні з Заходом, щоб бодай дещо впорядкувати свої розтерзані домашні проблеми.

Европейські чільні „совєтологи" твердять, що Ґорбачов має дуже насторожену проти нього, майже всю „старопартійну камарилу", але на чоло висувається дуже сильна опозиція, зложена з чільних військових теоретиків, спеціялістів і бойових командирів.

Ця опозиція побоюється, що коли Ґорбачов намагатиметься відвести поважну суму з фондів їхнього оборонного бюджету, щоб хоч трохи піднести жалюгідний життєвий рівень населення, то це підірве їхню „вирішальну монопольну ролю" у збройній продукції та у формулюванні оборони СССР.

Така евентуальна зміна припинить теж зв'язки ґенераліції з джерелами постачання, а це означає на простій мові, що припиниться, як про це говорять „совєтологи", не тільки найбільше, але найглибше закорінене хабарництво всієї „військової знаті" СССР. Про цю своєрідну „елітну військову кліку" говориться, що до неї входить законспірована „ланка совєтських мільйонерів", які ведуть розкішне паразитне життя, витрачаючи державні фонди.

Совєтські мілітаристи вимагають, однак, щоразу більших оборонних фондів, мотивуючи свої вимоги тим, що оборона заанґажована тепер у вельми затяжні технологічні змагання з Америкою. Дальше, вони твердять, що не вірять в досить заспокоюючу заяву Сахарова, що „зоряна війна" не матиме вирішального впливу на уклад збройних сил і що вона навіть тепер дуже далека від практичного застосування.

Совєтська ґенераліція наголошує, що вона прислуховується теж

до опінії інших совєтських вчених, і за їхніми твердженями виходить, що якраз — навряд. Американці розробляють і дуже приспішено вдосконалюють різні системи, починаючи від лейзерної, електронного розпилювання, кінчаючи на кінетичній енерґії все це націлене на знищення міжконтинентальних балістичних ракет.

Коли взяти до уваги всю діяльність наших капіталістичних ворогів, — кажуть совєтські мілітаристи, — то СССР не може сидіти й приглядатися з закладеними руками, чекаючи в безраді, на свою атомову загибіль. Ось, тому мають в Москві зовсім просту відповідь: „Наздоганяти чимхутше Америку в побудові нашої власної і більше вдосконаленої протиракетної оборони".

А тепер обернім і подивімся на другу сторону „розброєневої медалі". Совєтську пропозицію про відтягнення ракет европейські країни НАТО приняли в принципі позитивно, хоч, щоправда, є між ними й такі, які висовують застереження не так до самої пропозиції Ґорбачова, як до укладу сил в Европі й совєтської переваги в звичайній зброї, яка теж становить загрозу для европейських країн. Як воно не дивно, що Ґорбачов, висуваючи пропозиції про стратеґічне ядрове роззброєння, ніколи ні словом не натякає на беззастережну перевагу своїх суходільних і морських збройних сил.

Очевидно, що незаперечним залишається факт, що економіка СССР опинилася на грані повної катастрофи. Ґорбачов та чимало совєтських лідерів знають, що її можуть врятувати тільки західні кредити, поширення торгівлі, придбання найновішої техніки, зокрема різновидних комп'ютерних пристроїв, які незаступимі в піднесенні індустрійної продукції та, взагалі, цілої економіки, і найважніше — вони необхідні для модернізації совєтської оборони.

Ґорбачову потрібний час на „нову перестройку" (до речі, його теперішня найчастіше вживана фраза). Йому потрібний не лиш політичний успіх за кордоном, але ще більше якнайшвидше пересунення фондів — „з перестройки мечів на плуги". Проти цього виступають впливові сили військового сектора. І хитрий та меткий реформатор Михаїл Ґорбачов знає, що йому не можна наставляти проти себе армію, бо ж на її силі опирається ціла могутність московсько-комуністичної імперії.

Секретар оборони США, Вайнберґер, стоїть увесь час під впливом союзників НАТО. Вони твердять, що, коли Америка забере з Европи свої ракети, то американські частини в Европі не матимуть більшого значення в обороні европейського континенту. Тому Вайнберґер не перестає твердити, що, згідно з дотеперішнім досвідом, Совєтському Союзові не можна вірити. З того постає, — каже Вайнберґер, — логічне заключення: там, де бракує повного довір'я, всякі розмови й договорювання про злагоду й роззброєння залишаться тільки „домовленнями на папері" без будь-якої вартости.

Люди і опінії

ГЕН. ПЕТРО ГРИГОРЕНКО

про колоніялізм і національний ґеноцид в СССР

Вашінгтон (УІС „Смолоскип") — На заключній сесії Сахаровських Слухань в суботу 29 вересня 1979 позапрограмово виступив ген. Петро Григоренко, закордонний представник київської Української Гельсінської Групи, який у своїй заяві видвигнув питання совєтського колоніялізму і національного ґеноциду в СРСР.

Ген. П. Григоренко сказав: „Я хочу почати свій виступ з повідомлення про те, що Юрій Орлов, мій друг і соратник в Гельсінській Групі, уже в таборі провів обслідування по таборах і тюрмах і в тому обслідженню він знайшов, що в політичних таборах більше 40% українців, біля 30% прибалтійців — лотишів, литовців і естонців. Я хочу сказати, що не багато в америці знають, що є така країна, як Україна. Американець знає Росію, в кращому випадку СССР. І не знає американець, що це колоніяльна імперія. Про колоніяльний характер СССР ви не почуєте заяв. Визволюють б-дь-які колоніяльні нації, котрих вже навіть немає. Коли немає кого більше „визволяти", тоді Порто-Ріко совєти прагнуть визволити від колоніяльної залежности. Тільки чомусь самі порторіканці не хочуть визволятись... А про СССР мови немає. Йдучи за твердженням Валерія Чалідзе, СССР є теоретиком ліквідації прав людини.

Але СССР є також теоретиком ліквідації націй і чомусь громадськість перебуває під впливом тих слів, які СССР придумав теоретично. По-перше — він назвав себе СССР. Союзом ніби-то рівних націй. По-друге — він видвигнув теорію „злиття націй". Мовляв, націям немає потреби ділитися, вони зливаються. *Але про те, що в природі немає випадку, коли б нації зливалися — вони не говорять.* Зате проголошують теорію „злиття націй" теорією проґресивною, згідно з якою приймається різні заходи, доконується злочини, проводиться прямо ґеноцид. Ви всі тут чули виступ Сейтмуратової. Не можна забути цього виступу... представити собі смолоскип живої людини, яка хотіла захистити свою сім'ю у власній хаті і для того тільки була примушена обілляти себе горючим і піти на смерть, на страшну смерть... Ви не забудете виступу Рупперта, котрий говорив про родину з 14 осіб, яка пішла в тюрму, тільки четверо вийшли живими і то інвалідами, каліками. *Таких, як кримські татари і німці Поволжя є 14 націй і серед них 50-мільйонна нація, Україна, яка знищується як нація, подавляється, проводиться фактичний ґеноцид...* Ми знаємо ті масові багатомільйонні депортації, ми знаємо про штучний голод, котрий виморив шість мільйонів українських селян. Ми знаємо штучну міґрацію — виїзд людей з України у віддалені місця і навпаки засилання росіян з Росії в Україну. В результаті всіх цих заходів, тепер понад 10 мільйонів українців живе поза межами України. Вони позбавлені шкіл, літератури, радіо, телевізії на національній мові, а в самій Україні проводиться русифікація, насильна за суттю справи..

Партія, котра править Україною, не є українською партією.

Керівництво школи, життя шкільне — все російською мовою. Значить дітям уже змалку прищиплюється, що мови не рівні, що українська мова другорядна мова. Ось і ця насильна, штучна асиміляція називається тим, про що я говорив " „злиттям націй". Не в злитті націй справа, а справа в тому, *що проводиться лінія ліквідації національної різнородности*, перемінення всього населення Совєтського Союзу на сіру масу, знівельовану в усіх відношеннях, в тому числі в мовному і культурному, з підробленою національною культурою. Спроьа ця спрямована на знищення людства, бо людство представляє себе в національній різнородності, кожний окремо представляє собою окрему цінність. Кожна нація сама собою має відмінні ознаки. Боротьба ведеться жорстоко. Ось і звідки ті сорок і тридцять відсотків. *Три малі нації прибалтійські і Україна дають »70% політв'язнів.* На це часто не звертають уваги. А коли мова йде про Гельсінські Групи, то тут говорили про двох моїх друзів, заарештованих і засуджених на високі, жорстокі реченці — говорили про А. Шаранського і Ю. Орлова. Тут виступав ще третій член Московської групи, мій друг, Олександер Ґінсбурґ, котрий був також засуджений в числі тієї трійки. Але таких засудів у московській Групі — три, я не говорю, що це якийсь привілей, але я говорю, що в Українській Групі, яка мала такий же склад — одинадцять осіб. *В Українській Групі таких засудів одинадцять, цебто 100% в розрахунку!...* Всьому світові відоме ім'я Шумука. 34 роки людина в тюрмі. І дальше там же. Цими днями вийшов Караванський — 33 роки висидів, а тепер Скочок, воїн УПА сидить від 1953 року, до сьогодні сидить і не скоро йому виходити, додадуть ще. Сидить син українського генерала УПА — Юрій Шухевич. 15-річною дитиною взяли його за те, що він син свого батька. Тільки за те. І ось вже 30-й рік сидить в тюрмі... *Проводиться лінія ліквідації всього свідомого, всіх хто бореться, всіх хто відстоює національні інтереси. Все це називається „злиттям націй"...* Після мене будуть виступати інші, які говоритимуть про долю окремих людей. Послухайте уважно про долю тих людей. Всі вони великі люди. Люди великі своїм характером, своєю волею і тим, що вони зробили для свого народу..."

Після цієї заяви, ген. П. Григоренко відчитав пропозицію постанови Сахаровських Слухань в національному питанні, що присутні прийняли бурхливими оплесками.

Віктор Поліщук

З циклю: ***Конституція Української РСР***

РОЛЯ КПРС У ДЕРЖАВІ

„Стаття 5. Найважливіші питання державного життя виносяться на всенародне обговорення, а також ставляться на всенародне голосування (референдум)."

Про цей демократичний інститут „Українська Радянська Енциклопедія" (т. 12, стор. 220) говорить: „Референдум — всенародне голосування з питань прийняття найважливіших законодавчих актів; одна з форм *всенародного опиту*. В СРСР та інших соціалістичних країнах референдум є одним з проявів прямого і безпосереднього народовладдя..., найважливіші законопроекти слід виносити на всенародне голосування...".

Гарно сказано. І в Конституції УРСР, і в Українській Радянській Енциклопедії. Біда лиш у тому, що стаття 5 Конституції УРСР (і СРСР) — це мертва стаття. Це, можна сказати, свого роду димна заслона наступної статті, про яку зараз скажемо. Тут годиться зауважити, що конституційний інститут референдуму ніколи в Радянському Союзі, отже й на Україні, не примінявся, ніколи не було проведено всенародного голосування. І, правду кажучи, сама стаття 5 так сконструйована, що вона і говорить, і не говорить про референдум, бож „всенародне обговорення" — це не референдум. Референдум — це голосування. А практика СРСР (і УРСР) іде по лінії так званого „всенародного обговорення", цебто по лінії організованої партією пресової „дискусії—. Така дискусія — це ніщо інше, як тільки схвалювання партійних проєктів, бо критика — не допускається, вона трактується як „антирадянська агітація і пропаганда", за критику „давали" по 7 років концтаборів і на додаток по 5 років заслання. Може тепер ця практика припиниться, бож почалося звільнення ув'язнених за „антирадянську агітацію і пропаганду". А „всенародного голосування" ніколи в СРСР не було.

Перейдемо тепер до найважливішої статті Конституції Української РСР (і теж 6 статті Конституції СРСР).

„Стаття 6. Керівною і спрямованою силою радянського суспільства, ядром його політичної системи, державних і громадських організацій є Комуністична партія Радянського Союзу. КПРС існує для народу і служить народові.

Озброєна марксистсько-ленінським ученням, Комуністична партія визначає генеральну перспективу розвитку суспільства, лінію внутрішньої і зовнішньої політики СРСР, керує великою творчою діяльні-

стю радянського народу, надає планомірного, науково обгрунтованого характеру його боротьбі за перемогу комунізму.

Всі партійні організації діють у рамках Конституції СРСР.“

Прочитайте уважно статтю 6 Конституції УРСР, яка є вірним віддзеркаленням статті 6 Конституції СРСР, прочитайте її двічі, тричі, вона бо засвідчує і виправдовує тоталітарний характер Радянського Союзу,вона Комуністичній партії Радянського Союзу надає абсолютні повноваження керувати державою, всіма ділянками життя СРСР. Прочитайте і запам'ятайте цю статтю, пам'ятайте при нагоді обговорювання усіх наступних статтей Конституції УРСР.

Вкажімо тут ще, що останній абзац статті 6 Конституції нічого не пояснює, навпаки, він служить затемненню суті справи.

У цьому місці слід сказати, що у ХХ-му столітті політичні партії відіграють вирішальну ролю в державному будівництві. Найбільш загально політичну партію можна визначити як організовану силу, яка змагає до здобуття державної влади або до її втримання. І коли політична партія додержується демократичних принципів, цебто, коли, не маючи довір'я громадян-виборців, передає владу іншій партії, то все гаразд. Гірше, коли партія дотримується тоталітарної ідеології, державну владу здобуває за допомогою фізичної сили, а здобувши її, не допускає до діяльности інші політичні партії.

Щоб добре зрозуміти цитовану вище статтю, треба конче усвідомити собі істоту КПРС — Комуністичної партії Радянського Союзу. Це зрозуміння вимагає хоч би короткої екскурсії в історію, вимагає хоч би енциклопедично короткої інформації.

КПРС бере свій початок у 1903 році, коли в Мінську відбувся II з'їзд Російської Соціял-Демократичної Робітничої Партії (РСДРП), на якому перемогли більшістю голосів прихильники Леніна (звідси назва: більшовики); на якому вирішено будувати партію нового (тоталітарного) типу.

Не без причини повторюємо, що, щоб добре зрозуміти статтю 6 Конституції УРСР, треба собі з'ясувати що собою являє КПРС. Розгляньмо, отже, насамперед питання: *Чиєю* партією є КПРС? Точніше: *Чиєю* партією була РСДРП — Російська Соціял-Демократична Робітнича Партія? Не випадково теж ставиться тут питання „чиєю“ партією була РСДРП, бо *якою* вона є, це, здебільша відомо.

Росія 1903 року була імперією, яка охоплювала багато народів, у тому й українців. За марксистською теорією, це була багато-національна, централізована імперіялістична держава. Марксисти на чоло своєї діяльности висунули лозунг: „Пролетарі усіх країн, єднайтеся!“ За цим гаслом повинна б постати на опанованій тоді Петербургом території „Соціял-Демократична Робітнича Партія Росії“, при чому „Росії“, як назви держави, що опанувала інші народи. А тим часом марксистська партія, яку очолив Ленін, називалася „Російська Соціял-Демократична Робітнича Партія“, отже партія, яка

взяла свою назву від російської національности. Факт, що в ній були членами комуністи інших національностей, не міняє суті справи, не міняє факту, що предтеча сьогоднішньої КПРС була *російською,* отже, не інтернаціональною партією. І такою вона залишилася по сьогоднішній день, міняючи лише назви. Від 1898 р. по 1912 рік це була Російська Соціял-Демократична Робітнича Партія — РСДРП (від 1903 р. опанована більшовиками, цебто прихильниками і послідовниками Леніна); від 1912 по 1918 рік ця партія назвалась Російська Соціял-Демократична Робітнича Партія (більшовиків); від 1918 до 1925 року ця партія мала назву Російська Комуністична Партія (більшовиків); 1925 року цю партію *перейменовано* на Всесоюзну Комуністичну Партію (більшовиків) — ВКП(б); а 1952 року ж цю партію *перейменовано* на Комуністичну партію Радянського Союзу — КПРС.

Зі сказаного видно, що ця, ніби загальносоюзна партія, на ділі є російською партією. Комуністична Партія України не є самостійною партією, це лиш організаційна, побудована за географічним принципом, *невід'ємна від* КПРС, ланка цієї партії. Для допитливих можна в цьому контексті поставити завдання: Дайте відповідь — чому існують Комуністична партія України, Білорусії, Грузії. Литви і всіх інших союзних республік, а не існує тепер Комуністична партія Росії?

Зі сказаного видно, що Україна, Українська РСР, не має своєї партії, не має своєї політичної, хоч би і комуністичної партії, не має, отже, організатора державного життя на Україні, і це веде до висновку, що суверенність Української РСР, навіть за Конституцією УРСР, зведена до нуля. Лише в продовж кількох років, від січня 1920 року, існувала на Україні незалежна від Москви Українська Комуністична Партія — УКП, яку терором доведено до ліквідації.

Стаття 6 Конституції УРСР вимагає детальнішого обговорення істоти КПРС, що й зробимо у наступній статті, спираючись на Статут КПРС.

Ярослав Курдидик

ЯК ВРЯТУВАВСЯ „ПОЛТАВСЬКИЙ" ШЕВЧЕНКО

Перед мною світлина пам'ятника Тараса Шевченка в Полтаві. Її привіз мені колись один знайомий, який саме повернувся з подорожі по Україні. А дорогий мені цей пам'ятник особливо тим, що під час Другої світової війни мені вдалося врятувати його від знищення.

Ось так, примкнувши очі, здається мені, що в'їжджаю до міста Полтави — „Українського самоцвіту", від залізничної станції „Южна" (Південна). Плоскою серпентиною підіймаюся під гору, де на самому вершку мріє і ніби посміхається „біла бесідка". А довкруги неї, обкутані соковитою зеленню, білими разками поприлипали чепурні будиночки...

І хоч усу це було під час жорстокої війни, в якій моя дорога Батьківщина борсалася в судорогах терпінь і задихалася у димах пожеж, якраз саме тоді довелося побачити мені майже всі пам'ятники цієї історичної місцевости. Їхні назви говорять найкраще самі про себе: Полтава, з її славетними „Шведськими Полями", „Гоголівська" Диканька — Опішня з її найкращими керамічними виробами, Золотоноша, в якій ви почуєте чудову українську солов'їну мову, Миргород, Сорочинці, славні із своїх боїв — Конотоп, Жовті Води, Батурин, Умань... А там Чернігів, Чигирин, Черкаси і найбільша українська національна святість — Канів. Мабуть немає нікого з українців, який, піднявшись на Тарасову Могилу, не обтер би сльози, не знаючи навіть чому?... Стоячи, скупчившись мовчки, може тоді вперше зрозумієте повністю силу Шевченкового „Заповіту" і віщо-пророчу могутність його „Кобзаря"...

А з тих менших місцевостей ви потрапляєте у спогадах до таких велетнів, як наша золотоверха столиця Київ, індустріяльний Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, чи приморська красуня Одеса.

Так, це було в той жорстокий час, коли два зайди, один із сходу а другий із заходу, кривавились на нашій землі в бою один проти одного, щоб заволодіти багатствами і хлібом України. Влада одного цивілізованого Джінгізхана відходила на схід, в тому напрямі, звідки вона прибилася та поневолила мою вітчизну тому сотні літ, — а другий, озвірілий Тевтон, закутий у крицю танків і машин, намагався наздігнати його і зайняти його місце...

Не зважаючи на велетенське знищення, що перекотилося через Україну, впарі з тим відчувалося якесь неначебто несподіване пробудження і оновлення.

Услід за фронтом, що перекочувався залізно-вогненним валом, неподолана моя Батьківщина починала себе упорядковувати. Населення нагадувало отих муравлів, які заметушилися біля частково розваленого мурашника і почали з якоюсь посиленою енерґією направляти понищене, усувати і затирати всі познаки варварського комунізму. Тут і там, після довгих років мовчанки, — заграли перший раз дзвони. Це люди відновляли церкви і храми. Люди викопували закопані роками дзвони, навіть і в десятки пудів. Затирали сліди всіх отих зненавиджених „клюбів", у яких після важкої праці зануджували їх трафаретними доповідями та на яких одноголосно ухвалювано нові кріпосницькі пляни, що витискали з людей рештки сили.

А найважливіше було те, що злітали з п'єдесталів стандартні пам'ят-

ники-бовдури зненавидженого, кривавого деґенерата Сталіна і його попередника більшовицького сизофреніка — Леніна. Менші пам'ятники люди перевертали голіруч. Більші і кріпші стягали на землю за допомогою тракторів, і з якоюсь невимовною люттю розбивали їх на шматки, розкидали або звалювали в купи. Траплялися і випадки злостивої дотепности: в одному містечку я бачив пам'ятник Ленінові, якому обірвали голову і прив'язали як торбину, дротами до плечей, а на руку почепили дошку з написом: „Забирайся зі своєю дурною головою в Москву".

Важче було діло з дуже великими пам'ятниками. Їх розбивали і розбивали окремі військові сапери-мінувальщики. І саме на таку команду мінувальщиків, у складі дуже молодого лейтенанта і шістьох вояків я наткнувся коло пам'ятника Тарасові Шевченкові в Полтаві. Я саме повертався з Полтавського Музею, радісно вражений тим усім, що там побачив чи почув, від тодішнього директора, проф. Міщенка. Якраз ішов я в напрямі пам'ятника Тарасові Шевченкові, коли зирк: недалеко від пам'ятника зупинилось військове авто, а з нього висіли німецькі вояки, пішли в напрямі пам'ятника, почали його оглядати і вилазити на нього. Кожний мусить визнати, що пам'ятник Шевченкові в Полтаві — твір українського скульптора Івана Кавалерідзе, відомого кінорежисера, — своєрідний, він зовсім відмінний від своїх побратимів у Києві чи Харкові. На цьому пам'ятникові Шевченко зображений як справжній володар українських душ, який сидить на кубічних скелях і з якоюсь кам'яною повагою обдумує дальше долю свого поневоленого, але не подоланого краю. Він по своїй композиції пригадує в дечому пам'ятник президентові Лінкольнові у Вашинґтоні.

— Що ви хочете робити з цим пам'ятником? — запитую, звертаючись до молодого ляйтенанта, у якого засіяли вуса.

— Was?! — Іх габе бефель...

Що? Я маю наказ розсадити оцього проклятого Леніна.

— Та це ж не Ленін, — вияснюю старшині, — а найбільший український поет, Шевченко.

— Який там український поет Шевченко? Голова у нього лиса, вуса... Я вже не один пам'ятник Леніна перевернув! — підніс чванькувато голос молодик.

— Але ж ви не дивіться тільки на лису голову! Гляньте на довжелезні вуса. У Леніна вони короткі, підстрижені, а в Шевченка довгі та пушисті.

— Е, що там довгі вуса, — гороїжиться молодий офіцер. — Не стриг їх довший час цей більшовицький голомозник, от і виросли. А може не мав ножиць, бо в Росії такі речі, як ножиці і бритва це люксус, — намагався перейти на веселий і кепкуватий тон.

— О, ні, цього ви таки не зробите, — кажу цьому впертюхові. — Ви знаєте, що Шевченкові пам'ятники слід зберегти і для цього є спеціяльний наказ Військового Головного Командування. А зрештою, мінуйте. Але я іду негайно і пожаліюсь на вас армійському Головному Командуванню. — І показав йому рукою в напрямі Кадетського Корпусу, де воно тоді містилось. Ви напевне чули, — продовжував я — про ад'ютанта головного командувача, майора З... — Отож, йому я передам на вас скаргу.

Почувши прізвище цього загально відомого майора, я помітив, що мій ляйтенант трохи спантеличився. І раптом скомандував: — Злазьте з пам'ятника. Припиніть роботу, а я піду і виясню справу з цим пам'ятником.

І ми пішли та справу вияснили.

Від одного з чергових офіцерів ляйтенант довідався, що пам'ятників Шевченка не слід нищити і зацитував йому про це наказ Головного Командування, — і новий окупант не наважувався руйнувати святість. А відносно пам'ятника виявилось, що це таки пам'ятник Т. Шевченкові,а не Ленінові.

Ляйтенант попрохав у чергового офіцера пробачення, а до мене звернувся з подякою, що я заощадив йому труду, а може й неприємних наслідків.

А ви знаєте, що це мало бути одно з передостанніх мінувань на території України? — запитав офіцер, всідаючи в авто.

— Так?...

Я перевів розмову на іншу тему і ми розсталися відносно по-доброму. Але там, під пам'тником Шевченкові, я мало не скочив йому до горлянки.

Та найважливіше і дивне в тому одне: що підказало мені підійти саме в тому моменті до пам'ятника, коло якого я проходив не раз і не звертав особливо уваги, коли там крутилися якісь вояки, від яких тоді роїлося в Полтаві? Після того випадку цей пам'ятник став мені якимсь дивно „ближчим"...

Скільки разів не проходив я коло нього, завжди зупинявся на довшу хвилину і сьогодні, коли пишу ці рядки — глибоко зворушений... Зворушений спогадами про мою, ніколи і нічим не заступиму Батьківщину, про її „серце" — Полтаву і тим, що прислужився цьому незабутньому містові збереженням пам'ятника нашого Всенародного Пророка, Тараса Григоровича Шевченка...

(Альманах Українського Народнього Союзу за 1965 рік.)

Виступаючи перед більшою кількістю військових ветеранів, колишніх в'язнів концтаборів з 40 країн, канцлер австрійського уряду Франц Враніцький у своїй промові склав обвинувачення проти своєї країни. Він відмітив, що Австрія мусить взяти на себе частину вини за своє минуле: прилучення до Німеччини, співучасть австрійців в окупації інших країн, винищування невинних цивільних людей.

***

У президента Філіппін, Коразон Акіно, яку вважали за „домашню господиню" і казали, що вона не зможе собі дати ради з державними справами, а ще більше з військом та обороною країни, виявився неабиякий хист державницького лідера. Вона дала собі раду з Маркосом, змінила дотеперішнього міністра оборони Хуана Енріле з його прихильниками, а тепер хоче започаткувати широку акцію за модернізацію армії і покращання філіппінської економіки. Чимало починає вірити, що всі труднощі Акіно переможе з допомогою інших держав.

***

Уряд, який спирався досі в Тайвані на сильній підтримці армії, має тепер поважні труднощі з зростаючою опозицією. В останніх місяцях відбулися в різних місцях Тайвану великі й бурхливі демонстрації, в яких знищено поліційні і військові автомобілі, повибивано вікна, і поліції довелося перший раз вживати драстичних метод, що в них було чимало поранених з обидвох сторін. Демонстранти домагаються звільнення з тюрем всіх політичних в'язнів, поширення повної демократичної системи, включно з вибором нового президента, вільними голосами виборців та усунення теперішнього президента-диктатора.

Минуле

Валентин Мороз

ШЕСТИДЕСЯТІ РОКИ В УКРАЇНІ

Спроба історичної розвідки

Продовження

Цитуючи постанови 12-го зїзду комуністичної партії про боротьбу з російським шовінізмом і колонізаторською спадщиною в психології росіянина Дзюба питає:

> Чи сьогодні, на сорок дев'ятому році радянської влади, вижиті до кінця така колонізаторська спадщина і такі колонізаторські настрої?
>
> Далеко ні, і сьогодні, особливо у великих містах, дуже сильний такий прошарок російського міщанства, який безнадійно далекий від того, щоб бути носієм комуністичного інтернаціоналізму, а є духовним спадкоємцем „десяти поколінь колонізаторів". Це російське міщанство почуває себе не дружнім гостем і не добрим приятелем народів, серед яких живе, а господарем становища й вищим елементом. Воно зневажливо ставиться до тих народів, серед який опинилося, і замість цікавитися, вивчати і засвоювати їх культуру, мову, історію тощо, — як це завжди робив і робитиме всякий добрий гість і захожий чи навіть покликаний на допомогу друг, — це міщанство не тільки не вивчає і не засвоює їх, а навіть не цікавиться ними і не пропускає жодної нагоди, щоб зневажити, поглузувати, познущатися з них. „Знают вот украинский борщ, знают вот украинское сало", — писав про них В. Маяковський 40 років тому. Але й тепер вони знають не більше.
>
> Цей прошарок російського міщанства в національних республіках — колосальний і постійно діючий, політично реакційний, культурно і морально знижуючий фактор; він вносить посильну (і чималу) отруту в справу дружби народів СРСР.[94].

Російський комуніст з самого початку трактував СССР як новий варіянт „єдинонеділимої" — такий висновок робить Дзюба, і густо підтверджує його цитатами з виступів українських комуністичних діячів на партійних з'їздах 20-х років. „У нас росте не днями, а годинами великодержавний шовінізм, найбільш закоренілий націоналізм, що намагається стерти все неросійське, зібрати всі нитки управління навколо російського первня і придушити неросійські чинники"[95].

Так говорив Сталін у 1923 році, на 12-у з'їзді комуністичної партії. Він, як і Ленін, був „націоналом“ в умовах непівського плюралізму 20-х років. Але в умовах російського імперського реваншу 30-х років саме він на замовлення імперії розгромив національне відродження неросійських народів. „Інтернаціонал зникне, а кордони залишаться“, — Дзюба цитує цю фразу цариста Шулігіна, писану ще у 1922 році, коли Шулігін закликав примиритися з червоною владою на тій підставі, що вона краще , ніж царська, зберігає імперію від розпаду. Дзюба оцінює цю фразу як ґлобальний девіз російського імперіялізму в нові, брежнєвські часи:

> Можна було б не згадувати лихим словом цю стару людину, що прожила нелегке життя і приїхала додому доживати свого віку, якби ж не склалося — історично — так, що її ім'я до революції, і не без підстав, стало символом антисимітизму і україножерства, і якби її голос сьогодні був тільки фактом її особистої біографії, а не свідченням чогось більшого: певної переоцінки цінностей.
>
> Ця переоцінка зайшла досить далеко і ведеться досить широким фронтом. Протягом останніх десятьох-двадцятьох років здійснено, наприклад, капітальний перегляд історії Росії та суміжних народів під кутом зору виправдання російського імперіялізму.
>
> Те, що марксизм-ленінізм розцінював як колоніяльний розбій та загарбницькі походи (і що справді таким було) — тепер прославляється як „доблесть русского народа“. Те, що марксизм-ленінізм розцінював як ненажерливість, віроломство і безсоромне крутійство російського царату (і що справді таким було) — тепер популяризується як „блестящие успехи русской дипломатии“, як її „великие традиции“ і т. д. Тільки з огляду на економію місця та на загальновідомість цих речей я не наводжу тут десятки і сотні таких прикладів.
>
> „Реабілітація“ колоніяльного спадку Російської імперії як „предка“ СРСР все ширше входить у сучасну російську літературу, критику, публіцистику (недавній, але не єдиний зразок — поема В. Фірсоваа „Россия от росы до звезд“, — уривки з неї друкувалися в „Правді“, — в якій шлях до комунізму лежить „через Полтаву“ та інші подвиги російських самодержавців[96].

Чим вражає і переконує праця Дзюби — то це „густотою“ і щедрістю документального матеріялу, який переконує навіть найбільшого скептика, що Кремль часів Брежнєва є продовженням русифікаційної машини царів. Без сумніву, праця Дзюби виросла на досвіді десятків самвидавних статтей меншого розміру, і є своєрідним „резюме“ всього українського Самвидаву 60-х років. Тому відведення їй так багато місця на сторінках даного дослідження аж ніяк не є диспропорцією. Не лише глибиною й обсягом дослідження, але й довершеністю *методи* праця Дзюби була своєрідним завершенням певного етапу думання української опозиції.

Іван Дзюба сміливо розвінчує одну з головних імперіялістичних тез Москви, яка, власне, становить тепер „цемент" для імперського почуття: тезу про ту „прогресивну роль", яку виконував „великий російський народ" скрізь, куди приходив як завойовник. Механізм цієї концепції збудований так хитро, що людина, вихована на ній, поступово приходить до висновку: ніякого російського колоніялізму не було. Була лише „прогресивна місія російського народу", який усе кругом визволяв і поліпшував. Іронізуючи над цим, Дзюба пише:

Ще не так давно в історичних, літературознавчих, фолкльористичних та ін. працях об'єктивно і правдиво освітлювалася історія взаємин Росії з навколишніми народами, історія російської колонізації. Зовсім звично, як загальновідомі речі писалося про всі „прелести" колонізації, про знищення цілих народів „по пути к" черговому морю чи океану.

Тепер же подібного ми не зустрінемо. Тепер скрізь і всюди, ризикуючи збитися на тон і фразеологію офіціозу дореволюційного часу, на тон і фразеологію катковської пропаганди (і српавді на них збиваючись), розписують і підкреслюють „благодеяния", що їх принесла Росія загарбаним народам (певно, мають на увазі ті, що вцілили під отечеською рукою самодержців; з тими ж, яких „стерли с лица земли — і досі неясно, як бути; найзручніше, здається, з тими, чиї імена не збереглися: не було їх та й годі). Серед тих благодіяній — і врятування національного існування від хижих сусідів, і мир, і спокій, і дружба, і розвиток промислу і торгівлі, і культура і т.д. і т.п. Хрущов, виступаючи в столицях середньоазійських республік, особливо любив напирати на два моменти: Росія принесла цим народам мир, спокій — поклала край внутрішнім чваром (тверда влада) і „феодальной раздробленности" — та вищу культуру (це — народам з тисячолітньою, ще до існування Росії, культурою)... Читаючи ці щедрі „откровения" Хрущова, весь час уловлюєш щось знайоме... Аж нарешті, пригадуєш: ага, це ж те саме „замирение" чи „освобождение" народів „от их внутренней лжи" и „шатости", про яке так багато говорили сто п'ятдесят, двісті і триста років тому малосимпатичні особи, починаючи від самої Катерини II і до Победоносцева. А щодо культури, так про це ж можна знайти в історії від часів Пісарро і до наших днів (хоча в наш час говорити про це відкрито соромляться навіть колонізатори Африки). Ось до чого приводить голий політичний практицизм, ігнорування духу марксизму і лише формальне використання його фразеології.

Правда, при цьому робиться маленька поправка: говориться, що ці блага приніс народам не царат, а то й не взагалі Росія, а великий російський народ. Адже, пробачте, політику взагалі, і колоніяльну політику зокрема, робив усе таки російський царат, а не російський народ, отож ця „поправка" такого самого ґатунку, як коли б ми стали виправдувати загарбання Індії на тій підставі, що

англійський народ — великий народ і ображувати його нагадуванням про колонії не годиться.

І що за такий особливий народ — єдиний у всьому світі, який ощасливлював усі інші, сам будучи одним з найнещасніших, і який дарував іншим те, чого сам не мав? Як він міг, наприклад, нести культуру, коли відомо, що для 95% російського населення ця культура була неприступна і що, за словами В. І. Леніна, „в царській імперії розвиток капіталізму і загальний рівень культури нерідко вищі в „інородних" окраїнах, ніж у центрі держави"[97].

Автор, оперуючи обширним фактичним матеріялом, з величезною переконливістю доводить, що формування московської імперії не принесло жодного позитивного результата поневоленим народам:

Поперше: ні одне з цих „возз'єднань" та „приєднань" не було „добровільним" ні за суттю, ні навіть за формою. Навіть Україна не „возз'єднувалась", а вступила в договірний союз, який потім був віроломно зламаний царатом. Порівняйте, наприклад, слова Герцена: „Хмельницький не через любов до Москви, а через нелюбов до Польщі віддався цареві... Москва, або точніше Петербурґ, ошукали Україну і примусили її ненавидіти росіян".[71]

Подруге: жоден із цих завойованих народів завдяки завойованню не поліпшив і не міг поліпшити свого економічного становища, а, навпаки, занепадав або й навіть вироджувався, вимирав. Скільки народів і племен вимерло в Сибіру, від скількох навіть імени не залишилося. Відомо, яке зубожіння приніс царат в Азію; відомо, що на Україні він запровадив кріпацтво, приніс спустошення, забрав інтеліґенцію і погасив усі огнища культурного життя. Про Україну тодішній вчений і громадський діяч В. Н. Каразін казав: „Мне больно видеть ее, багатую и дарами природы и талантами ее обитателей, в поругании и презрении".[98]

Вивчаючи крок за кроком аргументацію Дзюби, кожен зрозуміє, що книгу написано з позицій *гуманізму* — старого, сковородинського гуманізму, що мав на Україні глибоке коріння. Оперуючи як марксистською доктриною, так і марксистською методою, Дзюба все ж підсвідомо стає на позицію старого, клясичного гуманізму у своїй полеміці з колоніялізмом. У цьому знову ж таки проявилась тенденція, згадувана вище: хвиля відродження 60-х років на Україні була *революцією поетів*. Від марксизму до ґуманізму — такий шлях пройшов Дзюба; хоч формально він і в цьому, гуманістичному етапі залишається в рамках марксизму. Гуманістична арґументація Дзюби є в принципі оборонною, а не наступальною. Це одне із слабих місць і книги, і концепції. Проте варто задуматись: чи сприйняв би „замовник" (ним був молодий український інтелектуал, вихований у совєтській школі) наступальну концепцію українського націоналізму? У цей час — напевно ні (говоримо про Наддніпрянщину, не про Галичину й Волинь). Починати треба було з теми скривдження Украї-

ни; цим було найлегше апелювати до природного почуття справедливости, що є, мабуть, найсильнішим етичним струменем у людині.

Пізніше самвидав заговорить іншою мовою:

> „Справа чести кожного народу, кожної демократичної формації, кожного чесного політичного діяча — спрямувати всі можливі зусилля на боротьбу проти радянського неофашизму, який являє нині головну небезпеку для всього людства“[98].

Так написано в „Українському Віснику“ ч. 7-8, що вийшов уже після арештів 1972 року. Тут уперше в українському Самвидаві звучить ця непримирність у такій ясній формі. У Дзюби ще цього немає: він не пориває формально з марксизмом як доктриною. Це явище типове. Скажімо „празька весна“ 1968 року теж була в принципі могутнім поворотом як до гуманізації мислення, так і до гуманізації суспільства взагалі[99]. Ці ж тенденції виявилися в інших країнах Східньої Европи[100]. Це вилилось у відому концепцію „соціялізму з людським обличчям“. Дзюба ніде не вживає цю фразу. Згідно з правилами гри, за якими написано його книгу, „правдивий“ соціялізм був завжди з людським обличчям; совєтська реальність, яку він критикує, у його розумінні є відступом від „справжнього“, ленінського соціялізму. А поза тим всім: фраза „соціялізм з людським обличчям“ — не для українця. Після семи мільйонів трупів у 1933 році жоден нормальний українець не додумається до ідеї сполучувати слова „соціялізм“ і „людське обличчя“. Скільки б ілюзії не було в голові Дзюби, він був усе думаючим українцем і знав про 33-й рік. Легко вигадати цю фразу в Чехії, де навіть сталінщина не зменшила виробництва пива. З Україною — трохи інакше.

База шестидесятників, якою була все ж література і мистецтво, теж розвивалась за подібною схемою: не заперечуючи відверто теорію соцреалізму, поети й мистці вимагали розширення його рамок у такому розумінні, що він по суті переставав бути соцреалізмом. Найкраще висловив цю думку Олександер Довженко ще в 1955 році, на початку нової хвилі українського відродження:

> „Мистецтво не може розвиватися за наперед установленими еталонами. В його творчій природі — і шукання, і експеримент, і навіть іноді сміливі крайнощі в шуканнях [...] Я не закликаю художників ні до абстракції, ні до індивідуалістичного естетизму, але я глибоко переконаний, що потрібно розширювати творчі межі соціялістичного реалізму“[101].

Тут шестидесятники повторили стару українську традицію: не заперечуючи назву концепції, дати їй абсолютно оригінальне трактування. Так поступив Григорій Сковорода: із давно знайомого сократського „Пізнай себе самого“ він формує чисто українську концепцію. Українські повстанці 1919-20 років, виступаючи під гаслом „радянської влади“, так розуміли поняття рад:

„т. 2. Стоючи на сторожі інтересів трудового Народу, зібрання всіма засобами буде підтримувати Радянську владу, як защитницю інтересів трудового народу. *Постільки, поскільки Радянська влада буде іти в контакті з нами* (підкреслення Ю. Т.) і разом із цим вимагаєм від Радянської влади задовольнити такі бажання: А) вся влада в губернії, повіті і волості повинна належати нам, робочому селянському людові і Б) всякі відповідальні посади в Державних установах повинні заніматись нашими людьми — *Українцями.*

т. 3. б) зібрання відкидає питання примусового способу „комуни" для нашого трудящого народу. г) забажаєм, щоби надальше всякі відповідальні посади в Державних установах занимались *нашими людьми — Українцями* (підкреслення Ю. Т.), а коли де займають Жиди, то щоби вони негайно були відсунуті від посад.

т. 4. ґ) Щоб адміністрація по всіх установах, силою спеціяльного закону, повинна признавати права всіх національностей і їх рідну мову. д) Щоб до всіх установ виборчий закон на Україні був уложений на *щиро-демократичних началах, на основі загального, рівного, простого і таємного голосування* (підкреслення Ю. Т.)."

Оригінал підписали: голова зібрання Певний, писар Квітка.[102].

Це уривок із протоколу з'їзду делеґатів від повстанських організацій Канівщини та Черкащини, який відбувся 7 січня 1920 року[103].

Ця база старого, клясичного гуманізму, що на нім підсвідомо збудовано книгу, є одночасно і силою, і слабістю. Силою — бо арґументація цього типу апелює до найдуховніших і найтрадиційніших ресурсів у людині. Слабістю — бо арґументація цього типу, як правило, несе з собою певну дозу ілюзій і віри в можливість леґалістичної розв'язки питання. З тону книги видно, що Іван Дзюба всетаки мав якусь надію на можливість боротьби проти русифікації офіційними каналами в умовах хрущовської відлиги. До певної міри ці надії мали під собою ґрунт. Після 1956 року (рік засудження „культу особи Сталіна") позиції українства (української мови зокрема) значно посилились. Вже сам факт, що така книга, як „Україно наша радянська", могла вийти за підписом Шелеста, говорить сам за себе. Молоді інтелектуали типу Дзюби зайняли досить вагомі позиції в культурно-громадському житті України. Все це відбулось за кілька років. А головне: нова хвиля талантів у всіх галузях культури була настільки переконливою, що думка про перемогу нової хвилі над б'юрократичною машиною не здавалась чимось фантастичним. Зрештою, перед очима були 20-і роки, коли в рамках комуністичної системи українство (українська мова зокрема) здобули нечувані досі осяги. Повторилась та сама ситуація: діячі типу Скрипника і Хвильового, блискуче використавши комуністичну доктрину для потреб українізації, уявляли свою (дуже успішну) боротьбу лише в рамках комуністичної структури. Усі статті і промови Скрипника пронизані ідеєю нерозривности українізації та соціялізму[104]. Після різкого по-

вороту Кремля в бік єдинонеділимства (початок 30-х років) діячі цього типу не знайшли місця у новій ситуації. Не всі з них покінчили самогубством, як Хвильовий і Скрипник; але духову смерть пережили всі члени цієї течії. Те ж саме (у менш видимій формі та з менш трагічними результатами) відбулось на початку 70-х років, коли Кремль почав тотальний наступ на тенденцію українського відродження. Діячі типу Дзюби не були готовими до формування позалеґальних структур; це скінчилося трьома каяттями Івана Дзюби і переходом на режимні позиції. (Падіння інших було не настільки помітним).

(Далі буде)

[94] Цит. за Іван Дзюба. Інтернаціоналізм чи русифікація, стор. 87.
[95] Там же, стор. 90.
[96] Там же, стор. 91-92.
[97] Там же, стор. 97-99.
[98] Там же, стор. 100-101.
[98a] „Український Вісник", ч. 7-8, Париж-Балтимор-Торонто, „Смолоскип", 1975, стор. 147.
[99] Nationalism in the USSR and Eastern Europe. The University of Detroit Press, 1977, p. 403.
[100] Георги Марков. Задочни репортажи за Болгария. Цюріх, 1980.
[101] Микола Вірук. Книжковий знак шестидесятників. В-во Св. Софії Саут Баунд Брук, Нью-Йорк, 1972, стор. 9.
[102] Олександер Вишнівський. Повстанський рух і отаманія. Детройт, 1973, стор. 16-17.
[103] Там же, стор. 16.
[104] Микола Скрипник. Статті й промови. Вид. „Сучасність", 1974.

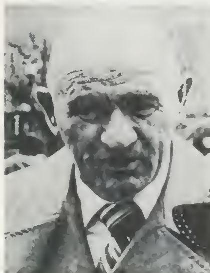
Пам'яті ген. П. Григоренка

Леонід Плющ

ПЕТРО ГРИГОРОВИЧ ГРИГОРЕНКО

Промова, виголошена на вечорі для вшанування пам'яти генерала, організованому Українським Центральним Комітетом у Франції 4 березня 1987 року.

Світ мене спіймав, але не вдержав.
В. Барка

Сл. п. генерал Петро Григоренко
***16.X.1907 — †21.II.1987**

21 лютого відійшов від нас Петро Григорович Григоренко. Людина, яка життям своїм втілила усю трагічність нашої епохи і в цій трагічності стала виявом кращих рис духу, сили і невмирущости українського народу.

Навіть біографічний, суто зовнішній нарис життя Петра Григоровича виявляє перемогу сили людського духу над бездушною могутністю держави, до того ж держави тоталітарної, що претендує на володіння душами людей, і цілих народів.

В своїх спогадах Григоренко розповів про свій життєвий шлях.

Хотілось би сьогодні, в цей печальний вечір зосередитися на головному в його житті, на тому, що пройшло з ним і в його душі скрізь все життя.

Оманлива спокуса земного раю для людей і братерство народів, обіцяне Жовтневою тоталітарною контрреволюцією, в двадцяті роки увійшли в душу селянського хлопця. Увійшли, бо уподібнилися світлій, глибинній мрії українського народу про праведен життя без пана і хама, мрії, яка визначила собою весь життєвий шлях Григоренка, і помилки, і подолання їх.

З своєю величезною внутрішньою енернґією Григоренко включився в боротьбу за здійснення своєї й народу мрії. Сільський хлопець стає комсомольським і колгоспним активістом, потім членом ЦК ЛКСМУ...

Та разом з цим він оволодіває освітою, знаннями, робить воєнну кар'єру. Не дивлячись на всі перешкоди й протиріччя стає генерал-майором, створює й очолює катедру воєнної кібернитики у Воєнній Академії. Але на відміну від більшости блискучих висуванців з народу, паралельно з фаховим і кар'єрним зростом, в Григоренкові визріває й протилежне. З кожним кроком фахового поступу, він наближається й до зрозуміння облудности держави. 33-й, 41-й, 56-й роки стають віхами на цьому шляху.

Дружина, Зінаїда Михайлівна, що ще в 30-ті роки пройшла муки ҐУЛАҐу, допомагає його духовному прозрінню. Генерал-майор вступає в боротьбу зі злом тоталітаризму. Віхи цієї боротьби — віхи подальшого звільнення від пут офіціяльної омани, яка маскувала зло в добро.

Виступ проти культу Хрущова ламає кар'єру. Виступ проти безглуздого керівництва сільським господарством — приводить генерала в психтюрму.

Та кожен новий удар стає віхою прозріння й визрівання борця.

Звільнившися з психтюрми, Григоренко разом з дружиною включається в правозахисний рух, що тільки но народжувався в країні. Він вносить в цей рух свою енерґію і свій досвід, поглиблюючи і розширюючи організаційну й ідейну базу правозахисту.

Григоренко разом з Костєріним ставить перед сумлінням суспільства проблему найбільш пригнічених націй, насамперед кримських татар.

Роля Григоренка на цьому першому етапі правозахисного руху настільки велика, що новий арешт приводить до створення першої леґалістичної організації Ініціятивної групи захисту прав людини в СССР. Ідея й ініціятива створення таких організацій належала саме Григоренкові. Згадую, що більшість з оточення Григоренка спочатку вважали цю ідею нереальною.

Не дивно, що вийшовши з психтюрми, Григоренко став одним з засновників Гельсінського руху, членом Московської, а потім і Української Гельсінських груп. Участь в українському визвольному русі — суттєва надія на шляху духового росту й боротьби за свободу людини.

Звільняючися з пут ілюзій офіційної казарменної ідеології, Григоренко приходить до себе, до свого сутнього й істинного. Він з комуніста стає християнином, з малороса — українцем.

Залишаючися інтернаціоналістом, Петро Григорович стає борцем за державну незалежність України.

Під час невільної еміґрації Григоренко розширює сферу своєї

боротьби за звільнення свого й інших народів з пут комуністичної неволі й неправди. Він очолює Закордонне Представництво Української Гельсінської Групи і стає ініціятором розвитку Гельсінського руху на Заході.

На жаль, здоров'я, підірване в психіятричних тюрмах, не дало йому можливости розгорнути свою боротьбу на Заході відповідно глибині і маштабі його задумів. Останні роки його життя стали роками боротьби могутнього духу з немічним тілом. У тих, хто співпрацював з ним в ці роки, виникало враження, що вся фізична енергія Петра Григоровича вже вичерпана — і він тримається й продовжує свою боротьбу лише силою духу.

Паралізований, ледве вимовляючи слова, він рветься в бій, розпитує про долю ув'язнених, шукає нових шляхів боротьби за них...

Петро Григорович пройшов свій життєвий шлях до кінця, надавши йому глибокого змісту віднайдення людиною істинних цінностей буття — свободи людини, народу, пошуків Бога й права на особистість.

І в цьому перемога його — над брутальною дійсністю нашої епохи. Цією перемогою він увійде в історію України серед кращих її синів і дочок, що змагалися за волю й правду життя.

Дай Бог Петру Григоровичу Григоренкові вічний спокій і добру пам'ять народу.

Пишуть інші

В. Ф.

СОВЄТСЬКА ПСИХОЛОГІЧНА ЗАГРОЗА

В останніх роках говориться щораз більше про посилене намагання СРСР, повести серед західніх демократій корисну для себе пропаґанду, мовляв: „Ми є 'ґуд ґайс', а ви американці — негідники". До тої психологічної зброї вони прив'язують велику вагу, бо вважають її важливим чинником своєї закордонної політики. В зв'язку з тим совєтська пропаґанда проголошує приготовані заздалегідь кличі, що мають формувати публічну опінію в вільному світі. Головні пункти тої пропаґанди такі:

- СРСР і всі комуністичні країни бажають миру.
- СРСР є великою потугою, яка перевищує всі інші держави.
- ЗСА і другі некомуністичні країни є аґресорами.
- Світовий соціялізм зглядно комунізм є не тільки побажаний, але й неминучий.

Ці кличі не нові. Їх детально розробив Ленін більш ніж 60 років тому, коли заявив, що комуністи мусять бути приготовані на всякі хитрощі й маневри, а в разі потреби приховувати правду, а навіть стосувати нелеґальні методи. Завдання і методи совєтської пропаґанди не змінилися досі.

СРСР вважає, що психологічна війна може бути значним фактором у мілітарних операціях, особливо в його майбутньому конфлікті з ЗСА і державами НАТО. Тому завданням совєтської пропаґанди буде ширити серед військ противника почуття страху й безнадії, бо це напевно доведе до послаблення військової дисципліни і занепаду боєвого духа. В тому совєтська пропаґанда буде використовувати всі методи й засоби комунікації для поширювання перекручених пресових відомостей, радієвих передач та сфальшованих документів і поголосок. Щоб внести розлад в американську армію, совєтська психологічна стратегія, спираючись на марксистську ідеологію, буде створювати „клясові" конфлікти між офіцерами і рядовими вояками, посилювати й використовувати расові різниці між вояцтвом, викликувати страх перед смертю і каліцтвом, а вкінці поширювати страх перед нуклеарною, біологічною і хемічною війною. Крім того — як це подають найновіші втікачі з СРСР — більшовики будуть переконувати американських вояків в Европі, що це не „їх війна", бо ніхто не нападає на Америку, тому буде краще, як вони здадуться в полон, бо життя в СРСР є добре й американському воякові буде краще жити в таборі воєннополонених ніж зносити труди фронтового життя.

Ті всі кличі будуть мати за завдання доказати, що справжнім аґресором є ЗСА, тоді як СРСР ніколи не загрожував ані Америці ані жодній іншій державі.

Без сумніву, що така постійна пропаґанда може мати деякий вплив на американського вояка. Щоб тому запобігти і зменшити до мінімум ефектив-

ність ворожої психологічної загрози, командування американської армії проводить роз'яснювальну акцію серед вояцтва. Для того відбуваються інформаційні гутірки, в військових журналах публікуються статті про совєтську психологічну офензиву, а крім того відбуваються практичні заняття в терені з використанням відповідних матеріялів, як: афіші, летючки і радіопередачі. Очевидно ті всі заходи не усунуть повністю наслідків психологічної загрози, але бодай обзнайомлять з нею вояків, а командування дістане практичний досвід, як протидіяти ворожій пропаґанді.

В зв'язку з тим завдання командира такі:

- Мати довір'я до вояків.
- Своєю поведінкою давати воякам добрий приклад.
- плекати серед вояцтва ідею дружби і спільної гуртової праці.
- Дбати про те, щоб вояки одержували своєчасно платню і харчі.
- Бути послідовним в усіх діях, справедливо розділювати нагороди та безсторонньо стосувати дисциплінарні міри.

Загроза совєтської психологічної війни є реальна. але подібно, як іншу зброю, її можна подолати неполегливою підготовою і тренуванням. Перш за все треба, щоб лідери були свідомі тієї загрози, а щойно тоді може наступити духове відновлення і рішучість, так необхідні для поборення психологічного аспекту совєтської наступальної стратегії.

__На підставі:__

The Soviet psychological treat, by T. R. Hammett. In. *Military Review, November 1986.*

В. Ф.

ВІЙСЬКО І МЕДІЇ

Взаємини між військом і засобами комунікації в ЗСА переживали різні стадії. Навиразніше виринула та справа під час операції в Ґренаді в 1983 р., коли то на протяг 48 годин виключено медії з боєвого терену. Це рішення викликало огірчення в пресі й довело до довготривалих дискусій на ту тему.

І. Війна, телевізія і публічна опінія.

В зв'язку з тим короткий погляд на В'єтнамську війну. До сьогодні незрозуміло, як Америка — така сильна й багата держава могла програти війну з такою малою й бідною країною як В'єтнам. Чому Конґрес не попер свого Південно-В'єтнамського союзника тоді, коли Північний В'єтнам почав наступ? Шукаючи відповіді на ці питання, приходиться ствердити, що причиною американської невдачі у В'єтнамі не була армія,а банкрутство волі до боротьби серед американського суспільства, яке вважало й далі вважає ту війну помилковою, а навіть неморальною.

Що такого особливого у В'єтнамській війні? Вона ж подібна до інших американських війн. Як і попередні війни, це була „закордонна війна", бо велася на чужій територїї й американська армія мала проти себе відданого і завзятого противника. Не була вона ані найдовша ані найбільш жорстока чи кривава. Різниця між В'єтнамом та іншими війнами була не в способі її ведення, але в її зображенні, а на те зображення мала величезний вплив телевізія.

Щоб належно оцінити вплив телевізії на В'єтнамську війну, треба пам'ятати, що головною її жертвою не був американський вояк чи його боєздатність, тільки моральний стан і сила волі американської громадськости. Вибрані представники народу, починаючи від президента вниз, були впродовж перших п'ятьох років оптимістамси щодо ведення і висліду війни. Число добровольців до В'єтнаму було відсотково більше ніж у II-ій світовій війні.

Відомості про В'єтнамську війну доходили до американської публіки через медії, в яких перший раз провідну ролю зайняла телевізія. І саме телевізія була тим вирішальним чинником, що змінив публічну опінію про В'єтнамську війну. Звичайно, телевізія не подає нічого іншого від того, що можна вичитати в пресі чи журналах, але після оглядання телевізії в глядача залишається сильне враження, значно сильніше ніж після прочитання пресової новинки. Бо й справді війна була немов створена для телевізії на спеціяльне замовлення: бої на життя і смерть в живих кольорах, живі людські емоції, тріюмфи і трагедії. Це робить потрясаюче враження.

Ген. Г. К. Джонсон завважує, що американська армія і її союзники воювали знаменито й комуністи мали поважні втрати в людях і матеріялі. На жаль американська громадськість під впливом телевізійних передач зазнала психологічної поразки, осудила війну, а це почало знеохочувати вояків. Відомий журналіст і коментатор В. Кронкайт після повороту з В'єтнаму в 1968 р. заявив: „Ми знайшлися в В'єтнамі у безвихідній ситуації, хоч ішли сюди з добрими намірами. Тепер час, щоб ми звідти вийшли". Після того вже не було мови про перемогу у В'єтнамі, тільки велися дебати над тим

як вийти з тої війни без утрати престижу. Ген. Вестморленд, говорячи ретроспективно про В'єтнам, писав, що преса і телевізія створили атмосферу поразки. Унікальне в тій війні було те, що американці вважали її неморальною, хоч вона не була іншою від попередніх воєн, де діялися різні жорстокості, але тоді того всего не показували на телевізії. Телевізія змінила докорінно не саму суть війни, тільки її сприймання. Американці не бачили війни на власній території від 1865 р., вони не пережили тих трагедій і нещасть, що їх зазнали інші народи. Тому коли вони побачили на телевізії правдиве обличчя війни, в них зродилася відраза до неї, це була перша драма на телевізії, де акторами були дійсні люди-вояки.

З перспективи часу можна без вагання твердити, що необмежене і часто одностороннє звітування про В'єтнамську війну викликало в Америці негативне наставлення до неї, і є можливість, що подібна історія повториться в майбутньому. Це не значить, що обов'язково мусить прийти до поразки, треба тільки побдати не про свободу преси, але про свободу від преси, а зокрема про свободу від телевізії. Очевидно така пропозиція видається нереальною, радикальною і неамериканською. Але на ділі так не є. Цензура була практикована під час американських воєнних конфліктів віддавна, винятком була щойно В'єтнамська війна і це непростима помилка. Тут допущено медії з думкою, що це буде корисне для справи, але показалося що інше; Ґренада засвідчила, що при меншій участі телевізії було більше публічної підтримки для війни.

Багато говориться про „право громадськости знати". Це властиво не є узаконнене право, це радше винахід чи концепція медій для забезпечення собі (не публіці!) доступу до важливих подій. Слід пам'ятати, що телевізійні сітки — це корпорації, які мусять дбати про прибутки, щоб втриматися в „бизнесі"; вони мають на продаж „товар", а обмеження доступу до новин шкодить їх „торгівлі". тут можна слушно поставити питання: Право публіки знати — але що? Чи все? Чи не вистачить поінформувати загальниково, що нпр. американські збройні сили воюють з військами такої чи такої країни та що жертви в даному часі умірковані? Яку ціль має теперішня практика фільмування втомлених вояків, що продираються крізь джунґлі вбиті або ранені? Всупереч поглядам радієвих і телевізійних установ — загальна громадськість не має права до таких сцен, хоч без сумніву хотіла б знати про воєнні дії. Очевидно не слід виключати цілком медії з воєнної зони, але вимагається пристосовувати їх до часу та обставин. В наступній американській війні телевізійні апарати мають залишитися дома, телевізійні репортери можуть враз із пресовими звітодавцями бути на полі бою, але без дозволу фільмувати. Це може виглядати на дискримінацію телевізії в порівнянні з іншими медіями. Це враження в основному правильне. але слід пам'ятати, що телевізія завжди підлягала більш суворим обмеженням ніж преса. Варто зазначити, що американські федеральні суди не дозволяють на телевізійне звітування судових засідань, тоді як преса має необмежений доступ. Якщо отже охороняється злочинців, то тим більше заслуговують на це фронтові вояки.

Одне певне. Якщо американські урядові чинники будуть далі дозволяти на необмежену дію телевізії в воєнній зоні, то це вийде тільки на шкоду. Не слід забувати лекції з В'єтнамської війни.

II. Друга сторона медалі.

Нарікання на медії — це так би мовити улюблений американський спорт, подібно як нарікання на погану якість шкільництва чи видавання за багато грошей на туалетні сидження в приватних літаках.

Є кілька поглядів на те, як розв'язати питання участи медій у наступній війні. Одні твердять, що внаслідок телевізійних звідомлень війна у В'єтнамі закінчилася невдачею й тому пропонують, в наступних війнах не допускати телевізійних апаратів до поля бою. Однак це твердження сперте на помилкових спостереженнях, бо насправді участь телевізії на В'єтнамському фронті не була причиною американської поразки. Полк. Г. Саммерс в своїй рецензії на книжку про Північно-В'єтнамську армію твердить, що причиною невдачі не була ані пропаґанда ані воєнний рух в Америці, тільки факт, що при кінці 1967 р. американський уряд сам не знав, що він робить. В книжці „Про стратегію: критична аналіза В'єтнамської війни" той же полк. Саммерс далі обстоює погляд, що медії не були причиною програної у В'єтнамі. Ген. Б. Палмер в творі „25-річна війна: роля Америки в В'єтнамі" критикує тільки тактику і стратегію американської армії у В'єтнамі, а зовсім не скидає вини на медії й тому не висуває пропозиції, щоб усунути телевізійні чи фотографічні апарати з поля бою в майбутній війні.

Щодо права громадськости знати, що діється, то це підставовий принцип демократичного суспільства, це не є ніяка новість, Америка перейняла його від Англії. Якраз медії є покликані до того, щоб інформувати своїх співгромадян, що діється в державі, що робить уряд. Хоч право медій може бути деколи обмежене з уваги на державну безпеку, то починаючи від Кримської війни, воєнні звітодавці сповняють свою службу на полі бою, інформуючи громадськість про стан речей. В новіших часах до воєнних звітодавців долучилася телевізія, яка також має право брати участь в діях американської армії.

Цікаво, що журналістів допускають всюди тоді, як телевізія є виключена нпр. від участі в засіданнях федеральних судів, хоч з другого боку більшість стейтових судів дозволяє на телевізійну передачу судових засідань. Навіть Найвищий Суд ЗСА вирішив перед кількома роками, що телевівізія не нарушує прав обвинуваченого.

Треба об'єктивно ствердити, що професійні журналісти мають більше зрозуміння і респекту до армії, ніж навпаки. Завважується постійне намагання військових кругів накинути свій погляд на те, як медії мають працювати, замість того, щоб зрозуміти, що таке медії і яке їх завдання в суспільстві. Аналіза мілітарно-пресових взаємин у військових журналах спрямована на те, щоб продовжувати напруження між медіями й армією. Продовжувати ту безглузду суперечку недоцільне й це є малою потіхою для тих 58,000 вояків і 45 журналістів, що впали на полі бою у В'єтнамі.

Тому час, в ім'я спільних інтересів відкинути антаґонізм між армією і медіями.

<u>На підставі:</u>

Dialogue on military-media relations, by C. D. Howell and W. B. Eberhard. In *Military Review*, February 1987.

Євген Місило

ЕРІХ КОХ БУВ ТАКОЖ НА УКРАЇНІ

12 листопада 1986 р. у карному закладі в Барчеві біля Ольштина, помер на 90 році життя Еріх Кох. Щоденна преса (між іншим, „Zycie Warszawy", (№ 267/86) помістила відносно обширну інформацію ПАП (Польське пресове агенство), в якій представлено постать одного з найбільших гітлерівських злочинців.

Охарактеризовуючи особу Е. Коха та його діяльність у період II світової війни, пропущено, на мою думку, ряд суттєвих, — коли навіть не найсуттєвіших — деталей його біографії. Маю тут на увазі передовсім факт відповідальності, яка тяжить на Коху за злочини заподіяні українському населенню, в час, коли виконував він обов'язки комісара Рейху для України. В інформації не згадується про це, а навіть більше, можна з неї робити висновок, що Кох на Україні ніколи не перебував, а коли вже організував масову екстермінацію мирного населення під час II світової війни, то серед кількох мільйонів чоловік убитих за його дорученням, не було українців. Дозволю собі навести тут відносний фрагмент згаданої інформації, де записано: „Під час війни сіпаки СС і Вермахту підпорядковані Кохові, перебили 4 мільйони людей, а також вивезли на примусову роботу у Рейх 2 мільйони поляків, росіян та євреїв" (sic!)

Оце речення, подібно як вся інформація, містять ряд очевидних недомовок, або, коли хто воліє — шкільних помилок, які засвідчують чималі недостатки їх автора в ознайомленні з найновішою історією, а з географією середньо-східної Європи особливо. Читач не довідається, наприклад, де і в якій країні убито оці 4 млн. людей, а також з якої держави вивезено їх з призначенням виконувати важку рабську роботу.

Пошуки оцих, здавалося б, очевидних, — поміщених у кожній з крайових енциклопедій — відомостей у дальшій частині інформації є даремними. Зате повно там інших, часто зовсім другопланових біографічних даних Коха, ось як хочби те, що золоту відзнаку НСДАП № 90 вручив йому сам Гітлер, що придбав він величезне майно (де?), що знав, правдоподібно, місце, де приховано, сьогодні вже легендарну, бурштинову кімнату, яку гітлерівці пограбували у Царському Селі, що симулював він психічну хворобу тощо.

Відомо однак, що не за це в 1959 р. засуджено Коха на смертну кару. Досить давно також закинуто поширений колись метод представляти гітлерівців як одиниці примітивні, деморалізовані, марнославні, що стремлять до почестей і багатства та пояснювання оцього всього спадковими психічними девіаціями.

Про Коха та його злочини, заподіяні на Україні, широко писав вже у 1959 р. С. Орловський та Р. Острович у книжці „Erich Koch przed polskim sadem". Діяльності Коха багато місця у своїх працях присвячували К. Грінберг, Р. Тожецький та інші польські історики. Тому теж обмежусь пригаданням тільки деяких фактів необхідних для належного представлення та оцінки постаті Коха.

У гітлерівських планах завоювання Східньої Європи Україні мала належати найсуттєвіша роль, а це з уваги на її економічний потенціал. Покли-

каний 17.VIII.1941 р. Рейхкомісаріат „Україна“ на чолі з Е. Кохом мав охоплювати територію обсягом 330 тис. км.². Територію цю поділено на 6 генеральних комісаріатів: Волинсько-Подільський, Житомирський, Київський, Миколаївський, Дніпропетровський і Таврійський. Генеральні комісаріати ділились на 111 окружних комісаріатів, а все це разом було підпорядковане одній основній меті — максимальній економічній експлуатації України.

Як бачимо, не всі з українських етнічних земель увійшли у склад Рейхкомісаріяту „Україна“: Галичину приєднано до Генерал-губернаторства, а Буковину та землі на північний схід від Дністра до Бугу, пізніше також частину Криму та Одесу — до Румунії. Цим самим Гітлер давав для зрозуміння, що найменшою навіть мірою не задумує відбудовувати українську державу в її етнічних межах, ані теж у будь-якому іншому кшталті.

Організувати гітлерівську адміністрацію на Україні Кох приступив 1.IX. 1941 р. Від цього моменту виконував він одночасно функції гауляйтера та надпрезидента провінції Східної Прусії (від 1933 р.), шефа цивільного управління Білостоцького округу, а також комісара Рейху на Україні (1941-1944) з осідком у Рівному.

У тому, що Коха обрано на цей останній пост, не було випадковості. Гітлер уважав його найбільш відповідним кандидатом як з огляду на його брутальний характер, вороже ставлення до українського народу і всього, що слов'янське, так і з огляду на те, що був досконалою противагою для особи Альфреда Розенберга, тодішнього міністра у справах східних територій, з поглядами якого, а особливо з концепцією признати Україні певну форму автономності, Гітлер не завжди погоджувався.

Варто тут пригадати відомі і часто цитовані істориками слова Коха, які віддзеркалюють його ставлення до України та українців. Перебираючи володарювання у Рівному, до підпорядкованих йому комісарів Кох сказав: „Мої панове, я відомий як брутальний собака. Тому теж назначено мене комісарем Рейху на Україну. Нашим завданням є, незважаючи на почуття чи майно українців, витиснути з України все. Мої панове, очікую від вас абсолютної безпощадності відносно місцевого населення“. Кох відомий був також іншим висловом: „Немає ніякої України! Повинні ми памя'ятати, що ми народ Панів“.

Щоб здійснити свої злочинницькі плани, Кох переніс на Україну більшість функціонарів апарату СС та поліції Цехановського регенства, яке у 1939 р. приєднано до Східньої Прусії. Мали вони великий досвід у поборюванні руху опору і стосуванні терору відносно мирного населення. Масовим винищуванням населення України безпосередньо займалися частини горезвісної Ейнзацгруппе під командуванням д-ра Оттона Раша, пізніше д-ра Макса Томаза.

Україна є однією з тих країн, які під час другої світової війни потерпіли найбільшою мірою. На території України організовано 230 концентраційних таборів та інших осередків масового знищення. Значення символу набув сьогодні Бабин Яр — нині квартал Києва, — де гітлерівці розстріляли біля 195 тис. чоловік, в основному мешканців столиці України, радянських полонених та євреїв. Кох у своїх шалених планах задумував колонізувати Україну при допомозі німецьких осадників, які мали бути спроваджені сюди спеціяльно з інших країн. Здійснення цього плану розпочалось у 1942 р. З цією метою із Лівобережної України виселено понад 1 мільйон мешканців передовсім українських селян, засуджуючи їх на голод і поневіряння.

На українській землі німці залишили по собі руїни і згарища. У рамках поборювання українських партизанів та населення, яке їх підтримувало, гітлерівці знищили повністю, вбивши все або більшість населення, біля 250 сіл. Трагедію доповнює факт переселення на примусову роботу у Німеччину понад 2,2 млн. українців.

Весь світ знає трагедію чеського села Лідиці, в якому 10.VI.1942 р. гітлерівці розстріляли 199 чоловік, а 295 послано у концентраційні табори. Скільки ж таких трагедій було на Україні?

Серед менш відомих фактів є опрацьований Кохом наприкінці 1943 р. і на щастя не здійснений, план депортації з України 2 млн. дівчат і хлопців з метою германізувати їх.

Загальновідомим є те, що під час II світової війни Польща втратила 6 млн. громадян, у цьому понад 3 млн. чоловік єврейської національності, на фронті загинуло 123 тис. солдатів. Не так-то часто пам'ятається про те, що на Україні, в два рази коротший період (VI.1941-VII.1944) загинуло біля 4,6 млн. — чоловік (за найновішими підрахунками — 5,2 млн.). У цьому числі 1,3 млн. — це українці, які загинули на фронті в рядах Червоної Армії, а інші, тобто біля 4 млн. громадян, були вбиті і замучені гітлерівцями у концентраційних таборах, розстріляні у масових екзекуціях, померли від виснаження внаслідок рабської праці у Німеччині. Звичайно, не всі з-посеред оцих 5 млн. мешканців України, які втратили життя під час II світової війни, були українцями. На Україні гітлерівці вбили кількасот тисяч євреїв, серед жертв були також поляки, росіяни і представники інших національностей. Становили вони однак невеликий відсоток загальних втрат населення України.

Коли прийняти, що СРСР втратив під час останньої війни понад 7 млн. мирного населення, тоді втрати українського народу перевищують 50% загальних радянських втрат.

Безпощадне винищування українського населення поєднувалося з грабіжницькою експлуатацією українського економічного майна. Протягом неповних трьох років, коли на Україні правив Кох, гітлерівці загарбали і вивезли у Рейх понад 7 млн. тонн зерна (з усього СРСР — 9,2 млн. т.), 2,8 млн. коней, 5 млн. штук рогатої худоби, 5,4 млн. овець, 36,4 млн. штук домашньої птиці. Найновіші дослідження українських істориків говорять про те, що втрати українського народного господарства були ще більші. Під час воєнних дій було знищено 16500 виробничих заводів, понад 400 шахт, 714 міст та селищ, біля 28 тис. сіл, 670 мостів.

Кох, незважаючи на присуд, який тяжів на ньому протягом 25 років, дожив у спокою свого 90-ліття. Важко сьогодні, без ознайомлення з відповідними документами, брати під сумнів відстрочення виконання присуду, хоч привід, який тоді послужив тому рішенню, тобто поганий стан здоров'я засудженого, може здаватися сумнівним. Одного все-таки не можна брати під сумнів, а саме того, що злочини, заподіяні гітлерівцями на Україні, тяжіють передовсім на Коху. Від 1941 р. до моменту визволення України радянськими військами був він незаперечним володарем життя і смерті мільйонів мешканців України. Отож нічого в цьому дивного, що з огляду на безмірність заподіяних за його наказом злочинів, на Україні назавжди залишається під символом смерті та знищення. Фактів цих ніяким чином не можна промовчувати.

Передрук з тижневика „Наше Слово" (№ 10, 8.III.1987 р.), яке появляється у Варшаві і є органом Українського Супільдньо-Культурного Товариства в Польщі.

Документи

КОМІСІЯ ДЛЯ РОЗШУКУ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНЦІВ

(Комісія Дешена)

(З першої частини звіту, ст. 245-261)

1) Воєнні злочинці в Канаді?

Їх мниме число.

Від багатьох років різні джерела, більш або менш ознайомлені з тими справами, засипують публіку необґрунтованими числами, що мали б представляти число воєнних злочинців, які ніби знайшли притулок в Канаді. Великі числа й розбіжності між ними довели до збудження загальних пристрастей і конечности проведення слідства. Крім того, сенсаційне голослівне твердження про зв'язки д-ра Менґелє з Канадою заставили уряд вияснити ту справу раз назавжди.

Комісія провела облік тверджень і заяв, які опубліковано в останніх роках про числа воєнних злочинців у Канаді. Тут зразу показалося, які непевні й сумнівні ці числа. Вистачить один приклад, щоб зілюструвати це питання. І так Сол Літман у своєму рез'юме перед Комісією і в звіті до генерального прокурора Р. Каплана дозволив собі подати число 3.000. Але в обох документах Літман не говорить ясно і тільки про воєнних злочинців, але про воєнних злочинців і колябарантів". А тут є більш ніж маленька різниця між воєнними злочинцями і колябарантами, бо не всі колябаранти є воєнними злочинцями. Тому Літманове число, що змішує обі групи в одну цілість, є хибне. Літман не провів такого розрізнення, і тому Комісія приймає, що в публічній опінії цифра 3,000 відноситься до воєнних злочинців і тільки до воєнних злочинців. Такий результат дали неточні вислови й до певної міри брак відповідальности за громадські заяви. Комісія уклала й упорядкувала 31 таких заяв-тверджень, що появилися в роках 1971-1986. Всі вони, немов через випадковий збіг обставин, походять з того самого джерела, а саме: від С. Візенталя. Тут завважується драматичний зріст чисел, які — якщо не в усіх, то в більшості випадків — є тільки здогадні і спекулятивні. Вони діляться в основному на дві групи: одна, що має 100 або менше імен, а друга — 1.000 або більше. Покищо Комісія не входить в те, наскільки правдиві ті числа, тільки вказує на їх великі розбіжності.

На підставі різних джерел Комісія склала список підозрілих осіб. На списку є 770 імен. Отже, загальне число є далеко менше від чисел подаваних впродовж років. Показується, що публіковані числа є бодай на 400 відсотків перебільшені, навіть якщо зіґнорувати останнє твердження Візенталя про 6.000 воєнних злочинців. В додатку докладне розслідування тих випадків довело до дальшого зменшення дійсного числа воєнних злочинців.

Комісія стверджує:

а) Публічні твердження зовнішніх інтервентів з 1971-1986 років поширювали дуже перебільшені числа мнимих воєнних злочинців у Канаді.

б) Якщо навіть не брати до уваги число 6.000, яке дозволив собі Візенталь предложити в 1986 р., то вже тепер, ще перед детальною перевіркою головного списка, Комісії, приходиться ствердити, що опубліковані числа є додай на 400 відсотків перебільшені.

Комісія вважає за доцільне ще перед перевіркою індивідуальних випадків, що їх має на своїм списку, розглянути загальне обвинувачення проти Дивізії „Галичина". (Ця дивізія відома під двома назвами, "Galicia" — німецька назва, і „Галичина" — українська. Комісія вживає „Galicia" для кращого стилістичного вислову, проте це абсолютно не означає якоїсь основної різниці.)

2) Дивізія „Галичина"

В лютому 1949 р. одною з причин недопущення іміґранта до Канади була його приналежність до Зброї СС або німецького Вермахту.

В червні 1949 р. видано розпорядження (Order-in-Council) про заборону іміґрації взагалі, за винятком певних випадків, а то: безпосередніх рідних леґальних мешканців Канади; сільсько-господарських (фермерських) робітників; лісорубів; осіб з досвідом у гірничій промисловості.

В тому часі в Великій Британії жило кілька тисяч українців, що при кінці війни попали в полон. В квітні 1948 р. канадський уряд вирішив не допускати їх до Канади.

Але 31 травня 1950 р. кабінет постановив, що „українців, які тепер перебувають у Великій Британії, можна допустити до Канади, не зважаючи на їх службу в німецькій армії; одначе, їх треба спеціяльно провірити."

5 червня 1950 р. Іміґраційний Відділ в Оттаві вислав своїм бюрам в Англії директиву кабінету з 31 травня 1950 р., додаючи, що майбутні українські іміґранти мають бути доброго здоров'я та мають мати правильні подорожні документи, при чому слід провести перевірку політичної надійности так пропонованого іміґранта, як і його родича (кревняка) в Канаді. Того самого дня міністер Іміґрації і Громадянства, В. Гарріс, зложив в парляменті таку заяву:

„Коли наші війська в Італії взяли в полон Українську дивізію, тоді альянтське командування признало, що в відношенні до тої дивізії заіснували спеціяльні обставини, бо її трактовано інакше, як інших військово-полонених. Дивізійники є в Англії від весни 1945 (sic) року. Ми провірили Дивізію як групу і готові прийняти дивізійників під умовою, що вони відповідатимуть загальним іміґраційним вимогам."

Ця заява викликала лють і глибоке обурення Канадського Жидівського Конґресу. Вже 4 липня 1950 р. президент того Конґресу вислав міністрові довгу телеґраму з протестом проти його рішення. Щодо членів Дивізії він вимагав надзвичайно уважної перевірки їх політичних переконань. Внаслідок того протесту міністер Гарріс вислав іміґраційному бюрові в Лондоні окрему інструкцію стриматися зі справою дивізійників аж до дальшого розпорядження. Тим часом міністер запевнив Жидівський Конгрес: „рішення, про яке я говорив в парляменті, означає, що канадський уряд не буде відкидати іміґраційних заяв тільки з тої причини, що українці в Великій Бри-

танії служили в Дивізії „Галичина“; це не значить, що Канада буде приймати кожного дивізійника, навпаки, уряд буде дбайливо перевірювати кожну особу.“

Тоді Жидівський Конґрес предложив урядові два заприсяжні афідавіти і список 94 підозрілих членів Дивізії „Галичина“. На підтвердження своїх підозрінь Конґрес не подав ніяких свідків; щобільше, при половині прізвищ не подав імен, а при транслітерації з кирилиці на латинку пороблено чимало похибок так, що було трудно зідентифікувати названі особи.

Іміґраційний Відділ зі свого боку 9 серпня 1950 р. попросив Міністерство Закордонних Справ впевнитися у Великій Британії, які вона має дані про Дивізію:

„Коли й де вона зформувалася, де і яку службу виконувала, чи брала участь в боях проти західніх альянтів, чи є докази на те, що Дивізія брала участь в винищуванні жидівського населення в Україні?“

На це Британське Міністерство закордонних Справ (Foreign Office) 4 вересня 1950 р. дало таку відповідь:

„В Італії совєтська і британські комісії переслуховували членів Дивізії і ні одна з них ані тоді, ані пізніше не знайшла доказів на те, що Дивізія воювала проти західніх альяянтів або була вміцана в злочини проти людства. Поведінка дивізійників від часу їх прибуття до Англії була бездоганна і вони ніколи не зраджували, що є заражені нацистською ідеологією. На підставі звітів спеціяльної місії, покликаної Міністерством Війни для перевірки членів Дивізії, стверджено, що вони зголосилися до Дивізії добровільно для боротьби з Червоною Армією з національних (в тексті: націоналістичних!) мотивів, а спонукала їх до того поведінка совєтських властей з часів першої окупації Західньої України після заключення нацистсько-совєтського пакту. Хоч комуністична пропаґанда намагалася представити їх як „квіслінґів“ і „воєнних злочинців“,, треба зазначити, що ані совєтський, ані інші уряди не подали проти членів Дивізії обвинувачення в воєнних злочинах“.

Дивізія була зформована німцями влітку 1943 р. Згідно з твердженням одного автора (В. Верига), що його цитував адв. Ботюк:

Українці йшли до Дивізії „не з любови до Німеччини, але тому що вони ненавиділи комуністичну тиранію“.

Влітку 1944 р. Дивізію значною мірою знищино в бою під Бродами в Західній Україні. До бою пішло 14.000 вояків, а вернулося їх 3.000. Після того Дивізію переорганізовано і весною 1945 р. вона воювала в Австрії проти Червоної Армії. В травні 1945 р. Дивізія здалася британській армії. потім перевезено Дивізію до Італії, де вона приблизно два роки перебувала в таборі в Ріміні. Весною 1947 р. Дивізію перевезено до Англії. Але перед виїздом її докладно провірили британські власті. Згідно зі звітом комісії з 21 лютого 1947 р., в таборі в Ріміні було в тому часі 8.272 дивізійники (старшини і рядові вояки разом).

Цікаво теж зазначити, що вже раніше, — бо в серпні 1945 р., — перевірювала Дивізію совєтська комісія. В зв'язку з тим британська комісія подає:

„Єдиним наслідком тої перевірки було те, що совєтській комісії вдалося переконати деяких дивізійників, які ще сумнівалися, ніколи не вертатися додому, хоч вони там залишили родини і наражувалися на примусову репатріяцію, коли прийшло б до підписання совєтсько-італійського договору.“

Висновки британської „скрінінґової“ комісії такі:

Загальне враження, винесене з табору полонених дивізійників, позитивне. В таборі свобідно маяв український прапор з національним гербом тризубом, всі дивізійники творили однорідну групу, не зв'язану ані з Росією, ані з Польщею, були переконані, що не зробили нічого злого. Одне певне, вони не є і правдоподібно ніколи не були пронімецькі.

На основі тих інформацій і при відсутності інкримінаційних доказів, міністер Гарріс повідомив 15 вересня 1950 р. Жидівський Конґрес про те, що він уже затвердив подані раніше іміграційні заяви членів Дивізії і в майбутньому буде далі розглядати такі заяви. На те 25 вересня 1950 р. президент Жидівського Конґресу, С. Бронфман, вислав міністрові довгу протестаційну ноту, заявляючи, що кожний член Дивізії повинен бути натаврований тою плямою, що її дано цілій організації СС. Цей протест залишився без наслідків. Міністри Іміграції і Закордонних Справ повідомили свої бюра в Лондоні придержуватися загальних директив, які відкривали українським дивізійникам двері до Канади.

Згідно з твердженням адв. К. Повела, який заступав Братство кол. вояків 1-ої Дивізії Української Національної Армії, в Канаді під цю пору перебуває приблизно 600 членів Дивізії „Галичина“.

Твердження, що рішення канадського уряду з 1950 р. було помилкове і його треба ще раз розглянути, Комісія відкинула з таких причин:

а) Комісія не була створена на те, щоб обвинувачувати якусь одну чи кілька етнічних груп канадських громадян, вона не покликана на те, щоб „починати наново Другу світову війну“.

б) Комісія не створена на те, щоб перевірювати рішення попередніх урядів.

в) Комісія не створена на те, щоб відновлювати давню ненависть між поодинокими групами, які повинні жити мирно.

г) Комісія є тільки зацікавлена в поодиноких особах, без уваги на їх етнічне походження, якщо проти них є серйозне підозріння щодо воєнних злочинів.

ґ) Публічна дебата про Дивізію „Галичина“ відкрила б двері до перевірки цілої історії внутрішніх українських взаємин, як також взаємин України з її сусідами, а це виходить поза межі визначеного часу і спроможностей Комісії.

Тут треба навести ще кілька незаперечних фактів:

Дивізія „Галичина“ була зформована під назвою „14 СС Добровольча Дивізія „Галичина“. Після закінчення вишколу і безпосередньо перед її відрядженням на східній фронт весною 1944 р. Дивізія дістала нову назву: „14 Ґренадирська СС Дивізія (гал. ч. 1)“. Є фактом, що члени Дивізії були добровольцями і весною та осінню 1943 р. зголосилися до неї головно на те, щоб воювати проти більшовиків, і ніколи не воювали проти західніх альянтів.

Під час війни і безпосередньо після її закінчення сотник Богдан Панчук, родом із Саскачевану, очолював Союз Українських-Канадських Ветеранів і Центральне Українське Допомогове Бюро в Лондоні. Він то написав 31 травня 1948 р. меморандум в справі призначення членам Дивізії постійного цивільного статусу так у Великій Британії, як і в інших країнах. В 12-ому параграфі свого меморандуму Панчук зазначує: „Згідно з загальною політикою для ненімецьких „чужинецьких“ військових частин, Дивізію окреслено

як Зброю СС. Але того не можна мішати з правдивою німецькою формцією СС, в якій могли служити тільки „чистокровні" німці. Українській Дивізії як „чужинецькій" дозволено мати своїх священиків, а її члени не мали ніяких СС-івських позначень, а „схема й назви їхніх ранґів були як у Вермахті".

Міжнародний Військовий Трибунал у Нюрнберґу не входив у такі тонкощі, він визнав усі формації СС кримінальними організаціями, підкреслюючи між іншим, що вони брали участь у винищуванні жидів. Отже, з опінією Міжнародного Військового Трибуналу, Дивізія „Галичина", як частина Зброї СС, зарахована до злочинних організацій і як така підлягає осудженню. Однак, той же Трибунал зазначив, що членів СС-івських формацій можна судити тільки тоді, як вони знали, що ті організації були до злочинних дій або особисто були вмішані в злочинну діяльність. Сама приналежність до формації СС не є злочином в розумінні міжнародного права, на це мусить бути свідомість злочину або активна участь в ньому.

Щодо Дивізії „Галичина", то в 1950 р. не перед'явлено ніяких доказів про фактичну участь її членів у злочинах.

В 1984 р. Візенталь предложив листу 217 колишніх членів Дивізії, які, згідно з його твердженням, пережили війну, але не мешкають в Европі, отже, переховуються в Канаді. Комісія неодноразово старалася дістати від Візенталя докази на підтримку обвинувачення щодо членів Дивізії, але, незважаючи на се, тих доказів їй не подано. Візенталь предложив згаданий список тодішньому головному прокуророві Р. Каплановi з заміткою: В залученні список українських СС офіцерів, які пережили війну, але не живуть в Европі. Згідно з нашими інформаціями велике число з них має жити в Канаді.

Комісія провірила справу і ствердила, що з поданих 217 осіб:
— 187 (отже, 87 відсотків Візантелевого списка) ніколи не були в Канаді,
— 11 приїхали до Канади і тут померли,
— 2 були в Канаді, але виїхали до інших країн,
— 16 — нема безпосередніх (prima facie) доказів вини,
— 1 — не можна було взагалі відшукати.

Варто зазначити, що в 1984 р. той самий Візенталів список бюро головного прокурора переслало Королівській Канадській Кінній Поліції, яка впродовж 1984-1985 рр. вела в тій справі слідство і не знайшла ніяких інкримінаційних доказів проти 31 осіб, що мали бути в Канаді. Оба слідства, тобто Поліції і Комісії, провадилися незалежно одне від одного, проте результати були такі самі.

Отже, очевидно, що список Візенталя з 217 іменами офіцерів Дивізії „Галичина" є цілком безвартісним і завдав канадському урядові багато непотрібної праці.

Нема також підстави денатуралізувати й депортувати членів Дивізії. Вони ніколи не скривали свого членства в Дивізії, канадські власті ще в 1950 р. знали все про Дивізію, і коли погодилися на їх приїзд до Канади, то були свідомі, кого приймають. Отже, не було тут ані фальшивих заяв, ані обману, ані затаювання істотних обставин так, що їх допущення до Канади і пізніше надання громадянства відбулося згідно з законом без ніяких нереґулярностей.

Згідно з тим, Комісія доходить до таких висновків:

а) Дивізія „Галичина" (14 Ґренадирська Дивізія СС) гал. ч. 1) не може бути обвинувачена як група.

б) Члени Дивізії „Галичина" перед приїздом до Канади перейшли індивідуальну перевірку їхньої політичної надійности.

в) Обвинувачення членів Дивізії в воєнних злочинах ніколи не були доказані, ані в 1950 р., коли їх вперше видвигнено, ані в 1984 р., коли їх поновлено, ані тепер перед цією Комісією.

г) При відсутності доказів про участь дивізійників у злочинах, саме членство в Дивізії не вистачає, щоб починати судове слідство.

ґ) Не можна починати проти членів Дивізії процесу для позбавлення громадянства або депортації, тому що канадські власті докладно знали всі дотичні факти ще в 1950 р. і при допущенні їх до Канади не було ані фальшивих заяв, ані обману, ані затаєння істотних обставин.

д) У всякому випадку, з-поміж 217 офіцерів Дивізії „Галичина", що їх подав Візенталь, 187 ніколи не станули ногою в Канаді, 11 вмерли в Канаді, 2 залишили Канаду і виїхали до іншої країни, проти 16 нема безпосередніх доказів вини, а одного не можна було відшукати взагалі.

Переклав на українську мову В. Ф.

Міністер Справедливости Р. Гнатишин

ВІДПОВІДЬ УРЯДУ НА ЗВІТ КОМІСІЇ ДЛЯ РОЗШУКУ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНЦІВ

(Комісія Дешена)

Вступ

Проблема воєнних злочинців стала серйозною турботою Канади й цілого світу відколи в час Другої світової війни виявлено досі небачених розмірів злочини. Щоб винуватих притягнути до кримінальної відповідальности, створено Міжнародний Військовий Трибунал, який провів у Нюрнберґу процес проти найбільших воєнних злочинців.

В Канаді на підставі Закону про воєнні злочини (War Crimes Act) велися в роках 1946-1948 процеси за злочини вчинені проти канадських збройних сил. В цілому просліджено 171 випадків, а засуджено сім обвинувачених.

В 1950-их роках, коли одиниці й народи рішили не згадувати більше воєнних страхіть, переслідування воєнних злочинців зійшло на задній плян. Щойно в 1970-их роках та справа ожила наново; тоді звернено увагу, що не всіх воєнних воєнних злочинців виявлено й покарано. Здогадні злочинці могли знайти притулок в Канаді, як це показала справа Гельмута Равка, якого тут арештовано й видано до Західньої Німеччини.

На початку 1980-их років різні повідомлення подавали, що в Канаді є біля 2.000 до 3.000 злочинців, а навіть може і 6.000. Були теж скарги, що відомий зі своїх брутальних експериментів д-р Менґелє прибув або бодай старався дістатися до Канади. Оскільки ті вістки вперто продовжувалися, уряд мусів поробити відповідні заходи, щоб винуватців притягнути до судової відповідальности. В зв'язку з тим 7 лютого 1985 р. створено окрему Комісію для розшуку воєнних злочинців. Головою Комісії назначенно суддю Дешена.
Звіт Комісії предложено урядові 30 грудня 1986 р. Звіт складається з двох частин. Перша частина призначена до публікації, а друга конфіденційна-секретна залишається в актах.

Висновки Комісії

Звіт вносить значне роз'яснення атмосфери що до воєнннних злочинців. Тепер стало ясним, що проблема воєнних злочинців не така велика, як того всі побоювалися. В Канаді воєнних злочинців є значно менше, ніж про те говорилося й писалося. Багато осіб, проти яких було скероване підозріння, нема вже між живими. Нема доказів на те, що д-р Менґелє був в Канаді або бодай старався сюди приїхати. Обвинувачення проти Дивізії „Галичина" про її участь у воєнних злочинах нічим не підтверджені. Підозріння проти багатьох-багатьох осіб показалися безпідставними. Провірено приблизно 800 осіб; у великій більшості тих випадків не ма жодних доказів. Комісія рекомендує негайно закрити понад 600 справ. Далі Комісія ствердила, що 21 особа підозрілих у воєнних злочинах виїхала з Канади до інших країн, а інших 86 померли в Канаді. 341 осіб, що були на списку підозрілих, ніколи не були в Канаді, а в 154 випадках Комісія не могла знайти безпосередніх (prima facie) доказів вини. Таким чином кількість осіб, яких підозрівано у воєнних злочинах, згідно з висновками Комісії, зменшилася з „тисячів" до значно меншого числа.

Суддя Дешен не міг у приписаному часі закінчити слідство у всіх випадках, тому деякі з них залишаються відкритими; вони вимагають дальшого розслідування, щоб можна винести остаточне рішення.

Становище уряду (Початкова відповідь уряду)

Хоч Комісія ствердила, що число воєнних злочинців у Канаді дуже перебільшене, то уряд стоїть на становищі, що коли навіть тільки один злочинець знайшов притулок в Канаді, його треба притягнути до судової відповідальности і покарати без уваги на термін передавнення. Одночасно уряд свідомий того, що збереження особистих прав людини є фундаментальним компонентом канадського правосуддя, що знайшло віддзеркалення в Хартії Прав і Свобід. Тому уряд, приступаючи до оцінки рекомендацій Комісії, мусить знайти відповідь, що відповідала б канадському суспільстві і канадській системі правосуддя. Основний принцип є такий: Проблему воє-

нних злочинців, де це тільки можливе, треба розглядати в Канаді, і кожну справу вирішити згідно з канадськими нормами законодавства і доказового поступування. Тому уряд готовий поправити Кримінальний кодекс, щоб дати канадським судам право (юрисдикцію) судити в Канаді за воєнні злочини або злочини проти людства, якщо такі акти вважаються злочинами в Канаді. Таке судочинство буде відбуватися згідно з канадськими правилами про докази і згідно з принципами Канадської Хартії Прав і Свободи. Це дозволить судити в Канаді за всі воєнні злочини, так минулі, як і сучасні, що виникають в „модерних конфліктах". Треба буде обов'язково здефініювати, які воєнні злочини будуть підпадати під карну санкцію так, щоб поправки в кодексі охоплювали минулі й майбутні воєнні злочини.

Суддя Дешен зазначує у своїх рекомендаціях, що треба багато праці, щоб закінчити слідство, але він переконаний, що існуючі канадські інституції тобто Міністерство Справедливости і Королівська Кінна Поліція дадуть собі з цим раду, тому нема потреби для створення окремого бюра на зразок американського Бюра Спеціяльного Слідства.

Уряд погоджується з тими рекомендаціями.

Якщо Канада серйозно має намір проводити в себе кримінальні процеси щодо подій, які сталися в Европі, то ясне, що треба збирати докази всюди, де їх можна буде знайти. Це нічого нового. Канадські суди за традицією шукали й використовували всі можливості, щоб знайти потрібні докази в чужих краях при помочі комісій. Канадська поліція в багатьох випадках проводила слідство в чужих краях з допомогою місцевих властей. Нпр., при доходженнях, що довели до видачі Гельмута Равка до Німеччини за воєнні злочин, отримано важливі й надійні докази в різних країнах включно з СРСР. В справах, де суддя Дешен рекомендує брати до уваги докази зі східньо-европейських країн, треба докладно перевірити кожний індивідуальний випадок. Всяке збирання доказів за кордоном повинно бути обмежене до тих справ, де, в опінії канадських властей, існують специфічні, достовірні й серйозні здогади, що вчинено воєнний злочин, який вимагає дальшого слідства. В таких випадках суддя Дешен рекомендує брати до уваги таких 6 передумов:

1) Охорона репутації при секретности ведення справи,
2) Уживання незалежних перекладачів,
3) Доступ до ориґінальних документів, де вони важливі для справи,
4) Доступ до попередніх зізнань свідків,
5) Свобода переслухування свідків згідно з канадськими правилами про доказове поступування,
6) Відеозаписування таких допитів.

Уряд уважає, що отримання доказів згідно з канадською процедурою та з додатковими ґарантіями, виложеними у 6 спеціяльних

передумовах, повинні забезпечити чесність і справедливість для всіх зацікавлених.

Зрозуміло, що треба скріпити канадську процедуру при в'їзді до Канади, а також процедуру для отримання громадянства, щоб про Канаду не думали як про місце притулку для осіб, що брали участь у воєнних злочинах або в злочинах проти людства. Уряд буде поступати згідно з рекомендацією Комісії, щоб у майбутньому не дозволити іміґрації до Канади і наданні громадянства особам, які брали участь у воєнних злочинах в інших країнах. Тому процес іміґраційної перевірки і процедури переслухань буде суворіший, як рекомендує Комісія. Інші полегші в Іміґраційному законі та Конвенції про статус утікачів будуть виразно недоступні для воєнних злочинців.

В майбутньому уряд буде відмовляти канадського громадянства всім тим, що брали участь у воєнних злочинах, відповідними поправками до закону про громадянство. Щодо тих, які мають громадянство, уряд не бажає зміняти закону ретроактивно. Отже, уряд буде поступати згідно з існуючим законом, де виявиться, що громадянство набуто явним обманом.

Деякі рекомендації Комісії пропонують доповнити екстрадиційний закон з метою поширити можливості для видачі злочинців, щоб позбутися з Канади всіх підозрілих у воєнних злочинах. Сучасна канадська екстрадиційна політика застосовує розважний розгляд усіх фактів, заки пішлеться канадського мешканця на суд поза межі Канади. Тому, що уряд має на меті якнайбільше справ полагоджувати в Канаді, **не плянується ніяких змін в дотеперішньому праві і практиці на те, щоб видавати воєнних злочинців.** Це однак не означає, що не буде екстрадиції в ніякому випадку. Інтенцією уряду є, як це було в минулому , розглядати вимоги видачі згідно з існуючими законами і прийнятими домовленнями та практикою.

Комісія прекладає ще низку рекомендацій з метою спростити й сконсолідувати канадську процедуру щодо позбавлення громадянства і депортації. Як Комісія підкреслює, такі зміни насувають трудні питання, що їх треба старанно розглянути й оцінити. Тому уряд не пропонує робити ці зміни, бо вважає, що теперішнє право й практика, враз з іншими вже пропонованими змінами, вистачають на ефективне розв'язання основних проблем.

Закінчення

Канадці очікують від свого уряду розв'язки того важливого питання. Без уваги на труднощі, уряд буде притримуватися основних принципів справедливости і безсторонности. Тої справи не можна відкладати ані „експортувати нашу відповідальність до інших країн".

Переклав на українську мову В. Ф.

Р. Колісник

УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ І ВІЙСЬКОВА УПРАВА „ГАЛИЧИНА“

Німецька політика відносно українського національного війська 1943-1945

(Продовження з ч. 4/86 і 1/87)

ОРГАНІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ УПРАВИ

Надійшла весна 1943 року. Німецькі війська, у невпинних важких боях, повільно, але беззупинно, відкочувались назад на захід, відбиваючи тут і там клапті території від Червоної армії у спорадичних протинаступах. Народ на Великій Україні карався під колоніяльним гнітом, який безпощадно завів райхскомісар Еріх Кох: загибіль мільйонів, — ніхто не знає скільк, — військовополонених в таборах від головдової смерти, закриття шкільництва, тяжка праця у „лігеншафтах“ — німецьких колгоспах, здача контиґенту, примусові вивози на роботи до Німеччини, де їм німці нашивали на одяг значок „Ост“ й тримали у таборах праці в жалюгідних обставинах, вербування до відділів „гіві“ — це були щоденні явища. Кох сформулював свою політику одним реченням: „Для мене один найгірший німець більш вартує, ніж 1000 найкращих українців.“ А Коли Кубійович натякнув Дарґелеві, заступникові Коха, про можливість створення окремої української формації, Дарґель відрубав: „Ми не маємо для українців зброї. У майбутній Европі для вас лишиться тільки мітла й сапа.“[1].

У порівнянні до Великої України, в Галичині ситуація була багато краща. Галичина була „спокійним островом на розбурханому морі“, — казав один раз Вехтер. Люди давали собі раду, як могли, у невідрадних воєнних часах, робітники з Галичини не носили в райху нашивок „Ост“, і навіть мали свою організацію УНО (Українське національне об'єднання) зі своєю централею в Берліні. Було відкрито кілька гімназій і учительських семінарій, а у Львові політехніку й педагогічний факультет. Все таки з усіх боків насувався тиск, напруження. Треба було здавати контиґенти сільських продук-

тів, за що німці видавали, як нагороду, горілку гонену з хемічних препаратів, людей вивозили на роботи до райху, де доводилося працювати у заводах під постійними нальотами альянтських бомбовозів. Із зближенням фронтів німці ставали щораз більш нервозними, реагували навально, а обі ОУН щораз більше активізувалися, зброїлися — готувалися до остаточної боротьби, самотужки, бо всі дотеперішні намагання створити чисто національні військові з'єднання у німецьких збройних силах до нічого не довели. Поляки теж не сиділи бездільно — вони почали зброїтися, організуватися у підпільні збройні відділи, а у Львові діяла їхня боївка, вислана з Варшави, для „порахунків з українцями" — у їхніх політичних плянах „східні креси" далі вважалися невід'ємною частиною Польщі. А населення Галичини ще не забуло про жахливі вбивтсва більшовиками по тюрмах, спільні гроби помордованиих, відкриті під Вінницею. Загал українців, головно інтеліґенція, з острахом і непевністю дивилися в майбутнє. Що воно принесе? Не віщувало воно нічого доброго.

Як поширилася вістка, що німці формуватимуть українську військову частину, перед провідними колами постало питання:, Як ставитися до такої формації? З одного боку, це була може єдина нагода на створення української національної формації, на вишкіл у модерному веденні війни, а з другої — чому аж тепер, коли було ясно, що німці війну програють.

Проте нагода для створення української збройної сили була завеликою спонукою, щоб її зіґнорувати, особливо, коли взяти до уваги, що така була мрія українського загалу в Галичині, серед колишніх вояків УГА і Армії УНР. Поляки вже від 1930-их років не допускали українців не то до професійної служби у польській армії, але навіть не брали до старшинських шкіл резерви. тільки невеличке число старшин армії УНР служило в польській армії, як т. зв. „контрактові старшини". А тут з'явилася нагода дістати до рук зброю, з якою, можливо, можна буде в майбутньому стати партнером на світовій арені, бо хто знав, як розвиватимуться дальші події.

Це не була перша спроба „леґіонової політики". У 1939 році провід ОУН сформував малий військовий „Український леґіон", пов'язуючи його з плянами збройного повстання у польському запіллі під час німецько-польської війни. „Леґіон Сушка", як його популярно називали від прізаища його полк. Романа Сушка, під час війни виконував допоміжну службу при наладнуванні військової адміністрації на окупованій території. Він був на постої в околиці Коросно, Криниця, Закопане. Швидка перемога Німеччини і німецько-радянський союз поклали кінець всяким надіям українців на відбудову своєї держави, і з наказу Проводу Українських націоналістів леґіон розв'язано в грудні 1939 року й здемобілізовано.

У 1940 році, коли Німеччина була на вершку своїх успіхів, поширилися чутки, що гітлер вдарить на СРСР. Президент А. Лівиць-

кий скликав у Варшаві таємне засідання, на якому рішено створити в Україні ряд місцевих „Січей“, що мали б виступити проти більшовиків під час воєнних дій проти СРСР.

На весні 1941 року заходами ОУН під проводом Ст. Бандери та апробатою вермахту створено „український легіон“ в силі одного куреня — Дружини Українських Націоналістів, (ДУН), що складався з двох частин: північної т. зв. „Нахтіґаль“ („Соловій“) і південної — „Ролянд“. „Нахтіґаль“ увійшов вранці 29 червня 1941 року до Львова й іде далі на Вінницю. В Юзині перед Вінницею вояки довідуються про прилучення Галичини до ГГ і відмовляються від дальшої служби в німецькій армії. У Жмеринці їх роззброюють німці і перевозять на полігони Нойгаммеру-Штрансу. „Ролянд“ був на румунському відтинку фронту, але участи в боях не брав; його теж роззброїли. В жовтні 1941 року обі частини з'єднали і в березні 1942 року вислали на Білорусь в околиці Полоцьк-Вітебськ з завданням забезпечувати шляхи постачання. Восені 1942 року курінь остаточно відмовляється від дальшої служби, його перевозять до Могилева, роззброюють і розв'язують. В січні 1943 року німці арештують старшин куреня, яких звільнюють, коли проголошено творення української дивізії, вимагаючи від них, неофіційно, зголошення до дивізії. З 22-ох старшин куреня до дивізії вступило 9, між ними командир куреня майор Євген Побігущий, сот. Михайло Бриґідер, пор. Роман Бойцун і ін., а 7 — до УПА, між ними Роман Шухевич — генерал Тарас Чупринка.[2].

З початком нападу Гітлера на СРСР, ОУН під проводом полк. Мельника післала заяву колишніх вояків Гітлерові, а комбатанти опублікували „Заклик“ ветеранів-вояків Української Армії, який схвалено на нараді представників українських комбатантських організацій — Берліну, Варшави, Праги і Кракова — 29 червня 1941 року в Кракові:

„В моменті, коли під могутніми ударами німецьких збройних сил валиться невільницька будівля червоної сатрапії Москви, а на її руїнах, на згарищах український нарід стає відбудовувати свою власну національність — зголошуємось до тієї великої історичної-відповідальної праці ми, колишні вояки Визвольних Збройних Змагань.

Конференція представників чотирьох осередків найбільших організацій українських комбатантів, а саме Берліна, Праги, Варшави, Кракова, що відбулася в неділю 29 червня 1941 в Кракові, Зелена 26, під головуванням ген.-хор. М. Капустянського в приняві гостей з-поміж колишніх вояків — однозгідно вирішила:

В цю рішальну хвилину створити єдиний, спільний Провід від усіх Українських Комбатантських Організацій — „Українську Генеральну Раду Комбатантів“, що керувала б усіми вже існуючими і в майбутньому створеними комбатантськими організаціями, і репрезентувала б назовні всю Сім'ю Українських Вояків. Склад її: голова — ген. пор. М. Омелянович-Павленко, заступники — ген. бул. ген. хор. М. Капустянський, ген. бул. ген. хор. В. Петрів, ген. бул. ген. хор. В. Сінк-

лер, ген. бул. ген. хор. А. Кравс. Члени: полк. Роман Сушко, голова секції комбатантів при УНО в Берліні — полк. Т. Омельченко, обласний провідник Українських Вояків при УНО в Протектораті — полк. інж. Ю. Дзюбенко, голова Союзу Українських Комбатантів при УЦК в ГГ — сотн. інж. М. Хронов'ят. Секретарі: ген. бул. полк. В. Малець, сотн. П. Сагайдачний.

Рівночасно твориться „воєнно-Наукова„ і „Воєнно-Історична Рада". Президія: ген. бул. ген. хор. М. Капустянський, заступники: ген. бул. ген. хор. В. Сінклер, ген. бул. ген. хор. В. Кущ. Секретарі: ген. бул. полк. В. Колосовський, сотн. А. Валійський, секретар Воєнно-Історичного Відділу полк. М. Садовський. Члени: ген. бул. полк. П. Дяченко, ген. бул. полк. В. Малець, полк. В. Чабінський, сотн. М. Палієнко, сотн. П. Самутін.

Обом Радам належить право кооптації.

Перебираючи на себе ті важні обов'язки Українська Генеральна Рада Комбатантів вітає Вас усіх старшин, підстаршин і козаків і стрільців об'єднаних у наших лавах та разом з Вамии згадкою вшановує всіх, що склали своє життя за Українську Національну Державницьку Справу на побоєвищах і поза ними, а між ними світлі постаті Головного Отамана С. Петлюри, полк. Е. Коновальця й М. Міхновського. Українська Генеральна Рада Комбатантів стоїть на позапартійному принципі й має одне бажання — створити з нашої організації моральну базу для майбутньої Української Національно-Державницької Будівлі. З-поміж нас вийдуть необхідні кадри для організування національної адміністрації та національної армії. Тому готуймось до цих великих завдань.

Кличемо всіх, щоб негайно ставали в наші лави, зголочуючись до районових організацій.

Кличемо всіх спрямовувати волю й хотіння, слово й чин у єдиному напрямку для єдиної мети — Здійснення Нашого Найвищого Ідеалу.

Момент важний!

Будьмо готові!

Слава Україні!

ген. пор. М. Омелянович-Павленко влр. голова

ген. бул. ген. хор. М. Капустянський влр. перший заступник голови

сотн. Петро Сагайдачний влр. секретар."

Колишні вищі старшини Армії УНР післали листа до Гітлера з проханням взяти участь у боротьбі проти більшовизму разом з леґіонами Европи. Між підписами були полк. Андрій Мельник, ген. Омелянович Павленко Михайло і ген. Капустянський Микола.

Одначе Гітлер не хотів ніяких „спільників", і навіть в кінцевій стадії війни відкидав пропозиції, щоб дати поступки іншим народам, мовляв — такі поступки „підірвуть престиж райху".

Як уже згадано попередньо, вермахт і зброя СС поза плечима Гітлера набирала до військової служби інші національності. Так теж при кінці 1941 року потиху набрано в Галичині коло 2 000, але тільки таких, що відповідали расовим приписам. Німці твердили, що

такі є тільки на Поділлі, Покутті й Гуцульщині[3]. У тій акції брав активну участь полк. Бізанц, який при від'їзді однієї групи заявив, що вони пройдуть старшинський вишкіл і стануть кадрою для дальших українських з'єднань.[4].

Тож нічого дивно, що в такій ситуації Вехтер „включився" в загальну політику вербування до зброї СС тим більше, що він належав до того кола нацистських провідників, які натискали на Гіммлера, щоб він змінив німецьку політику для щодо „унтерменшів" на Сході Европи.

Коли Вехтер отримав дозвіл на творення дивізії з галицьких українців, йому найперше йшлося, щоб до неї зголосилося задовільне число добровольців — він навіть побоювався, що ціла та затія могла б скінчитися фіяском. Ішлося йому про 20 000. Одначе, як побачимо далі, помимо шумної пропаґанди, довгих списків зголошених і інших заходів, вдійсності справжніх рекрутів було менше від наміченої цифри.

Щоб виконати свій плян, Вехтерові тепер йшлося про підтримку українців, тому він обговорив справу дивізії з д-ром Костем Паньківським, який очолював львівський осередок УЦК і був заступником провідника УЦК, проф. В. Кубійовича.

Про ту розмову згадує К. Паньківський у своїх споминах *Роки німецької окупації* (ст. 222-4):

„Одного дня ад'ютант губернатора Стястни запросив мене телефоном таємничо на розмову за чаєм, не подаючи, як це звичайно робив, предмету розмови. Губернатор, після короткого вступу про відрубність галицької землі від решти ГГ, (до чого я був останніми часами звик), почав говорити про військові справи, натякаючи на можливості створення галицької дивізії в рамках пляну творення нових ненімецьких дивізій зброї СС. Він сказав, що має на це основну згоду рішальних чинників Берліна, а тепер потрібне запевнення успіху з нашого боку, зокрема УЦК, про якого співпрацю він просить. Ця розмова була прикрашена твердежнням про те, як то галицька земля здобула собі прихильність фюрера тим, що добре виконала в 1942 свої обов'язки в господарській ділянці.

Я не був заскочений словами Вехтера, бо Бізанц згадував вже раніше про ці заходи. Тому я прийняв слова Вехтера спокійно, але із деяким холодом, з яким я ставився вже від дня свого назначення генеральним секретарем Національної Ради до всіх німецьких плянів, суґестій і обіцянок. але тут не йшло про мої почування. Губернатор, маючи у відповідь на свої заходи згоду Берліна на творення галицької дивізії, мусів виконати плян. Тут вже не стояло питання, чи ми хочемо дивізії, чи ні, тільки в чемній формі була поставлена вимога співпраці в її творенні. Як у господарських справах так і в справі дивізії наша відповідь губернаторові не могла бути неґативна. Поперше тому, що це було б проти нашого очевидного національного інтересу, в даних умовах, в часі, коли всі загрожені Москвою народи стояли в боротьбі проти неї, подруге тому, що губернатор мусів би, зберігаючи свій пре-

стиж, перевести справу без УЦК, а це було б при всяких можливих умовах шкідливим. Час не був надто пригожий для таких військових задумів. Ані політика і поведінка німців в цілому, ані положення на бойових фронтах — свіжа капітуляція Сталінграду та невдачі держав осі в Африці — не сприяли ідеї анґажування по німецькому боці. Час захоплення і ентузіязму з вересня 1939 і червня 1941 належав уже до минулого. Підхід нашої громади до таких справ вже був холодніший і більш розумовий. Я був у тому часі вже настільки знайомий з губернатором, що не вагався йому про те згадати, підсказуючи, що передумовою задуманої акції мусіла б бути виразна зміна німецької політики супроти нас, не тільки на терені Галичини, але передовсім на сході. При цьому звернув я також увагу на неможливість звужувати справу до терену галицького дистрикту, навіть уже тому, що дистрикт — це частина ГГ, а львівський осередок УЦК, — частиною всього УЦК. Але й рамки ГГ для такої поважної справи завузькі. Вехтер стояв щодо політичної сторінки на протилежному становищі. Він казав, що так як успіхи нашої праці на господарському відтинку дали можливість розмов про військові справи, так успіх у творенні дивізії дасть, на його думку напевно основу для зміни політики, а в дальшому пляні для розв'язки українського питання та здійснення наших державницьких вимог, зрозуміло — в рамках Нової Европи. Щодо звуження проблеми до терену Галичини, то ця справа була, за його словами, перерішена, бо „українські справи“ лежали у виключній компетенції райхкомісара України Еріха Коха, а генерал-губернатор Франк не мав ані зрозуміння, ані зацікавлення українськими проблемами. Все ж таки Вехтер згодився з моєю думкою, що справи не може вести львівський осередок УЦК, але УЦК в цілому.“

Коли винесено рішення, що Український Центральний Комітет підтримуватиме заходи щодо творення української формації, почалися з Вехтером переговори, які вів Кубійович. Вимоги українців були доволі широкі: 1. дивізія повинна мати український характер — назву, відзнаки-тризуб, свій командний склад; 2. дивізія повинна входити в склад вермахту, бо передусім в зброї СС не було священиків, а УЦК категорично вимагав своєї духовної опіки над вояками дивізії; 3. дивізія повинна бути моторизована, а не піхотна; 4. запевнення, що дивізія як цілість буде вжита тільки на фронті у боротьбі проти більшовиків. Крім цього висунено вимоги, щоб звільнити політичних в'язнів і офіцерів леґіону *Нахтіґаль*, яких арештовано, після того, як усі старшини, підстаршини і вояки того леґіону відмовилися поновно підписати контракт на службу в німецькій армії; амнестії для дезертирів-робітників у райху і в краю; покращання становища української поліції, передачу преси в Галичині в руки *Українського видавництва*, пільг у ділянках господарського життя.

Не знаючи, що діялося в німецьких урядах і що проходило поміж Гіммлером і його підвладними щодо дивізії, скоро виявилося під час переговорів, що компетенції Вехтера обмежені. „Устійнено“, що дивізія матиме „галицький“ характер і назву „Галичина“, буде сфор-

мована в системі зброї СС, релігійна опіка буде в руках українських греко-католицьких священиків, дивізію можна вживати тільки на фронті проти більшовиків, старшинський корпус мав бути змішаний — німецький і український, мало прийти бодай до часткової амнестії політичних в'язнів. (В загальному німці дотримувалися тих мінімальних „устійнень" — у військовій присязі для вояків дивізії стояла фраза „у боротьбі проти більшовизму" — "...im Kampf gegen den Bolschewismus...", старшин з *Нахтігалю* „амнестували", коли вони зголосилися до дивізії.)

Представником і речником перед українськими й німецькими чинниками у справах дивізії буде УЦК, а рівночасно з актом проголошення дивізії Вехтером, появиться заклик Кубійовича до українського суспільства.

Набором до дивізії, опікою над вояками і їхніми родинами та допомогою при організації дивізії займатись буде окрема установа, т. зв. *Військова Управа*. Для творення такої установи вже був історичний прецедент — в 1914 році Головна Українська Рада у Львові була створена від українських січових стрільців установу з подібними завданнями, т. зв, *Бойову Управу*. (Може й тому в народі „Військову управу" дуже часто називали „Бойовою управою".)

Членів ВУ мав номінувати Вехтер на пропозицію Кубійовича, який, з огляду на важливість справи, мав її сам очолити. Велися переговори з відповідними людьми, які мали б очолити відповідні відділи у ВУ. Майже всі вони належали до різних політичних угрупувань і тому вони найперше порозумівалися із своїми середовищами, поки дали свою остаточну згоду. Не всі прийняли пропозиції. Відмовилися: Михайло Матчак, журналіст і член управи спілки *Українське видавництво;* д-р Юрій Полянський, професор університету, геолог, посадник, а згодом член міської ради Львова; полковник Роман Сушко, член проводу ОУН полковника Мельника. Також відмовився від посту у ВУ, але з інших причин, сотник Дмитро Паліїв[5]. Помимо свого кволого здоров'я, він першим зголосився до дивізії, де, після старшинського перевишколу, став дорадником командира дивізії.

Паліїв, відомий політичний діяч, — він очолював ним створений Фронт Національної Єдности, — був великим ентузіястом творення українських реґулярних військових з'єднань, бо твердо вірив, що тільки добре вишколені, реґулярні збройні сили, — у противагу до підпільної армії, — матимуть вирішальний вплив у дальшій боротьбі українського народу за його самостійність[6]. (Він згинув без вісти у боях під Бродами.)

Коли вже було складено список кандидатів до Військової Управи, 15 квітня 1943 року відбулося перше засідання під головуванням Кубійовича. На ньому схвалено проєкт правильника-статуту, який виготовив Юрій Крохмалюк і розподілено функції. (Німці пізніше

змінили дещо в статуті в некористь українців.) Але незабаром виявилося, хто був дійсним паном ситуації: Вехтер, не повідомляючи нікого з українців, назначив на голову ВУ свою людину — полковника Альфреда Бізанца, а на начальника канцелярії Андрія палія, а не Осипа Навроцького, як було запропоновано. Правда, під час нових переговорів Вехтер „поступився" і начальником канцелярії залишився Навроцький, але головою став таки Бізанц.

У середу після Великодня, дня 28 квітня 1943 року, відбулося врочисте проголошення створення дивізії у палаті кол. цісарських намісників Галичини на вул. Чарнецького ч. 14. У великій вітальні зібралися німецькі представники правління, партії, війська, поліції, окружні старости та повітові комісарі; від українців були представники духовенства, управи міста, кооперації, преси, УЦК, члени і уповноважені Військової Управи та запрошені визначні громадяни. Між почесними гістьми губернатора був ген. Віктор Курманович, який на цю подію приїхав з Відня, та Л. Льозакер, який репрезентував генерал-губернатора Франка.

Врочистість відкрив шеф правління Бауер. Перший промовив Вехтер:

„Раз-у-раз з усіх шарів галицько-українського населення піднošено бажання — не тільки співпрацею на широких полях Галичини, не тільки як селяни на полі, як робітники в промсловості, як співпрацівники правління, як члени поліції, також не тільки як робітники в сільському господарстві і збройному промислі ген у Німеччині, але і як вояки зі зброєю в руці протиставитися большевизмові та цим робом взяти безпосередню участь у боротьбі для забезпеки своєї батьківщини, в боротьбі за безпеку й майбутнє Европи." („Наші Дні", Львів, тарвень 1943)

Льозакер прочитав маніфест генерал-губернатора до „галицького населення":

„Завдяки вашій активній боротьбі проти большевиків в одному ряді з німецьким вояком будете мати зиогу бути не лише співучасниками безсмертної слави европейських народів, але також завдяки вашій жертві, виборете і забезпечите на вічні часи для себе і своїх дітей змогу користати з благодатей европейської культури." (Крак. Вісті з 3/4 1943 ч. 88)

Після нього промовляв Кубійович:

„Сьогодні для українців Галичини справді історичний день, бо нинішнім державним актом здійснюється одне з найщиріших бажань українського народу — зі зброєю в руках взяти участь у боротьбі з большевизмом. Це бажання, висловлюване при різних нагодах від 22 червня 1941 р., було вислідом переконань, не лише провідних кіл, але й цілого народу, що большевизм є нашим найбільшим ворогом, який

несе нам не лише матеріяльну й духову руїну, але також національну смерть.“ (Крак. Вісті з 1/5 1943 ч. 89)

Від Військової Управи зі словом виступив Михайло Хронов'ят:

„Від українських комбатантів та від покликаної з-поміж них, з рядів старих українських вояків, Військової Управи, дозволю собі висловити Вам, Пане Губернаторе, та німецькому урядові подяку за те, що нас приєднано до тих націй, що можуть виступати проти свого ворога — большевизму — зі зброєю в руках.“ (Крак Вісті з 1/5 1943 ч. 89)

В соборі св. Юра відслужено Службу Божу, на якій були присутні німці, між ними Вехтер, а Льозакер з іншими німцями пішов на Богослуження до католицького храму.

По полудні того дня, у присутності вищих німецьких урядовців, Вехтер прийняв членів і уповноважених ВУ та з'ясував їхні завдання, підкреслюючи, що вона є „органом губернатора“. Бауер прочитав імена членів і уповноважених, які отримали номінаційні грамоти.

Як звичайно водиться, для більшого престижу перед громадськістю, запрошується на почесного голову даної установи якусь визначну чи відому особу. На почесного голову Військової Управи запросив Вехтер ген. Віктора Курмановича, який жив від 1922 року в Відні, а під час війни до 1943 року працював у військовому бюрі цензури, а згодом у курортному містечку під Віднем Баден, займаючи посаду в заряді одного військового шпиталю.

Ген. Курманович був професійним старшиною в австрійській армії; закінчивши військову академію в 1912 році, призначено його до генерального штабу — російського відділу. З вибухом 1-ої світової війни він став начальником розвідки в Росії і в Ковлі царська поліція його арештувала та судила за шпигунство. В 1915 році його Австрія виміняла за одного з царських адьюнктів, і від того часу він служив на фронті, спершу буковинському, а згодом італійському, де командував полком і бриґадою.

Після розпаду австро-угорської монархії він у Відні зголосився до Української Галицької Армії, в якій у війні з полякамии командував групами „Жовква“ і „Північ“. 13 лютого 1919 року обняв пост начальника штабу, на якому перебував до 7 червня того ж року, рівночасно впродовж кількох місяців був секретарем військових справ ЗУНР.

Після переходу УГА за Збруч, ген. Курманович став генералквартирмайстром Верховної команди об'єднаних українських армій у штабі Головного отамана. Не погоджуючися з оперативними плянами походу вглиб України й терплячи від ревматизму, він повернувся до Відня, щоб пізніше, в 1921-22 роках, стати комендантом бриґади, тим разом в таборі інтернованих у Німецькому Яблінному в Чехо-Словаччині.

Ген. Курмановичеві вручено грамоту на окремому врочистому засіданні. Промовистим фактом було те, що нікого з проводу УЦК

не запрошено на церемонію вручення грамот членам ВУ і ген. Курмановичаві. Що більше, на врочистому прощанні першого транспорту добровольців, які від'їжджали в неділю 18 липня 1943 року, Кубійовичеві не дозволено промовляти, хоч так було запляновано, пояснюючи, що таке рішення прийшло „згори".

Губернатор підтвердив назначення членів Військової Управи у листі від 28 квітня 1943 року, подаючи список у наступному порядку:

...Von diesen habe ich
Herrn Obersten A. Bizanz
zum Leiter des Wehrausschusses berufen.
Zu weiteren Mitgliedern habe ich bestellt:
Herrn Dipl. Ing. Andrij Palij
Herrn Hauptmann Osyp Nawrockyj
Herrn Severin Beigert
Herrn Dr. Wasyl Laba
Herrn Mgr. Michael Kuschnir
Herrn Dr. Wolodymyr Bilozor
Herrn Dipl. Ing. Michael Chronowiat
Herrn Dr. Iwan Rudnyckyj
Herrn Stefan Wolynec
Herrn Dipl. Ing. Euhen Pyndus
Herrn Dr. Lubomyr Makaruschka
Herrn Dipl. Ing. Jurij Krochmaluk
Herrn Mgr. Zenon Zelenyj.

Окремі відділи у Військовій Управі очолили наступні члени:
голова: полк. Альфред Бізанц
начальник канцелярії: сот. Осип Навроцький
відділ допомоги родинам: інж. Андрій Палій
відділ душпастирства: о. д-р Василь Лаба
відділ пропаґанди: мґр. Михайло Кушнір
відділ здоров'я: д-р Володимир Білозор
відділ доповнень — організація і вербування:
інж. Михайло Хронов'ят
правний відділ: д-р Іван Рудницький
перший заступник начальника канцелярії: інж. Євген Пиндус
освітній відділ і другий заступник канцелярії:
мґр. Степан Волинець
відділ старшин, згодом зв'язок з дивізією:
д-р Любомир Макарушка
військово-історичний відділ, переназваний згодом
на історично-архівний відділ: інж. Юрій Крохмалюк
відділ молоді: мґр. Зенон Зелений.

Бізанц зробив свого близького приятеля Северина Байґерта фактичним заступником голови ВУ, а пізніше він собі ще дібрав

двох інших галицьких німців: Буржуа, як представника підвідділу уряду національних справ і піклування, та Рудольфа Мюллера.

Від Українського Допомогового Комітету в Варшаві, головою якого був полк. Михайло Поготовко, надійшла пропозиція, щоб у склад ВУ запросити когось із вищих старшин армії УНР. Тоді запрошено полк. Михайла Садовського, одначе він не став членом Військової Управи.

Хто були люди, які погодилися увійти до Військової Управи у воєнний час, після битви під Сталінградом, коли Східній фронт повільно, але безупинно котився на захід? Чому вони взяли на себе нелегкий обов'язок сповняти завдання у своїх відділах, будучи свідками німецьких порядків в Галичині й нестерпного гніту та визиску в наддніпрянській Україні та на Волині? Чим вони керувалися, як приймали своє рішення?

Без сумніву на їхнє рішення мав вплив Володимир Кубійович, провідник Українського Центрального Комітету, якого вони всі ближче знали. Деякі з них працювали в УЦК перед вибухом німецько-радянської війни, наприклад, Михайло Хронов'ят був керманичем господарського відділу УЦК, Осип Навроцький був головою Українського Допомогового Комітету в Криниці. (УДК були складовими клітинами УЦК.) Мийайло Кушнір і Степан Волинець працювали тоді на культурному відтинку у Криниччині. У 1943 році М. Кушнір був керманичем Відділу культурної праці, а Зенон Зелений очолював Відділ опіки над молоддю і родиною в УЦК; Ст. Волинець став керівником Інституту народної освіти у Львові, — отже, всі три, так мовити б, автоматично перейшли до Військової Управи, очолюючи майже тотожні в ній відділи, бо в тих умовинах діяльність обох установ перепліталася і покривалася.

Якщо дивитися з „політичної точки зору", тоді не можна не поминути сотника Дмитра Паліїва, дуже кольоритну постать в українському політичному житті в Галичині. Він був людиною, яка не боялася „сказати правду в очі", яка інтенсивно пропаґувала те, у що сама вірила. Ставши основником політичної партії *Українського національно-демократичного об'єднання* (УНДО), від якого були вибрали його послом до польського сейму, він не погодився з дальшою політикою своєї партії і заложив свою нову націоналістичну організацію — *Фронт національної єдности*. Паліїв був палким прихильником реґулярної збройної сили і противник партизанщини. Він мав вплив не тільки на своїх співпрацівників, але й на самого Кубійовича, який уважав Паліїва за „свого неофіційного дорадника у військових справах". Тож не дивно, що аж п'ять членів ВУ були колишні члени ФНЄ: Андрій Палій, Михайло Хронов'ят, Юрій Крохмалюк, Михайло Кушнір і Степан Волинець. До політичних діячів належав і д-р Любомир Макарушка, який був членом президії УНДО

та послом до польського Сейму. Послом був обраний теж Ст. Волинець від *Партії Сель-роб* — правиці.

Обі ОУН — під проводом полк. А. Мельника і Степана Бандери — не післали своїх представників до ВУ зі своїх причин — ОУН Ст. Бандери організувала УПА і була неґативно наствалена до дивізії, а ОУН полк. Мельника стояла, можна сказати, на „невтральній позиції". Проте, Осип Навроцький і Зенон Зелений були членами УВО, а д-р Іван Рудницький активно співпрацював з УВО та ОУН.

Фірма *Маслосоюз*, до розвитку якої за польських часів дуже причинився Андрій Палій, з приходом німців д оЛьвова почала свою продукцію під старою фірмою й відрядила до Військової Управи двох своїх директорів — А. Палія і М. Хронов'ята, та лікаря — д-ра Володимира Білозора, який почав в ній працювати від 1942 р.

***Читайте** в наступному числі „Склад Військової Управи".*

1 Declaration by Prof. Dr. Wolodymyr Kubijowytsch. pp. 12, Munich, May 5, 1950. (Архів Братства).

2 Див. Роман Бойцун: „Леґіон ДУН—. *Вісті комбатанта*, ч. 4 (120), 1982. Полк. Євген Побігущий-Рен. *Мозаїка моїх споминів*, накладом автора і ОбВУ у Великій Британії, 1982, ст. 239. Мирослав Кальба. *Нахтіґаль*, видання ДУН, Денвер. 1984, ст. 159.

3 Кость Паньківський. *Роки німецької окупації*, ст. 220-221.

4 Розповідь Т. Климова.

5 Дмитро Паліїв народжений 1896 року належав до найцікавіших постатей українського політичного світу між двома світовими війнами в Галичині. „Він не був в силі придивлятися будь-яким подіям в б-дь-якому періоді спокійно збоку, а мусів брати завжди в усьому активну участь. Клубок нервів, зразок людини чесної з собою, завжди мав відвагу виступати одверто, інколи гостро, різко з своїми думками, не рахуючись, чи вони популярні, чи сприятливі на даному терені"... — згадує його Іван Кедрин у своїй книжці *Життя, події, люди.*

В дивізії він „офіційно займав становище у штабі з завданням реферувати справи українських старшин. Одночасно він виконував обов'язки неофіційного зв'язкового між дивізією, УЦК і ВУ. Він передусім відстоював інетереси українців перед Фрайтаґом [командиром дивізії]. З уваги на характер Фрайтаґа, Паліїв виконував своє тяжке завдання з майстерністю і тактом. Він всією душею віддався реалізації українських вимог, особливо її справам персональної політики; тому часто він мав суперечки з Фрайтаґом", — так оцінює Палієва В. Д. Гайке, начальник дивізійного штабу, у книжці *Українська Дивізія „Галичина"*.

Паліїв був одним з засновників *Української партії національної роботи* та її органу *Заграва,* одним з засновників партії *Українське національно-демократичне об'єднання* і член його центрального комітету, посол до польського сейму, редактор газети *Новий час.* Відійшовши від УНДО, створив націоналістичну організацію *Фронт національної єдности* та видання Батьківщина, Перемога, Українські вісті.

6 В. Вериги: „Дмитро Паліїв — воїн і патріот". *(ВК,* ч. 5-6, (36-37), 1968, ст. 35). „Кілька думок сот. Д. Палієва про Українську дивізію", там же.

Література

Віталій Бендер

ЛЮДИНА З ДОСВІДОМ

(З рукописного циклу „Правдиві історії“)

Було це в 1949 році, внедовзі після звільнення нас з полону в Англії. Вперше я був присутній на громадських цивільних зборах, на які з'їхався наш скитальський люд з усієї країни. Вояцькі збори-гутірки — то, рахуй, своєрідна частка військового укладу: цак-цак, всі наговорилися, прийняли вагоме рішення, ні крику, ні спору. Мабуть, ніщо людей так не єднає як однострій і зброя.

А тут — балаган. Сковзаючи зором по залі, я пізнавав знайомі з давніх маршів постаті й обличчя. Обличчя майже ті самі, але люди, зодягнувшись в цивільну одежу, враз змінилися. Від вчорашньої злютованости не лишилося й сліду. Вчора, в одностроях всі були одним організмом, а тепер розпалися поміж різними організаціями, партіями, групами. З трибуни лунали тяжкі взаємообвинувачення, з яких виходило, що одні з нас — зрадники справи, інші — поплентачі й безхребетники, треті — „блискучі“ й тоталітаристи. Діло йшло на розкол, а то й розвал...

Чим довше я слухав, тим помітніше занепадав. А, до біса, їду додому. Схопив течку і, розчарований і пригнічений, рушив до виходу. Біля дверей стояв чималий гурт насуплених людей, які, як виглядало, теж наміриліся залишити залю завчасу, але, видно, ніяк не могли відважитися на рішальний крок.

При моєму наближенні один чоловік, з вигляду років 50-ти, виступив з гурту назустріч і тихо спитав:

— А ти куди?

— Додому.

— А не зарано?

— А чого я тут буду нидіти? Адже й так все скінчиться плачевно...

— Слухай, — його голос став дрібку привітнішим, — зараз буде перерва. Страсті вляжуться, може ще буде толк.

Я завагався, трішки втихомирився. А через десять хвилин головуючий об'явив перерву на годину. Незнайомець схопив мене за лікоть і разом ми вийшли на вулицю.

— Під'їмо? — спитав він.

В моїй течці ще залишилася пара канапок з сиром, а у мого компаньона ніяких речей не було. Роздумуючи, що саме йому відповісти, я, мабуть, видався йому тугодумним, бо він знову перехопив ініціятиву.

— Ходімо до кафе-ресторану, це недалеко. Я тут все знаю, бо я — лондонець. З'їмо по біфштексу, гаряча страва — то здоров'я. Я зафондую, будеш моїм гостем...

Деколи вже й набалакаєшся досита, а по справжньому з людиною не розпізнайомишся. Отак і ми, ішли собі, перекидалися словами і, самі того не помічаючи, сильніше змикались взаємною прихильністю. По його мові я швидко визначив, що він був одним з моїх ближчих земляків, а такі відкриття на чужині приспішують зближення. Не то, щоб в ті часи я аж наскільки був осилений почуттям територіяльних пріоритетів, а так воно є, що одинаковий побут, звичаї, говір, життєва настава зроджують взаємне довір'я багато швидше.

Розпізнайомилися ми аж за столом в кафе-ресторані — він називався Порфирій Сидорович. Як офіціянтка розставила дання на столі, він, навіть не коштуючи, досить довільно присолив свій біфштекс, притрусив перцем, поклав ножем на вилогу тарілки горчиці і ще якихось приправ, і почав їсти. Взявся і я за вилку й ножа чи, як в Дивізії казали, за „зброю до зубів“.

— Як твоє м'ясо?

— Як це як? — не здогадався я, бо м'ясо їв рідко, в ті часи Англія ще стогнала під картковою системою.

— М'яке, туге?

— Тугувате...

— Отож воно й є. Мабуть, пройдисвіти, роблять біфштекси із столітньої корови. Іду в заклад, що це м'ясо з корови, — інформував він мене таким хазяйським тоном.

— А звідки ви знаєте?

— Звідки? З практики, вояче. Якщо м'ясу туге як халява чобота, то обов'язково з корови. Молодняк вирощують як? Поки малі, то телички й бички пасуться разом. А далі теличок відділяють, на бойню вони не йдуть, бо спочатку їм треба сповнити іншу службу, стати коровами, щороку привести по телятку і вилити із своїх дійок тисячі й тисячі відер молока. А коли їм бичачі чари вже не в голові і вони стають яловими, тоді їх спроваджують на заріз, а корові під ту пору приблизно минає 15 років. Це вже не корова, а кістяна рама, обтягнута тугими як вітрильний шов м'язами. М'ясо з неї, скільки не вари й не смаж, туге як кора з дуба. А з бичками справа простіша. Тих відгодовують до нормального росту і за рік чи півтора він прямує прямо в котел, з м'ягкенькими, смачними стегнами й клубами. Зрозумів?

Звучало досить раціонально й переконливо, не погодитись з таким тлумаченням було тяжко. Мені особливо припала до душі його

розмовна манера. Він говорив наче б серйозно, але із змісту сказаного невпинно спадав такий проникливий смішок.

— Вибач, брате, за неуважність чи розсіяння, — сказав він, коли ми вже пили каву. — Не розібрав твого прізвища..

Я відрекомендувався ще раз і він злегка подався назад в кріслі.

— Гм, щось знайоме. Стривай, це ти пишеш фейлетони до газети?

— Вгадали...

— Їйбо, сюрприз. Не таким я тебе уявляв, якийсь ти простий, вайлуватий і повільний. Мабуть, тяжко тобі було в Дивізії, бо у війську мамлів не люблять, — коментував він напрямик.

Я сказав, що в однострої та в середовищі наказів і послуху був моторнішим. З полону звільнився пару місяців тому і в цивілю наразі почуваюся як дитина, що пробує робити свої перші кроки, тому й оця повільність, фізична й ментальна.

Вирішили на збори не повертатися. Він напросився провести мене до залізничного терміналу Сент Панкарс. Спускаючись елеватором до підземки, він впроваджував мене в лондонську атмосферу. Тісно припавши до правого бар'єру, він оглядався до мене і повчав:

— Бачиш отого тюхтія спереду? Від нього несе провінцією як кізяком. Зодягнутий як останній „спів", але насправді — провінційне кукурікало. Дивуєшся, звідки я знаю, Легко. Дивись як і де він стоїть на елеваторі, загородив собою дорогу. Всі лондонці, зверни увагу, стають як ми з тобою, під правий бік, залишаючи зліва вільний прохід для тих, яким дуже спішиться. А цей...

Я слухав і мотав на ус. Опісля, приїжджаючи до Лондону і подорожуючи підземкою, я обов'язково на елеваторі протискався до правого бар'єру і це чомусь сповнювало мене почуттям повноцінности, відваги і навіть зверхности — я хоч і з провінції, але поводжусь як метропольний старожил.

Не життя, а дивота. Я пробув скільки років у війську, бачив, як кажуть, Крим і Рим, пройшов крізь не одну вогнену купіль, вважаю себе бувалим, загартованим типом, а в цивілю — абсолютний анальфабет. Всі мої військові навики тут ні до чого. Треба починати все спочатку.

Через кілька місяців я переїхав до Лондону, влаштувався на фабриці. Став вчащати на українські імпрези, а їх в ті часи було безліч. І завжди мені товаришував Порфирій Сидорович. Багато людей думали, що він мій рідний батько. На зборах і концертах ми сиділи поруч, разом відвідували музеї, та історичні місця, де він мені вияснював всякі вартості. Він був одним з тих, що знають про все по крихті, але достатньо, щоб необізнаній людині видаватися знавцем. Часто у вільні дні виходили в знаменитий Гайд Парк. Він безугавно говорив, а я був взірцевим слухачем — рідка комбінація , але в стосунках двох людей надзвичайно корисна.

Якось в неділю після Служби Божої та перекуски в кафе, ми

вийшли в Гайд Парк. Літо було винятково гаряче. А в тіні дерев — дзвінка свіжість, приємна прохолодь. Прилягли на траві збоку алеї, щедро всипаної білим піском. На ній час-до-часу з'являлися вершники на конях. Ми вже знали, що то були аристократи, бо їхні наслідники, які прогулювали своїх четвероногих улюбленців. І та алея так називалася — коняча.

Приближалися ще два вершники. Вірніше, вершниці. Коні йшли таким рішучим кроком, а двоє вродливих дівчат в лискучих чоботях, бриджах, білих блюзках і чорних джокейських картузах, щось точили язиками і голосно сміялися. Вгодовані коні, вичищені, з лискучою шерстю, ступали з виразами, з яких лилася така коняча гідність і пиха, ніби й вони знали, що на хребтах їхніх сидять не якісь там сільські цвіркотухи, а молоді, вродливі аристократки.

— Не коні, а картинки, — озвався я.

— Коні? А що ти скажеш про тих, що на конях? Адже говориш про коней, а дивишся на них, не так? Ну, чого почервонів?

Жар справді прилився до мого обличчя і від незручности я заходився фальшивим кашлем.

— Уже й простудився? — не вгавав Порфирій Сидорович. — Дивний ти, а ще вояк. Чи, може, справді любиш милуватися кіньми? Щодо мене, брате, то на коня я дивлюся як на останнього дурня. Дурнішу худобину заледве чи знайдеш. Не віриш? Ти наклади на воза гору, то кінь перериватиметься, а буде тягнути, і тягнутиме, поки впаде. А програв, коли він допадеться до вівса, то їстиме, поки очі повилазять, обов'язково обіжреться і, як не знаєш як його відволати, здохне. Після виснажливої їзди, розпечений до білого, припаде до холодної води, вип'є півставка і теж впаде. Або якась перепона на шляху, скажемо, річка. І хай на ньому сідло, тяжкі суми з вівсом, рушниця, вершник, інший вантаж, він без надуми вженеться у воду, піде вплав, і не звільни його вчасно від зайвої ваги, потоне... Отака здоровенна коняча голова, а розуму в ній менше, ніж у курячій.

Я слухав уважно і охоче погоджувався з його висновками. Протягом війни на конячу породу я надивився досить, жалів їх, співчував, бо вони страждали куди більше, ніж вояки. В душі навіть нуртував такий пієтизм до них, чи що. І на тобі, спокійним, неспішним тоном Порфирій Сидорович все це розмотував. Все, що він сказав, була чиста правда, а от я чомусь про коня в такому розрізі ніколи не думав.

На конячій алеї показалася група вершників. Порфирій Сидорович споглядав на них якийсь час, а тоді:

— Щодо мене, то радо віддам два коня за плохенького осла. Осел — то вже вищого полету сотворіння. То, брате, мудрагель.

— Осел — мудрагель? — майже скрикнув я від несподіванки.

— А ти що думав? Мудрий, брате, як сам цар Соломон. Ось слухай. Перед війною довелося мені жити на Кавказі кілька років,

тож і надивився. Скажемо, вірменин прилаштує на своєму ослі два коші наперевіс, а тоді починає ладувати в них виноград, або яблука, або якісь ягоди. Там цього добра повно, бо ж — південь. Раптом осел сідає на землю як пес, і хоч ти його бий, хоч смикай, хоч кричи, нічого не поможе. Це він сиґналізує, що забагато наклали. І що ж? Господар, голосно лаючись, починає надбирати яблука з кошів, робить ношу легшою. А осел ще й зиркає назад, слідкує, скільки надібрали яблук. І як своїм ослячим мізком вирахує, що справедливість дотримано, тоді підводиться. »»»осел, а бачиш як мислить? Далі. Наклади перед ним моркви, солодких буряків, вівса чи іншої лакомини, то він ніколи не переїсть, не наковтається зайвого. Коли спітнілий, розжарений, холодну воду ніколи не питиме, аби як був спрагнений. Чекатиме, аж поки організм охолоне. А як на шляху річка, ні за які гроші в неї не ступить, навіть аби води в ній було по живіт. Тоді вірменин скидає штани, бере осла за повід і першим заходить у воду, а за ним слідом осел...

— Це ви придумали, — не хотілось мені йняти віри почутому.

— Ні, хлопче, я розказую лише те, що або сам бачив, або й власноручно переконався. Тут здайся на мене цілковито. І якщо хтось назове тебе ослом, не гнівайся, сприймай це як комплімент, — повчав він, як звикло, серйозним тоном, в якому все ж уловлювалося іронійне вібрування.

— А ви знаєте, — сказав я, цілковито здаючись на його досвід, — здається, що галичани про цю таємницю знають більше. Пробувши в їхній масі порядний час, я ніколи не чув, щоб вони ображали один одного кличкою „осел“. Якщо виникає потреба підкреслити, що хтось несповна розуму, то вони кажуть: о, він має коня...

— Невже? — здивувався він. — А знаєш, це мудро. Тут і спостережливість, і гумор. Поправді сказати, мені з галичанами не доведлося тертися ліктями довше. А тобі довелося. Як у них взагалі з так званим тонком, натякливим гумором? Ті, яких я більш-менш знав, видавалися мені штивними, офіційними, з начальницьким гонорком... Дуже скупі на усмішку. Ти розкажи їм анекдот, а вони насупляться як пуритани...

Я став йому перечити.

— Ви натрапили на галицький тип, рівнозначний нашому колгоспному рахівникові, який звик в колгоспній конторі ворожити кісточками на „щотах“, а селянам це вміння видавалося майже божеським осіянням, то вони й шапки перед ним скидали на вулиці. То він і тут грає з себе панка, такого серйозного, покладистого громадянина, в присутності якого й щирий сміх стає недоречністю. Галицький гумор не згірший нашого, якщо не більш витончений. Освічені, софістичні галичани, особливо з міського середовища, охоче сміються з усього, свого й чужого. Ба, ця здорова риса перемандрувала також у вояцькі пісні, а маршових пісень у них багато. В цьому

у них тривкіша традиція. Уявляєте, вояцька колона маршує і у співі легенько насміхається із свого ж ремесла і навіть національних невдач?...

І я почав рецитувати йому „Ой війна війною“, в якій автор-сміхун ставив знак рівняння між смертю за справу і смертю в дурному випадку, бо ж „як не заб'є тебе гостра куля, то копитом замість кулі вб'є кобила“. А ще гірше, як сонним упадеш з воза — „впадеш з воза та й уб'єшся на дорозі“.

Порфирій Сидорович слухав у великій напрузі, ковтав кожне слово, а з очей його струменіло тепло, йому подобалася насмішлива вояцька філософія, що якщо вже взявся за зброю, то, рахуй, поклав свою голову в заклад, хоч так, хоч сяк, а в кінці її позбудешся. В звичайному житті смерть і усмішка якось не асоціюються, а вояк і тут кпини гне.

Ой ти, пане сотник,
Щось тут не до ладу:
Раз ідемо впрост на Україну,
Раз ідем на Україну, раз до заду...

Порфирій Сидорович звівся на коліна, вдарив своїм кашкетом по траві і вперше піднесеним тоном сказав:

— Оце — здорово! Насміхання з себе ще кращий лік, ніж самоаналіза. Якщо ти смієшся із себе, значить ти свідомий своїх слабостей, ти з ними не ховаєшся. А якщо ти їх знаєш, то більше шансів на те, що ти їх не повториш. В цьому вся штука. Задеклямуй ще якусь.

— А ця трохи інакшого жанру, але вояцька й насмішлива, — охоче погодився я. — Слухайте: мати доню питалася, чом загати хиталася. А донька відповідає: то корова чухалася...

— І мати повірила? — примружив свої хитрі очі мій співрозмовник.

— Ні...

— То чому ж загата хиталася?

— Мати підозрівала надвишку молодечої горячі, але за змістом пісні, висловилася вона дещо пряміше.

— Вульгарно?

— В реальному житті вона, я думаю, висловилася б делікатно, але вояки — народ безцеремонний, вони полюбляюють смакувати терпкіші слова...

— Ні, нічого, я здогадався. Як там загата не хиталася, але не завалилася, — усміхнувся він. — Коли ми вже при цій темі, дозволь спитати: а як у тебе справи з романсами?

— Ніяк, — відверто відповів я.

— А чому? Слухай, в цих справах не пасуй. Пару разів на концертах я бачив як з тобою віталася ота... знаєш, в великому береті. А вона нічого, виросла як треба в належних місцях. Я помітив, що вона охоче сміється, коли розмовляє з тобою.

— Нічого в мене з нею не вийде...

— Та якщо будеш квашею, то певно що не вийде, — в його голосі вчувався докір. — А я думаю, що ти її подобаєшся.

— Слухайте, ваші спостереження про туге м'ясо, про коня й осла — це одна річ, тут ви знавець. Але в справах душі й серця...

— І тут я дещо розбираюся. Я, брате, прожив майже вдвічі довше, ніж ти...

— аби й втричі довше, то що? Якби я їй подобався, то вона б не насміхалася з моєї краватки. Ви знаєте, вона сказала, що на ній мабуть плями з усіх борщів, супів і кав, які я до цих пір з'їв і випив. Також почала вказувати, що на моєму піджаку нема ґудзиків. А коли ми пили чай в кафейці, то вона, ніби ґувернантка, зауважила, що я сьорбаю й плямкаю. Зухвала вона, зразу підминає під ноги, — підсумував я.

Порфирій Сидорович ліг на спину, вирвав стеблинку і прикусив її зубами. Чому я дозволяю йому лізти в мої особисті справи? Дивно, він про мене знає все, але в свій власний світ нікому вступити не дозволяє. Я навіть не знаю його адреси. Питав раз чи одружений, але він уміло відхилився від відповіді. Він порядний як людина, з неабияким досвідом, я люблю слухати про його давні й недавні пригоди, але дискутувати мої особисті справи — це таки через міру.

Не повертаючи до мене голови, він сказав:

— Зухвала, погоджуюся. Але її прямота виходить тобі на користь. Бо вже й я почав дивуватися: що це, думаю, сталося, що ти останнім часом чепурніше виглядаєш? Сорочка завжди біла як крейда, новий костюм з'явився, свіжі краватки, і ні цятки на них. Та й, мабуть сьорбати перестав.

Я засміявся — що-що, а спостережливості Порфирію Сидоровичу не відмовиш, цього талану у нього досить.

— Ось що, — продовжував він, — дам тобі одну цінну пораду. Якщо зустрінешся з нею, то отак невинно, мимоходом скажи їй, що до тебе з Манчестеру приїжджає одна знайома. А далі наголоси, що ти таки джентлмен і не можеш дозволити їй на постій в твоєму апартменті, а на готель ще не доробився. І запитай, чи не могла б гостя з Манчестеру перебути в неї два-три дні, властиво мати нічліг? Осмілишся на таке? Наберись духу. І слідкуй за реакцією „зеленого берета". Якщо вона погодиться, то зразу ж починай співати оту російську частушку — „Понапрасну, Ванька, ходишь, понапрасну ножкі бьешь", бо шанси твої неважні. А якщо вона насупиться, почне допитуватися, що це за така знайома, коли ти з нею запізнався, і навідруб не згодиться дати їй нічліг, тоді замовляй попа і доброго дзвонаря, бо тоді дорога одна — до весілля...

Так я й зробив. „Зеленому берету" історія із знайомою з Манчестеру зовсім не сподобалася, зустріч ледве не скінчилася скандальною сценою, але після того романс між нами розгорнувся по всіх правилах, а через півроку я і вона повінчалися.

Отакий був Порфирій Сидорович. Аж в кінці 60-х років, коли він тяжко занедужав, я дізнався, що в роки нашої тісної дружби сам він переживав болючу родинну драму. Якраз в ті роки він розходився із власною дружиною, трохи молодшою від нього, яка вже жила з іншим. Може він свій власний біл гасив намаганням створити нову, щасливішу пару? Не знаю, може й так?

Серед хороших, надзвичайних, безкорисливих людей, що трапились на моїй життєвій дорозі, Порфирій Сидорович займає найпочесніше місце...

Англія, 1974

Замість фейлетону

Ро-Ко

85-РІЧНА ІНСТИТУЦІЯ

Скільки в наших поселеннях (чи навіть у старому краю) існує інституцій, що можуть похвалитися 85-річним ювілеєм? Скаже хтось: „А Український Народний Союз?“ — „Ет, — можна махнути рукою, — він не інституція, а Батько-союз.“ — „А Наукове Товариство ім. Т. Шевченка?“ — „Ке, — можна зняти капелюха, — це щось інше, це науковці.“ Тут маємо на думці справжню народну, ніким не засновану, ні від кого незалежну інституцію.

Вона народилася десь в Підгаєччині, перебула всі режими окупації, пройшла таборову мандрівку народів, прибула до нового вільного світу.

Як же ця „інституція“ виглядає?

Ось, як її описує Тася:

„Коли ви відвідаєте моїх родичів і зайдете до кухні, — там є стіл, три крісла й лавка. — Татова лавка. На ту лавку ніхто не сідає, лишень Тато. Та не тільки сам він її уживає... половину лавки займає „татове пуделко“. Звичайне, з картону пуделко. Це є Татове „святеє святих“, а називається воно — „Не руш“. В тім пуделку є все, що собі забажаєте: пігулки і жилєтки, цукорки і шкарпетки, олівець і молоток. Є дактилі і шпанеґлі, кусок шнурка і „Дай Джел-і“. Знайдете там і пінцетку, вітаміни і льорнетку, шоколаду і сардинки, гребінь чорний, одну шпінку і засушені гриби.

Для правнуків — є забавки, а горішки для Наталки, є й перфума для Мами, а для Христі — марципани. Не одна там добра книжка... а часом залізе мишка й тісточка надгризе.

Спеціяльного порядку там нема. Все ставиться одне на друге, та Тато знає докладно де що є. В котрім куті є міґдали, в котрім екстра окуляри. На котрій поверхні Тато має всі важливі листи. І якого б там порядку в тім пуделку не було... на самім верху поважно лежить „Лисове Перо“. (Перо курки, бо Лис з гусьми не зачіпається!).

Настане літо, час збиратися до Гантеру. До пуделка йдуть швімки, „Сантен лошен“, тенисівки, і на сонце шапка, а на мухи — пацка.

Не можна забути кошик на гриби. Пензлі, фарби. образи і... короткі штани. — Так врешті рушають до Гантеру: Мама, Христя, Ярко, Тато й... пуделко!

У Львові Тато мав куфер. В нім між іншими речами все була велика й груба шоколяда, і як ми були чемні, Тато з великою церемонією витягав шоколаду з куфра й ножем відрубував нам по кавалкові. Розуміється, ми відразу ставали нечемні, бо міряли хто дістав більший кусок і сварилися.

В таборі, в Німеччині, Тато мав куферок, який тримав під ліжком. Там також були усякі солодощі й присмаки, які нам прислали в пакунку з Америки.

Та вони не дорівнювали теперішньому Татовому „пуделкові", бо в тім пуделку є все! — Там є навіть те, , чого нема!"

Може тепер, Дорогі читачі, вже додумалися, хто ця інституція? Це ***Комар*** *зі Львова,* ***Лис Микита*** *з Детройту, дорогий усім селепкам* ***Гриць Зозуля*** *на еміграції,* ***Еко*** *і все прочеє, що з ним пов'язане.*

Це маестро Едвард Козак!

І селепки всіх рангів бажають йому, як написано в „Оді на 85-річчя":

Еко хай здоров'я має
Та сто літ нам проживає!

ЗДИВІЗІЙНИКИ

Чесна Єліто!

Єкос пішов сми подивити си на тото кіно, жи показувало нашу українцку Здивізію. Парат, жи показував Здивізію на простиралі, був цавком старомодний і хоц показував обраски, то на стоєчи без руху.

Але обраски були файні. Дивив си я та й нагадав сми, єк то було из Здивізійов у Старім Краю і Увілвові.

Єк затрубіли на мобілізацію, то нарід пер, єк по січену воду. Кужний біг на зломанє голови і за єдним бюрком голосив си ідобровольне до Здивізії, а за другим бюрком моментални подавав реклємацію. Єк пан Крохмалюк, жи сиділи тоди за єдним бюрком, взєли і порахували все реклєманци, то мало єк кров не залєла; виказало си, жи реклямацій було вєнци, єк усех здобровольців до купи. Бо були, видите, такі, жи подали по дві реклємації, жи єк єдну заперечут, то аби була друга вальорна.

Тоди взєли тот антерес на комісію і поділили на пса-блінд, всьо пів на пів. Єк був фаміліянт, то пустили д' хаті, а єк незнайомий, то марш під Броди.

Рихт-рихтом, тра того сказати, жи не всьо було сами здобровольці, бо було тиж трохи таких, жи пішли тримусово.

Найвєнци було тих, жи примусово утікали од жон, але були ше ружні єнакші причини. Я знав єдного, жи мусів си голосити, бо був из дівчинов наречений уже в шестім місєци.

І так нагле зробила си Здивізія.

Ведлуг Бродів, то там пішло всьо, шо но жило в Здивізії. Пішли навіт тоті, жи у тот чєс крутили си у Гаймирі ци Увільвові. Нема такого, аби там не був, бо єк надавали ментралі, то питали си, ци акуратно був під Бродами, але забули си питати в котрім року.

Але тото нич абсолютни никому не шкодит, а навіт помагає, бо витко кілко то ми маємо згироїв, і від того наші справа ліпше на Кубі стоєт.

У такій хаті, жи тато був під Бродами, то навіт діти ліпше си по-українцки виховуют. Бо то ввидит син, жи тато носит єкус менталю на кляпі, то возме і запитає си:

— тата, воц дет?

А тато гонірово скаже:

— То на памєтку, жи я бив си під Бродами за нашу Украйну!

Тоди син си дуже заинтересує:

— Тата, а коли тото відбувало си?

— У тисіч дивитсот сорок четвертім року.

— То тоди ше була Украйна?

— Ні, не було. Німець бив си з большевиком.

— То тато ду був?

— Из німцьом.

— То німець нашим помагав?

— Ніт, наші помагали німцеви.

— Ага, то німец хотів нашим дати Украйну?

— Абсолютни не хотів!

— То нашо було помагати?

— То був такий рахунок: найперше ми з німцьом мали побити большевика, а єк би си тото вдало, то ми мали си обернути фронтом і вібити всєх німців, аби си на Украйну не пхали за ногов.

— А син запитає си:

— Тата, а кілко тоди наших було?

— Єдна здивізія!

Тоди син піде до кухні:

— Мама! Тато знов має фібер. Дай йому аспірина!...

І так тот тато Здивізийник фурт буде їсти тоту аспирину, але на здоровлє воно не пошкодит а єкас Украйна з того таки ше годна бути.

Гриць Зозуля.

Спомини

Петро Содоль-Зілинський

ДМИТРО ПАЛІЇВ

(Продовження)

У Березі сидів і колишній прем'єр-міністер Вінценти ВІТОС, провідник „Пясту" — організації хліборобів у Польщі. Це був селянин з неповною середньою освітою, демонстраційно не носив „краватки" й гордився тим, що, як правдивий „хлоп", оперує сокиркою та твердою рукою провадить плуг і борону. Був розумний, досвідчений політик, але не збагнув небезпеки „полковників-леґіоністів" і знайшовся за ґратами.

І, як звичайно, нещастя єднає людей, так і в Бересті ув'язнені посли забували про чвари на трибунах Сойму, — навіть жалілись поляки українцям на невдячність свого народу за жертвенну працю. Але одного разу, в розмовах з Палієвим, Вітос розгнівався й кинув з пересердя: „нам, полякам, кривда діється, але чого українці бунтуються, чого підпалюють стирти, чого грабують пошти й стріляють урядників? Хіба їм ліпше у більшовиків? І справедливо, що вас запроторили ось сюди, до в'язниці, аби вас навчити, як шанувати закони!"

Паліїв здивувався короткозорости в цій справі Вітоса й коротко відповів: „Пане после, я бачу, що розв'язання проблеми українців у Польщі вам не під силу. На цій дорозі ви відразу спотknулися. Тут не польська селянська авдиторія, котрій імпонувала ваша 'сокирка й безкраватка'! Українцям треба дати ПРАВА ГОСПОДАРЯ на своїй землі, — щойно тоді буде спокій, взаємопошана й співпраця між нашим народом і вами!"

І Вітос уже більше не відзивався до Паліїва.

Цікаві й характерестичні були ці пригадки про Берестя-Литовське й умовини співжиття ув'язнених. Та всього не перекажеш. Трапилось так, що Паліїв не прибув на обід, — обідав у с. Возилові. Тут працювала в характері господині в місцевого вчителя (забув прізвище) дружина полковника Гончаренка. Учитель-українець, колишній старшина УГА, познайомив її з Палієвим. Що там було, не знаю, але до Шлемкевичів Паліїв повернувся задуманий й відразу попросив схарактеризувати наддніпрянську інтеліґенцію різних катеґорій, її соціяльне походження, світогляд та ін. Завдання не було легке, розповідач із мене не надзвичайний, а, крім того, ця інтеліґенція, провідна й підсібна, досить скривдила мене. Отже я боявся бути одностороннім і хотів бути обережним у своїх висновках-оцінках. Стараюсь це передати приблизно: Десь, зараз по російсько-японській війні, коли москалі чванились, що шапками закидають японців, у Київському і Радомишльському повітах було арештовано яких 35-40 процентів народних учителів і багацько студентів-євреїв, рідше синів священиків і поміщиків. Рівнож були арешти у фельдшерських школах, наприклад, особисто знав такого Чернягу, котрий

ходив зі мною до гімназії. Тоді ж був арештований Каганович з Іванкова, син корчмаря. Між іншим, здається, що це той самий Каганович, великий верховод-більшовик і тесть Сталіна, — принаймні, це підтвердив уже покійний Іван Кузьменко, уродженець іванкова на Київщині. Поговорювали, а деякі твердили, що марксівське насіння посіяли між учителями єврейські студенти, які все робили по московській указці й себе вважали „істінно-русскімі". І, хоч знали українську мову, ніколи такої не вживали з природними українцями. наша інтеліґенція зі села, а тим більше, півінтеліґенція, за малими винятками — бунтарі, або казьонні люди або пасивні малороси. Характерно, більшість стидалася свитки, полотняної сорочки чи лейбика з сукна кустарного вибору. Це вплив, як я вже згадував, освіченої корчми й „лавочки", рідше студентів, синів священиків. Інтеліґенти вже стидалися взяти в руки косу, лопату чи плуг, — боялися, щоб „старший брат" не назвав його мужиком. В революцію, інтеліґент, а особливо півінтеліґент, до упадку горланив про землю і волю, в першу чергу. Він забув, що селянинові треба було насамперед дати „Кобзаря", просвітити. Бо, по-правді, цей інтеліґент таки не знав свого середовища, в котрім народився і чим діставав більшу освіту або становище, дальше бокував і цурався свого народу. Щойно російська революція перевернула все догори ногами. Простий нарід дістав голос, особливо солдатня. І інтеліґент зробився демагогом — підлещувався до простолюддя. Я пам'ятаю, як мій батько обурювався на посвояченого з нами лікаря Рубана; цей інтеліґент із селян кричав на мітинґу: „Нам не треба білих комісарів. Ми — селяни, працюючий народ!"

Селянин хотів землі, — це правда. Але це можна було зробити тільки реформами, а не соціялізацією, законом вивласнення взагалі, всіх позбавити прав власности на землю. На жаль, село більше розумів, більше знав його потреби землевласник, бо він ближче стояв солом'яної стріхи. Такі Симиренки, Чикаленки, Милорадовичі й інші, названі згірдливо „поміщиками", „культурниками", були благодіятелі, котрі насамперед виводили селянина з темноти, відслонювали йому СВІТЛО. Коли приймала поволоку соціялізму сільська інтеліґенція, то міський елемент цієї верстви цілковито просякав марксизмом, — він міцно був зв'язаний з „фабрикою" і був запеклим соціялдемократом, а українська мова була для нього тільки засобом проникання в село й засобом бунтувати, викликати невдоволення мас, бо причин знаходилося чимало. Для України — це пропащі люди! У селянського сина з освітою, сина правдивого хлібороба, ще горів огник сентименту до Козаччини, часто потрапляв йому в руки „Кобзар" російським правописом, — при сприяючих обставинах він міг переродитися на свідомого українця. бо придушена тяга до рідної землі ще в нім не завмерла.

Хочу ще сказати про кооперацію, котру закладали міські студенти. Ось, приїхав панок з міста, заложив кооперативу, повчив книговодства, подбав за товар, прибув на вазі від смачних вареників зі сметаною і шкварками та й зник із селянського обрію, — зістався морочитися малограмотний селянин, виводячи каракулями слова й числа в книжках, часто невдолад. Але в революцію (російську) такі кооператори заложили партію „Селянська спілка" — відногу соціял-революціонерів, — і стали кричати найбільше про „землю і волю"; вони ж наводнили Українську Центральну Раду, формально викинули здоровий консервативний елемент і неподільно запанували всім, послуговуючись демагогією.

Розуміється, найлегше було тримати в руках безпросвітно темне селянство утопійними кличами. І не даром називають суроґат ДІЯЧА: „зелень". Це в дійсності молодик (юноша), котний щипає верхню губу, щоб скоріше показався вус. У нього все: і поза, і дія напускні, — невідповідні ані його вікові, ані освіті, ані досвідові. Є поговірка: „Взявшись за гуж, не говори, що не дуж". І в нас хапались за діло, але для ефекту, для блиску, для самохвальби і... ніколи для вимоги успіху, добра справи. І виходило, що тільки ГАСЛО БРАТИ не подільно панувало, а про ВКЛАД, про потребу давати не було навіть згадки. Забули, не хотіли знати, що є проста логіка неосвіченого хлібороба, котрий добре знав, що, коли він нагромадить „на вишках" у хліві сіна та потім згодує худобою, то треба знов наповнити „вишки" сіном. Щорічно сіють, жнуть, косять та збирають, складають у шпихліри, кладуть у стіжки. Це, так мовити, закон свого роду переміни матерії, це вічне коло, по котрому кружляє здобуток, пожиток із закономірним нагромадженням, природньою втратою й поповненням. Але наші мудреці (не сіонські), хоч не сіяли і не збирали, то просто грабіжництвом заспокоювали нездорові людські інстинкти. Вони не хотіли знати, що джерела висихають, їхньою девізою було творити товпу з ПИТОМОЮ ЇЙ ПСИХОЛОГІЄЮ. І вислід: РУЇНА, РУЇНА , Й ЩЕ РАЗ РУЇНА, бо... товпа не будує!

Тому видається дивним, навіть наївним, голос сучасних істориків на еміґрації, котрих непомірно намножилось, що в 1917, 1919 рр. було ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО, була НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ. Але забули, бідні, що ПРАВДА є тільки ОДНА, — вона неприємна й не така, яку ми хочемо бачити, але правда мусить бути правдою. ТОДІ це буде ІСТОРІЯ — наука для добра поколінь. У нас усе було: і революція, і боротьба (між собою), і безконечні жертви, тільки НЕ БУЛО БУДОВИ. Правда, приготовляли фантастичні малюнки, щоб потім розвісити на стінах української хати, котру й не думали будувати, розкидали натомість старі гетьмансько-ко-зацькі фундаменти, щоб і сліду не позістало. І чваниться АРХИТВОРОМ по Марксу „ДОБА УЦРади", — малюнок надзвичайний, тільки НЕМА де ЙОГО ПОВІСИТИ.

Скажете: народ винен, народ несвідомий. Але ви не бачили цього? Чого ж ви вперше не взялись за це ДІЛО?...

Чесні люди знають: народ хороший, з добрими, ідеальними, вродженими ціхами. Ось, у моїй пам'яті не затреться така картина: Великий піст. Йдуть до сповіди діти й дорослі — всі один у другого просять прощення. Дорослі навіть у дітей просять прощення, а господарі у наймитів — тут усі рівні. Це в нашім домі було звичайним явищем, так було й на селі. але, помимо того, яке величезне враження викликало в мене, в Києві, коли я був ґімназистом 2-ої кляси та мешкав на ЛУК'ЯНІВЦІ, в домі ключника в'язниці Шиманського. Тут перший голос мала господиня дому і коли ми трохи „шуміли", приходила Шиманська з качалкою в руці й наводила порядок, а найбільше діставалось пустобякові Болеку Санковському. Ми дуже боялися цієї грізної Матрони. І ось приходить Великий піст, перший тиждень, і одного дня перед нами з'являється у всій своїй величності, святочно вдягнена, на диво смиренна Шиманська й до кожного звертається: „Може я согрішила, прости мені!" І кождий відповідав: „Бог простить!" Ба! та на цім не кінець. Коли вона вийшла, в кухні почули її голос: „Берку, ти нехрищиний, але ти также людина, може я тобі кривду зробила, прости мені!" Заклопо-

таний трігер (перевозить спеціяльно уладженим возом тягарі в мішках по великих містах) Берко бурмотить: „Ми не гандлювали, ви не обдурили бідного еврея"... Така подія та ще в великім місті ВПЕРШЕ потрясла мене, навіть глузливий Болєк не сміявся. Ще важне: Шиманська говіла (сповідалась) в Києво-Печерській Лаврі.

І сьогодні я думаю над цим, розважаю, яка велич, глибина душі українського хлібороба, яка велич і красота природи української землі! А це все погубили ми самі во ім'я чужих людей. Чи ми йшли за заповітом „КОБЗАРЯ"? „Чужому научайтесь, але СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ"?

Сумно за старовинним, сумно за рідною землею, котра нам дала такі моральні й матеріяльні скарби. Сьогодні нема нічого — все зникло, і зовнішне, і внутрішне, лишилось нам писати про те, що колись було: „Було колись на Україні, ревіли гармати..." Були три періоди: Центральна Рада, Відновлена Гетьманщина й Директорія. Соціялісти на чужині мають матеріяльні засоби, їм помагає інтернаціонал, і вони мають змогу помпезно святкувати свої універсали, підкреслюючи тільки однісінький пункт: — і то неповний — про ухвалу незалежности УНР, але старанно пропускають пункти однозгідні з Ленінським „гуманізмом". Консерватисти признають свої помилки, але не мають чого встидатися, — їх карта чиста, бо відновлена Гетьманщина відбудувалась на правах БОЖИХ і ЛЮДСЬКИХ та на віковій ТРАДИЦІЇ. І не нехтувала проґресом, але розумним, відповідаючим нашому народові. Гетьманщина не ламала, а достосовувала вимоги життя до сучасности.

Треба сказати, що на Україні, в загальному, на наші мільйони населення, було замало інтеліґенції, трохи більше було півінтеліґенції.

Отакі діялоги відбувалися в домі св. пам. о. Шлемкевича в періоді ШУКАНЬ виходу для українського народу після прогри боротьби. Народ трепотів, бився, як спіймана риба в нереті.

А Паліїв був не тільки учасником, але одним з Творців цього періоду з девізою: Боротьба аж до перемоги!

Мої слова — це голос очевидця усіх періодів. Я говорив Палієву, що я свідомий того, що мої думки не побачать світла денного, бо все вже вирішено, як писати нашу історію, не можна вдарити у грязь перед чужинцем. Виходить, що ліпше викреслити, сховати частину історії й то історії позитивного вкладу. Так, вороги фальшують нашу історію, а ми помагаємо себе угроблювати. 29-го квітня 1918 р., в моїй присутності, директор лісового департаменту Народнього міністерства рільництва подав селянинові Оверкові ГИЩЕНКОВІ з Варви, Київського повіту дослівно: „Дядя, забудьте про ваш лісок, по закону, — він державний!" Дядько Оверко, з дитинства мені знаний, з пересердя стукнув ковінькою і заявив: „Я тепер бачу, що ви такі, як і бушовники (більшовики), та цей лісок ще з діда-прадіда ми мали. Нема ладу, господаря нам треба". Того ж дня Гетьманщина почалась, Скоропадський формував кабінет. Соціялісти пішли в підпілля й скоро появились червоні заграви на політичнім горизонті, — самі нездатні були, то нехай далі панує безладдя. Історикам треба знати, що Академію Наук заснував Гетьман і пропонував Грушевському очолити цю інституцію і працювати в рамках своєї компетиції. Та проф. Грушевський боявся посоромитися „буржуйським" твором, а, може, ЮНОШІ не дозволили. Подібно було й на Трудовім Конгресі. Дякувати Богові, тепер не треба боятися ані Чоботарева, ані Домб'я, ані контррозвідок УНР. Свобідно дихаю, хоч треба остерігатись

польського поліцая. Та це не Дзєржинський або наш Чоботарев. Наприклад, довідалися, що я брав участь у зустрічах з пос. Палієвим. Два рази перепитували мене, навіть сконтролювали громадянські папери, але це відбулося чемненько й не дало ніякого приводу до усунення мене зі стільця начальника збірної громади. Тільки неприємно було дістати увагу нашого майбутнього міністра фінансів, Івана Галібея, щоб не наражувався.

І, трохи дивно, що я, порівнюючи, можу віддихати національним повітрям тут, в Польщі, при чужім уряді. Правда, я таки на українській землі, між своїми братами НАДДНІСТРЯНЦЯМИ, обгородженими польськими ланцюгами. Але в поточній мові галичани горнуть мене до себе. я почуваю себе частинкою цієї громади... Чому цього не було на „Великій“ Україні, чому там фельдшер відбирав голос лікареві, а інтеліґент із села — землевласникові, наприклад, Милородовичеві, котрий жертвував на НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА 80 000 ґульденів? Чому мене кидали з рядів, чи, правильніше, зв'язували по руках і ногах, з УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ тільки за те, що колись був капітаном (ротмістром) Царської російської армії, з нормальною військовою освітою й найвищими боєвими нагородами в війні з Німеччиною? Бо колов в очі безвусому прапорщикові або його спільникові „фенрихові“ чи „фельдфебелові“, котрі перейнялись духом „ОТАМАНІЇ“ й БРАЛИСЬ не ЗА СВОЄ ДІЛО, — зібравши десяток людей або й менше, назвали „полком“ ім. Грушевського або Винниченка, а себе „полковником“. Такі молодики бундючно оперували гаслами „старшого брата“: „Арештую, розстріляю, зрадник, царський офіцер“ та іншими красочними слівцями, зберігаючими здобутки революції.

Палiїв слухав і часто стискав зложеними руками, видко хвилювався. Я мав враження, що він, як політик, НІЯК НЕ ХОТІВ виявити своїх переживань, стримувався заняти становище в цій справі, маючи контакти з варшавськими українцями, між якими виділявся влізливий „журналіст“ Микола Ковалевський, голосний народний міністер з його п'ятьмільйоновою авантюрою. Ці гроші були нелеґально взяті з банку й розділені між соціялістами. Потім, в 1919 р., УНР щедро видавала субсидії партійним діячам для поширювання впливів між населенням зайнятої території. Це виконували переважно найбільші довірені державні інспектори. Тоді ж, в Могилеві Подільськім, старшина УГА жалувався мені на народного міністра Бориса Мартоса, котрий саботував видачу грошей на УГА.

Мені почало хвилювыати в останніх наших розмовах з Палієвим. Не пригадую вже, можливо, я зробив закид, бо Палiїв на прощання, почав запевнювати, що він розуміє всю заіснувавшу ситуацію, врешті, поділився з нами (о. Шлемкевич був присутній) своїми особистими відомостями, що й подаю: „УГА“ — говорив Палiїв — перейшла ЗБРУЧ, відступаючи перед поляками, в повнім порядку. Кажуть, що нас було 80 000, другі, що 100 000. Точно ніхто не може подати, але треба повірити скоріше другій цифрі, додаючи біженців, а, можливо, з біженцями, як дехто подав, було й 120 000. В кожному випадку, це була армія дисциплінована, з добрим командним складом, патріотична й свідома своїх завдань здобути ДЕРЖАВУ для всієї УКРАЇНИ. Ввесь бур'ян на національній ниві ми випололи. Великою трагедією був брак набоїв, через що спішна Чортківська офензива не могла завершитися поразкою ворога. Тяжкі були наші перші дні на Великій Україні.

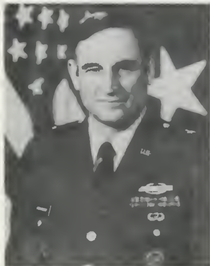
(Закінчення буде)

ГЕН. МИКОЛА КРАВЦІВ ПРОМОВЛЯТИМЕ НА КОНВЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ В ДЕТРОЙТІ

Релятивно молода, бо тільки трирічна, мішіґанська станиця Українських Американських Ветеранів від початку свойого існування проявилась як одна з активних організаційних одиниць української громади метрополії Детройту. Співпраця з Організацією Оборони Людських Прав в Україні, участь в акціях оборони Мирослава Медведя, домагання прослідження діяльности „О-Ес-Ай“ та інші загально українські акції віддзеркалюють не тільки активність мішіґанської станиці, але й загальні напрямні в діяльности Краєвої Управи Українських Американських Ветеранів.

Можливо й тому рішенням минулорічної конвенції передано нашій станиці нелегкий, але приємний обов'язок гостити вперше на терені метрополії Детройту чергову 40-ву Конвенцію Українських Американських Ветеранів, яка відбудеться 12, 13 і 14 червня ц.р. в залях Українського Культурного Центру у Воррен, Міш.

Щоб забезпечити успішне та приємне для делеґатів та гостей перебування на конвенції, станиця покликала до дії окремий чисельний конвенційний комітет під проводом енерґійного друга М. Вороновича. Цей комітет вже від жовтня м.р. почав інтензивну підготовку.

Ген. бриг. Микола С. Г. Кравців

В широко закроєній конвенційній програмі для гостей і делеґатів відбудеться в суботу, 13 червня ц.р. о год. 7-ій увечорі в залі Українського Культурного Центру, Воррен, Міш. Конвенційний бенкет і баль з участю запрошених стейтових, федеральних, муніціпальних та українсько-громадських представників.

В скромну, однак ефективну програму Бенкету, попереджену коктейлем, включено внесення національних прапорів спеціяльним відділом прапороносців американської армії з Армійської Танкової Автоматизованої Команди (АТАС) та вперше на терені метрополії Детройту, як головний промовець виступить уродженець княжого Львова і випускник Військової Академії у Вест Пойнт, а тепер на безпосередньому відрядженні у Пентаґоні, екзекутивний старшина

Головного командира альянтських збройних сил в Европі, генерал бриґадир Американської армії Микола С. Г. Кравців.

Многогранна військова кар'єра ген. М. Кравціва позначена великими успіхами в науковій та мілітарній ділянках, що спричинилось до призначення його на різні відповідальні становища в Армії. За свою посвяту та хоробрість був нагороджений багатьма військовими відзначеннями, між ними трикратно „Сільвер стар", „Ліджен оф меріт" і Пирпил гарт".

Минулого року мер Нью-Йорку, Е, Кач, з нагоди сторічного святкування Статуї Свободи призначив „Мейорську Медалю Свободи" ген. М. Кравціву поруч 86 інших визначних „адоптованих" американських громадян.

Мішіґанська Станиця та Краєва Організація Українських Американських Ветеранів гордо вітатимуть ген. М. Кравціва на нашому конвенційному бенкеті та балю з вірою, що наша громада та позамісцеві гості своєю чисельною участю засвідчать свою національну гордість за непересічні успіхи нашого земляка.

В. Кізима
пресреферент

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В СТ. КЕТЕРИНС

Загальні Річні Збори Станиці Братства Колишніх Вояків 1-ої УД УНА в Ст. Кетеринс відбулись 1 лютого 1987 року при присутності 23 членів в Українському Чорноморському Домі. Збори відкрив голова Станиці Омелян Гаврилишин. Він привітав присутніх членів Станиці і голів інших організацій: В. Павлуся — ЛВУ в Нияґара Фаллс, П. Соляра — ЛВУ у Велланд і В. Михаськова — Укр. Чорноморського Дому, і попросив вшанувати пам'ять померлих членів станиці однохвилинною мовчанкою.

Зборами провадила Президія в складі: М. Саламон — голова, К. Фіцик — писар і М. Такой — член. Після звітів діяльности членів Управи була коротка дискусія, в якій присутні висловили признання для проведеної праці Управи. бо відбуто з успіхом Вечір гумору, пікнік, участь у піднесенні прапору і академії в святкуваннях Незалежности і Злуки, участь в демонстрації Чорної стрічки. А вже найбільшим успіхом був концерт для вшанування Українського Воїна, за що ми щиро вдячні хорові „Бурлака".

Після дискусії звітував голова Контрольної Комісії Михайло Чорнописький, і на його внесок уділено абсолюторію уступаючій управі.

На 1987 рік вибрано Управу в такому складі: голова — Омелян Гаврилишин, заст. голови — Михайло Лисюк, писар — Д. Казанівський, касир — Кость Фіцик, члени — Василь Михаськів і Михайло Денис.

Контрольна Комісія: Михайло Чорнописький, Франко Салітринський, Василь Деркач. Представники до КУК: О. Гаврилишин і П. Піжицький. Прапороносці: П. Піжицький і Б. Криницький. Відвідування хворих: В. Катериняк і В. Деркач.

Збори висловили подяку М. Чорнопиському за переведену збірку на Фонд оборони І. Дем'янюка, яка дала $400 і рішили додати до цієї суми з каси Станиці $100.

Перевибраний голова подякував за довір'я і вибір. Він обіцяв працювати по своїй спроможности і просив всіх членів про співпрацю. Збори закінчено відспіванням "Не пора".

Присутній

І. КЕДРИН ОТРИМАВ ПОЧЕСНИЙ ДОКТОРАТ УВУ

В суботу 21-го березня ц. р. редактор Іван Кедрин-Рудницький отримав ще одне відзначення за свою довгу службу українському народові — Український Вільний Університет надав йому почесний докторат.

Редактор Іван Кедрин пов'язаний з українським комбатантським життям в США: він є членом Головної управи ОбВУА, був редактором комбатантського журналу „Комбатант", і від першого числа загальнокомбатантського журналу „Вісті комбатанта" (1961 року) він співредактор цього журналу.

Внизу друкуємо скорочений репортаж із „Свободи" (2-го квітня) про цю подію, а від себе складаємо ґратуляції та бажаємо йому всього найкращого.

Редакція і адміністрація
„Вістей комбатанта"

Нью Йорк (О. К.) — Надання почесного доктора Українського Вільного Університету сеньйорові українських журналістів ред. Іванові Кедринові — це була вийняткова та радісна урочистість в суботу, 21-го березня 1987 року в домі Наукового Товариства ім. Шевченка в Нью Йорку.

Між присутніми, шо вщерть виповнили залю, було багато кол. вояків 1-ої Дивізії УНА, бож ред. І. Кедрин є постійним співредактором журналу „Вісті комбатанта" від появи його 1-го числа 25 років тому.

Прибули також члени Екзикутиви УНС, головний касир Уляна Дячук з мужем Володимиром і головний секретар Володимир Сохан.

Свято розпочалося офіційним входом на залю професорського збору в урочистих чорних тоґах. За столом засіли проф. Леонід Рудницький, проф. Ірина Рудницька, проф. Ярослав Падох, ректор УВУ проф. Богдан Цюцюра, проф. Ю. Старосольський, проф. Василь Лев, проф. Василь Ленцик, проф. Олександра Кисілевська-Ткач, д-р Роман Осінчук, проф. Д. Штогрин і проф. Іван Головінський.

Першим слово забрав голова НТШ д-р Я. Падох, який розпочав його цитатою Юрія Яновського і з питомою йому красномовністю привітав новообраного ректора УВУ проф. В. Цюцюру, що вперше завітав офіційно до НТШ, а відтак підкреслив заслуги ред. І. Кедрина-Рудницького як „віртуоза журналістичного куншту і мистецтва та рівночасно найбільше заслуженого для НТШ члена, автора цінних наукових творів, який залишив слід свого інтелекту, глибокого знання і досвіду не лише на журналістиці і науці, але й на політиці великої історичної доби Визвольних Змагань. Саме оцінивши усі ці осяги ред. І. Кедрина, Український Вільний Університет, зокрема його факультет права і суспільно-економічних наук, рішив наділити його почесним докторатом політичних наук. Це третій член НТШ після д-ра Лева Добрянського і д-ра Р. Осінчука, якого УВУ наділює почесним докторатом.

Ректор УВУ проф. В. Цюцюра промовив коротко; попросив проф. Ю. Старосольського в імені декана правничого факультету перевести акт промоції.

У найбільше святочній та кульмінаційній точці вечора проф. Ю. Старосольський прочитав в латинській мові іменування ред. І. Кедрина-Рудницького почесним доктором УВУ.

Після щирих і теплих оплесків усіх присутніх та відспіванням „ґавде-

амус“ голос забрав новопромований ред. І. Кедрин. Він зазначив, що ця промоція була для нього несподіванкою, бо сам уважає себе журналістом, а не вченим. Все ж підкреслив, що в молодих роках не здобув докторату на віденському університеті лише із-за недуги, яка не дозволила йому написати докторської дисертації на тему „Запорізька Січ, як лицарський орден“, але склав іспит на право навчати в середній школі, що відтак допомогло до заснування української гімназії в Інсбруці у 1945 році. Це був одинокий час його педагогічної праці. І. Кедрин звернув увагу, що журналістика зустрічається з наукою завжди в тих випадках, коли журналіст шукає за історичними матеріялами та документацією і дав на це актуальні приклади.

Далі ред. І. Кедрин згадав про свій довгий журналістичний шлях від „Діла“ до „Свободи“, де пише статті по сьогоднішній день без уваги на свій вік, зберігає зв'язок з українським науковим сектором, конкретно з НТШ, якого звичайним членом був ще у Львові, перед початком Другої світової війни, а дійсним став у 1965 році в ЗСА на поручення проф. Василя Стецюка і проф. Олександра Оглобина, за свою аналітичну працю про Берестейський мир.

Міркування про найбільш притаманну рису старости — — самотність і радістю, що у цій церемонії, яку він бажав мати скромною (з того приводу відмовився навіть вдягнути тоґу) взяло участь стільки людей, що до нього прихильні, закінчив своє слово новоіменований почесний доктор УВУ.

Ред. І. Кедрин подякував Українському Вільному Університетові за ту честь, його ректорові проф. В. Цюцюрі, деканові права і політичних наук проф. Зенонові Соколюкові та проф. Ю. Старосольському, що перевів церемонію. Особливо однак дякував ініціяторові тієї урочистості голові НТШ д-р Я. Падохові, який тим ще раз виказав йому особливу прихильність, і д-р Марусі Бек, що вже неодноразово виявилася щирим приятелем, як також іншим присутнім приятелям.

Обдарований китицею квітів від Лідії і Віри Савойків та оточений тими, що хотіли потиснути йому руку, ред. І. Кедрин перейшов з усіма приявними до горішньої залі НТШ, де його привітали шампаном та грімким „многоліттєвієм“.

Військова розвідка США повідомила, що в СРСР зросло виробництво усіх родів ядрових зарядів від 6.000 до 12.000. Незважаючи на всі брехливі „пропаґандивні розголоси про мир“, Москва має намір довести цей арсенал до 20.000.

Виступаючи перед Комісією закордонних зв'язків сенату США, секретар Департаменту оборони, Вайнберґер, заявив, що СРСР скоротив своє технічне відставання в усіх ділянках. В половині 1970-их років СРСР відставав на 10-12 років у засобах оборони, але сьогодні відставання змаліло до 5-6 років. Це вперше Пентаґон подав на скільки років Захід випереджує СРСР у технологічних здобутках.

ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА“

В часі від 11 лютого до 20 квітня 1987 р. ми одержали слідуючі вплати на пресовий фонд журналу:

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Гамільтоні із збірки в пам'ять померлого побратима Василя Капруся — 100.00

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Клівленді із збірки в пам'ять померлого 2.11.1986 побратима Дмитра Деркача. На пресовий фонд зложили: **по $20.00:** Кость і донька Мотря Мацілинські, Ігор і Орися Руденські; **по $10.00:** Володимир Баран, Андрій Вільшанський, Осип Врублівський, Ірена Клос, Михайло Трач, Евдокія Ступарик, Володимир Сторожинський, Петро і Зірка Шоколюк; **по $2.00:** Ліза Росс **разом** 122.00

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Торонті в пам'ять побратима Мирона Цвігуна — 50.00

Роман Чайківський — Скарборо в пам'ять померлого побратима Олександра Гуцайлюка — 50.00

Андрій Гавірко — Англія в пам'ять св. п. Ольги Росинецької — 45.00

Іван Скоморох — Чікаґо в пам'ять померлого друга у Вінніпеґу св. п. Андрія Магреля — 15.00

Лев Ткачук — Ріджвей — 88.00

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Ст. Кетеринс з нагоди 25-річчя журналу — 50.00

Богдан Білан — Саскатун — 34.00

Ярема Курпель — НьюйОрленс — 46.00

по дол. 32.00: Богдан Лавринів — Тімменс і Маріян Цьолко — Гасбрук **разом** 64.00

по дол. 25.00: Петро Микуляк — Торонто, д-р Роман Бучок — Вінніпеґ, Роман Чолкан — Торонто, Богдан Головід — Фльорида **разом** 100.00

Стефанія і Василь Остапчуки — Гамілтон, з приводу їх щасливого 25-річчя подружнього життя — 25.00

по дол. 20.00: Осип Бережницький — Філядельфія, Степан Кришталович — Торонто, Александер Хотонецький — Торонто, д-р Теодор Барабаш — Еспанія, д-р Степан Ґамула — Міссіссаґа, Іван Мороз Торонто **разом** 120.00

Зенон Городецький — Торонто — 18.00

по дол. 17.00: Володимир Сміґуровський — Парма, Орест Білак — Франція, Володимир Ленчик — Англія **разом** 51.00

д-р Матей Гута — Торонто — 14.00

по дол. 15.00: Володимир Сімків — Філядельфія, Теофіль Турчиневич Торонто, Павло Божик — Торонто **разом** 45.00

по дол. 12.00: Богдан Куриляк — Едісон, Степан Магмет — С. Оранж **разом** 34.00

по дол. 15.00: Роман Огірчак — Вінзор, Іван Дудись — Торонто, М. Петришин Вінніпеґ, Богдан Маців — Монтреаль, Ярослав Куницький — Торонто, Остап Стецьків — Торонто, Евстахій Думин — Терра Котта, Роман Гаврилів — Вінніпеґ, Мирослав Прончак — Лігайтон, Богдан Артимишин — Філядельфія, д-р Іван Коропецький — Морісбурґ, Микола Атаманюк — Англія, Святослав Василько — Англія, Станиця Братства 1 УД УНА у Вашінґтоні **разом** 168.00

по дол. 10.00: В. Гайовський — Вінніпеґ, Степан Зарицький — Торонто, Василь Ціхацький — Торонто, Володимир Католик — Ст. Кетеринс, Павло Слободян — Чікаґо, Роман Микита — Кліфтон, Володимир Папірчук — Калґари, Роман Бучинський — Бурлінґтон, Омелян Возняк — Вінніпеґ, Богдан Матіяшек — Пітерсон, Ярослав Москва — Тандер Бей, Мирослав Яремко — Мілл Парк, Дмитро Івончик — Вінніпеґ, Андрій Джердж — Австралія, Микола Мик — Австралія, Юрій Ференцевич — Джерзі Сити **разом** **160.00**

по дол. 9.00: Василь Буртняк — Чікаґо, Іван Хохлач — Монтреаль **разом** **18.00**

по дол. 8.00: Василь Чупринда — Торонто, Степан Лось — Лондон (Кан.), Василь Мартиняк — Едмонтон, Степан Шило — Монтреаль **разом** **32.00**

по дол. 7.00: Михайло Ніньовський — Дітройт, Данило Мох — Пойнт Едді, д-р Василь Палідвор — Нью-Йорк, Степан Кравчук — Монтреаль, Осип Голинський — Ірвінґтон, Осип Головацький — Фльорида, Микола Олійник — Міссіссаґа, Олександер Петришин — Тандер Бей, Теодор Юркевич — Торонто, д-р Ярослав Качай — Філядельфія, Петро Кицінський — Гамілтон, Лев Курилець — Торонто, Тарас Пастушенко — Ірвінґтон, Михайло Березовський — Ортонвілл, Іван Снігур — Стронґвілл, Степан Венгльовський — Ст. Кетеринс, Антін Дербіш — Торонто, Роман Дуда — Дітройт, Петро Яцинич — Нью-Йорк, Микола Бурда — Фенікс, Пилип Дмитрів — Ванкувер, Мирослав Ткачук — Едмонтон, Антін Качала — Фльорида, о. капелян Михайло Ратушинський — Англія, Іван Савчук — Вінніпеґ, Михайло Дережицький — Гартфорд, Ярослав Голуб — Дітройт, Володимир Ходак — Чікаґо, Степан Костишин — Вінніпеґ **разом** **203.00**

по дол. 5.00: Степан Кучварський — Міннеаполіс, Юрій Булат — Торонто, Іван Бровінський — Лексінґтон, Богдан Опалевич — Торонто, Олександер Клецор — Нью Брансвік, Микола Яковина — Судбури, д-р Петро Глібович — Міссіссаґа, Демид Салючок — Торонто, Василь Мащак — Саскатун, Михайло Хаблюк — Вінніпеґ, Степан Моліцький — Англія, Олександер Соляр — Тандер Бей **разом** **60.00**

по дол. 3.00: Роман Королюк — Торонто, Петро Бурак — Бімсвілл, Кость Мартинишин — Ст. Кетеринс, Іван Січка — Вінніпеґ, Павло Ґулька — Едмонтон, Петро Музика — Вінніпеґ, Іван Собчак — Вінніпеґ **разом** **21.00**

по дол. 2.00: Володимир Каськів — Дітройт, Карпо Кифор — Нью-Йорк, д-р Евстахій Юркевич — Рокфорд, Осип Левицький — Вудгейвен, Роман Копійчук — Фльорида, Богдан Кандюк — Ґлен Спей, Степан Корлатович — Парма, Ярослав Закаляк — Лінден, Михайло Юраш — Рочестер, Петро Бойчук — Стратфорд, Ярослав Петрина — Брук Парк, Зенон Коновка — Боффало, Олександер Скоп — Ля Меса, Мирон Васьків — Калґари, Ірена Різник — Калґари, Роман Стахів — Гамілтон, Василь Сердюк — Трентон, Василь Захарчук — Вінніпеґ, Снідр Новаківський — Філядельфія, Антін Феденишин — Спрінґфілд, Константин Мрозовський — Кліфорд, Роман Висоцький — Чікаго, Микола Проць — Австралія, О. Чуйко — Англія, Евген Лагодинський — Англія, Об'єднання Українців В. Британії, Від. Еденбурґ, М. Піскорський — Гамілтон,

та Іван Федорук, Теодор Романюк, Михайло Токарик, Михайло Криса і Микола Дудівка — всі з Тандер Бей разом 64.00

РАЗОМ: 1,763.00

Наше щире співчуття висказуємо Родинам, Приятелям та знакомим Покійних св. п. Василя Капруся, Дмитра Деркача, Мирона Цвігуна, Олександра Гуцайлюка, Ольги Росинецької і Андрія Магреля. Побратимові Василеві та п-і Стефанії Остапчукам бажаємо ще многих щасливих років прожити в кріпкому здоров'ю.

Всім нашим прихильникам, котрі зложили датки на пресовий фонд, Управам Станиць за організування збірок наше щире спасибі. Просимо і на будуче пам'ятати про наші потреби.

Адміністрація „Вістей Комбатанта"

***

Державний Департамент має в задумі опублікувати звідомлення про порушення прав людини в усіх комуністичних країнах. Увагу звернеться в першу міру на порушення прав в СРСР, Північній Кореї, В'єтнамі, Камбоджі, Польщі, Чехо-Словаччині, Болгарії, Східній Німеччині, Етіопії і в інших країнах. Про те, що діється в некомуністичних країнах, напр. в Південній Кореї, Чіле, або південній Африці, є повно „страхітливих вісток", але що діється у В'єтнамі чи Північній Кореї, де десятки тисяч людей ще перебувають у „концтаборах на перевихонні" ані згадки.

***

В останній час генерали в відставці не дармують. Напр., ген. Дж. К. Сінґлявба став дорадником для протикомуністичних повстанців у Нікараґуа. Найбільша його заслуга в тому, що він зорганізував моральну і матеріяльну допомогу серед частини американської спільноти і дав їм напрямні, згідно з якими вони повинні поступати. Він теж підшукав різних ранґ старшин і десятки підстаршин-інструкторів і перетворив повстанців у частини правдивої підпільної армії. За зібрані гроші купує для них зброю, амуніцію, військове обладнання.

***

Ктитайський уряд уважає, що на шляху до поліпшення відносин з СРСР існують три перешкоди: окупація в'єтнамськими військами Камбоджі, окупація Афганістану й більші скупчення військ СРСР на кордоні з Китаєм. Хоч наприкінці жовтня м. р. почалася „друга рунда" розмов за поліпшення сусідського спілкування, знавці пророчать, що вигляди на поліпшення наразі — ніякі.

Ті, що відійшли...

ОЛЕКСАНДЕР ГУЦАЙЛЮК

***7.6.1913 †25.1.1987**

В дні 25 січня 1987 р. в Торонті відійшов у вічність кол. дивізійник, активний член Братства Станиці в Торонті та активний у багатьох суспільно-громадських організаціях св. п. Олександер Гуцайлюк. Покійний

народився 7 червня 1913 року в селі Супранівці Тернопільської области. Закінчив середню школу в Тернополі, а опісля вчився в педагогічнім інституті в Крем'янці і вчителював у Кам'янках на Тернопільщині. Був активним членом ОУН. Під час війни, коли насувалася Червона армія, він рішив покинути рідний край в 1944 році, а коли появився заклик розбудовувати українську збройну силу, він разом з двома братами вступив до української дивізії в Нойгаммері. Після війни він перебував в американському полоні, а по звільненні виїхав в 1947 році до Канади, завдяки заходам його односельчан Семена й Антоніни Лучків.

В Канаді одружився з Анною Переймибідою, їм народилася дочка Ірена.

Працював в адміністрації української пекарні „Демпстер'с бред" (тепер „Канада Фуд корп."). Належав до парафії церкви св. о. Николая в Торонто, був членом БУК, Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, Клюбу сеньйорів при тій парафії, Дискусійного клюбу при Суспільній службі. Любив перебувати в товаристві людей — його можна було бачити на вічах, концертах, академіях, засіданнях і т. п. Був щирий український патріот й жертвенний для українських цілей.

Коротко перед смертю привіз мандрівну ікону Почаївської Божої Матері й, як дуже побожна людина, щиро до неї молився.

Похорон відбувся в дні 28 січня з церкви св. Миколая.

Залишив у смутку дружину, дочку, зятя Т. Біланюка, внуків, сестру в Україні братів, іншу рідню й багато добрих приятелів.

Р. Ч.

МИРОН ЦВІГУН

***1.3.1924 †22.2.1987**

Мирон Цвігун народився 1 березня 1924 р. в селі Снович, Золочівського повіту. В липні 1944 р., коли українська дивізія прибула на фронт під Броди, а один підрозділ стояв в Ожидові, до села приїхав сот. Бойчук і на вічі пояснив ситуацію: або попасти в руки ворога, або піти до українського війська. Коло 1000 хлопців зголосилося між ними Мирон Цвігун. Приїхавши до Нойгаммеру, їх умундирували 19 серпня 1944 р., а Мирона приділили до 3-ої сотні 31-го полку, з яким він брав участь у військових діях та боях під Фельдбахом.

В англійському полоні відсидів до 27 травня 1947 р. в Ріміні, звідки його перевезено до Англії. 6 листопада 1948 р. звільнений з полону, працює в сільському господарстві й старається про виїзд до Канади. В 1954 р. приїхав до Торонто, і тут включився в громадське життя: стає членом Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, Ліґи Визволення України, парафії, жертвує щедро на громадські цілі. В 1962 р. одружився з Анною й веде родинне життя.

Залишив в глибокому смутку дружину, дочку, сина з дружиною і двома внуками, сестру в Польщі й сестру в Україні, багато односельчан і приятелів.

На панахидах співав хор „Бурлака", стояли стійки з прапорами від Ліґи Визволення України і Братства дивізійників. Від Б-ва попрощав Покійника К. Когутяк, а від односельчан О. Гайдерка і М. Паска. Збіркою в пам'ять Цвігуна зайнявся П. Швед: на оборону доброго українського імени — 150 дол., на „Гомін України" — 100 дол., на „Вісті Комбатанта" — 50 дол.

Хай канадська земля буде йому легкою!

ДМИТРО ДЕРКАЧ

***5.11.1909 †2.11.1986**

Дмитро Деркач, колишній вояк 1-ої УД УНА народився в селі Ямниця Івано-Франківської област. До року 1939-го жив з дружиною Анною з Гуриків в селі Ямниці, і тут вони провадили господарство. З приходом більшовиків працював в колгоспі. По приході німців відзискав своє господарство, та не на довго, бо в 1944 р. змобілізований до Червоної армії попав в німецький полон. Кінчив війну, як вояк Української дивізії, і попав в американський полон.

В часі переселення в кінці 1949 р. переїжджає до Америки й остаточно замешкує в Лорейн, Огайо.

По довгих і клопітливих труднощах вдається йому получитися з дружиною. Здавалося, що по довгій воєнній та еміґраційній мандрівці заживуть вони разом спокійним, щасливим життям.

Та щастя їхнє закінчили хвороби. В році 1985 померла дружина, Анна, а скоро за нею помер і Дмитро 2-го

листопада 1986 р. Саме в день його народження 5-го листопада друзі, віддавши останній салют відпровадили його на вічний спочинок. Похований біля дружини на цвинтарі св. Петра і Павла в Клівленді, Огайо. Осиротив він одиноку дочку в Україні, зятя та двоє внуків.

Від приятелів в час панахиди прощали п. С. Зубаль, а від побратимів та місцевої Станиці Братства Дивізійників, якої активним і прикладним членом від початку до кінця був покійний, І. Руденський.

У пам'ять Покійного побратими по зброї та приятелі зложили 122 дол. на видавничий фонд „Вістей Комбатанта".

Вічна Йому пам'ять!

Управа Станиці Братства Дивізійників в Клівленді.

Ігор Руденський — голова **Тарас Загаєвич** — писар

ВАСИЛЬ КАПРУСЬ

***21.1.1911 — †23.3.1987**

Дня 23 березня 1987 року в шпиталі м. Гамільтону відійшов у вічність довголітній член Станиці Братства коли. вояків 1-ої УД УНА Василь Капрусь, проживши 76 років. Покійник залишив горем прибиту дружину, сина, онкуків і двох братів в Україні. Василь Капрусь носив в серці велику любов до рідної землі й у своєму заповіті зазначив, щоб тіло його поховати в рідному селі Львівської області.

Після багатьох телеграмів і телефонічних розмов з урядовими чинниками СССР і комунікацією з родиною були сподівання, що вдасться виконати бажання Покійника, тіло якого, після похоронних відправ, лежало в холодільні. Однак прийшла телеграма від його дружини такого змісту: „Ми дозволу не дістали і не дістанемо. Просимо похоронити померлого на місці. Дуже просимо тіла не спалювати."

Так похорон відбувся в Гамільтоні, після якого була тризна. Капелян станиці о. Роман Ганкевич звернувся до побратимів, щоб зложити в пам'ять Василя Капруся пожертви, які винесли 141.59 дол. Їх призначено на пресфонд „Вістей комбатанта" та на молитви за Покійника. Збірщиками були Роман Гнатишак і Андрій Тизьо.

Всіма справами щодо похорону займався П. Кицінський.

Петро Кицінський

***

Прем'єр-міністер Індії, Раджіф Ґанді, уникнув смерти в атентаті, в якому поранено декількох його охоронців. До нього стріляв молодий чоловік, пов'язаний з групою його противників. У зв'язку з тим звільнено багато охоронців, в тому числі й високих старшин.

***

Представник американської делеґації Доналд Ловіц виступив на конференції в Женеві країн, які підписали у 1972 році конвенцію про заборону біологічної зброї, і заявив, що СРСР продовжує, всупереч підписаною ним домовою, продукувати цю зброю та її випробовує в Камбоджі, Ляосі і Афганістані.

З листів до редакції „Вістей комбатанта“

Хвальна Редакціє!

У „Вістях комбатанта“ чч. 5-6 (145-146) за 1986 рік, у статті редактора Івана Кедрина п. з. „Український вояк“ було подано (стор. 7), що „‘Вісті комбатанта’ це наш журнал, одинокий військово-громадський українською мовою у світі“ і т. д. Хочемо звернути увагу, що „Вісті комбатанта“ це не одинокий військовий журнал, що виходить українською мовою у вільному світі, бо ж іще виходить українською мовою наш військовознавчий журнал „Сурмач“ — орган Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, і є відмічений в Енциклопедії Українознавства, том 8, стор. 3104. Також нещодавно почав виходити з друку відновлений журнал „Штурм“ — офіціоз Леґіону Симона Петлюри.

Можливо, що пишучи це, ред. Іван Кедрин мав на увазі „Вісті комбатанта“ як журнал *військово-громадський,* тоді він прав, бо „Сурмач“ є військовознавчим журналом, а не військово-громадським.

Будемо Вам вдячні за ласкаве поміщення цієї нашої замітки у „Вістях комбатанта“.

Пресова референтура Головної Управи ОбВУ

ВПоважані Панове,

У щоденнику „Свобода“ ч. 203 з 23 жовтня 1986 р. появився допис про 16 З'їзд ОбВУА. Згадуючи про виступ делеґата Станиці Чікаґо Ореста Городинського, дописувач подав, тільки про його критичну заввагу щодо „Вістей Комбатанта“. На мою думку, присутній на зборах співредактор ВК з рамені ОбВУА повинен бути вдячним дискутантові, бо тільки в диктаторських ситемах не вільно кретикувати урядової преси. Вияснення про труднощі зв'язані з друкуванням числа не відкидають можливости читачів мати свій критичний погляд на зміст числа.

Жалко, що ВШ дописувач не згадав про інші справи, що їх порушив дискутант. Дозволю собі доповнити його допис.

Делеґат Орест Городинський звернув увагу уступаючій управі, що, помимо рішень попередніх Загальних Зборів, Гол. Управа не поробила старань в Українській Національній Раді змінити рішення уряду УНР з 1919 р., яким давано право носити на українському одністрої кол. відзначення царської Росії. Рішення носити відзначення кол. окупанта при відсутності якогонебудь українського відзначення являється пониженням українського однострою. Дискутант заявив, що ніодин, як державний, так і політичний, провідник новопосталих держав на звалищах імперій не відваажився б носити відзначення окупанта. Дискутант поновив домагання звернутись у тій справі до відповідних чинників.

В дальшому дискутант запропонував, що ГУ враз із ЗП УГВР звернулись до урядових чинників Голляндії, щоб надати — хоч би посмертно — полк. УПА „Гуцулові“ — Іванові Бутковському військове відзначення Голляндії за поміч в утечі 4-ох голляндських старшин з нім. полону, з яких один згодом був генералом голляндської армії.

Запропонував також дискутант, щоб ОбВУА з нагоди 65-ї річниці т. зв. „Чуда над Вислою“ — вирішальному бою з більшовицькими дивізіями, які розбито і не допущено до дальшого походу в глибину Европи, в якому велику ролю відіграли союзні українські військові з'єднання — головно 6-та Залізна Дивізія під командою ген. Безручка в вирішальній битві під Замостем — поробило старання, щоб посмертно відзначити ген. Безручка найвижчим польським боєвим орденом. Українська армія була в той часі в союзі з Польщею. Польща нагородила своїм орденом багатьох неполяків за допомогу у війні — в тому американських літунів, що брали участь на протиукраїнському фронті.

Взаємне відзначування практикується віддавна. Наприклад, американський уряд відзначив Конґресовою медалею незнаних вояків з часів 1-ої світової війни Румунії і Бельгії. Тому що процедура признання такого відзначення триває роками, дискутант запропонував поробити старання нагородити тим високим і престіжквим відзначенням українського невідомого вояка, який перший поставив збройний опір більшовицько-комуністичним військам.

Дискутант обіцяв доповнити у виготовленні прорізок з архіву УСС-ів додатковими матеріялами, які є в Чікаґо, та допомогти експонатами із збірки д-ра Ю. Підлуського при організуванні виставки пам'яток УСС-ів.

Остаюсь з належною пошаною

Орест Городиський
делеґат з Чікаґо

ВІЙСЬКОВІ НОВИНИ

Недалеко міста Сан Внісенто, 400 миль на північ від столиці Філіппін, Манілі, два більші загони комуністичних партизанів зробили засідку і в затяжному бою вбили 23, а поранили 36 вояків. Це одна із більших сутичок при чому слід згадати, що у попередніх сімох сутичках втрати по обидвох сторонах доходили вбитими і пораненими до понад сотні. Не зважаючи на підписану умову про перемиря, комуністи і ведуть бунтівничу діяльність.

***

Біля берегів Єгипту переведено восьмиденні морські й повітряні маневри з участю кораблів і літаків американської Шостої фльоти. З американського боку брала участь група бойових і допоміжних кораблів, зложена з 28 морських одиниць, які очолював авіоносець „Форрестал". Командуючий єгипетськими військово-морськими силами, адмірал Таффік Гаад, заявив, що маневри відбулися спільно з Шостою фльотою, щоби „відновити гнучкість" у зустрічі та поборюванні будь-яких ворожих затій в цьому обширі.

***

Західні дипломати в афганській столиці Кабулі повідомили, що партизанам вдалося висадити в повітря склад амуніції, віддаленого на 18 км від столиці, який мав у своїх сховищах амуніцію для особливих призначень і обслуговував радянські та урядові афганські війська. В афганськім радіо поширювано поголоски, що вибух стався через недбальство охорони.

***

Від довшого часу французькі вояки, що входять до корпусу військ ООН в Лівані, стали головним прицілом ліванських терористів-шіїтів. Досі було коло 20 більших і менших нападів на французьких вояків, і їхню частину обстрілювали ракетами й скорострілами. Досі французькі війська мали 10 вбитих і коло 40 поранених. Рада Безпеки ООН розглядає справу мирового корпусу в Лівані, а Франція відтягне звідтіля свій досить помітний контиґент, в силі 400 бійців.

***

Під час осінніх маневрів військових з'єднань НАТО, курінь американських „марінс" (морських піхотинців), в силі 750 вояків, висадився з літаків і гелікоптерів на березі пустинного фйорда 200 миль на північ від Полярного кола. Чергового тижня 12.000 вояків з десяти країн НАТО висадилися в Південній Норвеґії, „імітуючи десантну операцію", яка може пригодитися на випадок захоплення Норвеґії Червоною армією. СРСР назвав ці маневри „одвертою провокацією", спрямовану на підірвання процесу детанти між Сходом і Заходом.

*
**

В Палаті репрезентантів США пройшла ухвала, щоб на дальше допомагати протикомуністичному рухові ЮНІТА в Анґолі. Окремі члени Палати домагалися, щоби США допомагали анґольським партизанам відкрито. На вимогу адміністрації президента Реґена схвалено допомоги антикомуністичним рухам в Нікараґуа, Камбоджі, допомога антикомуністам в Афганістані, Етіопії та Анголі.

*
**

Уряд Нікараґуа, а в тому і сам президент Ортеґа, намагаються поліпшити відносини санданістів з Римокатолицькою Церквою, а на самому ділі з її провідником, кардиналом Міґелом Браво. Кардинал Браво заявляє, що мир в цій країні може прийти тільки тоді, коли санданісти погодяться на відновлення демократичних свобід і говоритимуть у цій справі не лиш з церквою, але з усіма політичними угрупованнями й проводом антикомуністичних повстанців. Однак уряд відмовляється говорити з „контра", бо вважає, що вони є платними „аґентами і наємниками" американської розвідки.

*
**

Мусулманська міліція правих фанатиків-шиїтів намагається навести порядок серед дрібних і розсварених груп за панування над поодинокими місцевостями на півдні Лівану. Ця міліція зводить теж бої з палестинцями, які почали наново організуватися і провадити напади на ізраїльську територію. Одинока Сірія, кажуть коментатори, може навести порядок між розсвареними фракціями ан Близькому Сході. Як відомо, через її територію Москва й її сателіти, доставляють своїм симпатикам зброю і військову техніку. Висновок: центр зла є в Москві.

*
**

Наприкінці серпня м. р. відійшла на пенсію найстарша активна жінка-старшина морської фльоти, адмірал Ґрейс Гаппер. Її особлива заслуга — це винахід комп'ютерської мови „Кобол". Гаппер служила в морській фльоті 43 роки. Вона була останньою, що відійшла на емеритуру з-поміж своїх ровесників.

*
**

В Тегерані в Ірані експльодував знову автомобіль напакований вибуховим матеріялом у самій центральній площі міста. Від вибуху згинуло 18 осіб, а понад сто було поранених. У попередньому вибуху в місті Квом, 150 кільометрів від Тегерану, загинуло 23 особи, а біля 200 були поранені. Досі ніхто не признався до проведення цих вибухів, але іранські екстремісти, як звичайно, обвинувачують американську розвідчу службу „Сі-Ай-Ей".

*
**

Хоч з боку Ізраїля були нові намагання, щоб відновити переговори в справі відновлення повних дипломатичних зв'язків з СРСР, але покищо без будь-яких успіхів. Перша спроба зустрічі радянських і ізраїльських представників, яка відбулася у Гельсінках, тривала заледве 90 хвилин і закінчилася безуспішно. Політичні спостерігачі кажуть, що представники Ізраїля зробили цю помилку, що на першу точку у переговорах, поставили справу еміґрації жидів з СРСР: Це будьтоби дуже вразило делеґацію СРСР, і дальші переговори не відновлено.

*
**

Американська преса, покликуючись на европейські розвідчі джерела, пише, що полковник Муаммар Каддафі очуняв від шоуку, викликаного налетом американської авіяції на Лівію, відгрожується знову посиленими терористичної акції. За твердженням преси, Пентаґон розробляє і має у постійній поготівлі операцію великого маштабу, а, впарі з тим, у стадії підготови є триступнева програма військових, диверсійних та економічних дій. Все це має на меті пригадати Каддафі, що підтримка терористів, може його дорого коштувати.

*
**

Речники міністерства оборони Таїлянду заявляють, що в останніх місяцях В'єтнам значно зактивізував свої бойові дії в Камбоджі й сусідньому Ляосі. За цими повідомленнями в прикордонну полосу з Таїляндом почали знову напливати нові втікачі, яких нараховують у кільканадцять тисяч родин. В цей обшир перекинуто додатково цілу нову змоторизовану дивізію в'єтнамських вояків і вже були перші зудари між цими новоприбулими вояками і таїлядською прикордонною охороною.

*
**

Американська армія почала набирати дуже „рідкісну породу рекрутів", даючи їм дужи вигідні службові умовини. Ідеться про набір для різних послуг 1500 псів, чистої породи, т. зв. „шепер-гондс". Бенефіси для псів прекрасні: тричі на день добра „собача їда", приміщення, повна ветиринарна обслуга й постійний людський „пуцер". Є теж запотребування на псів лябрадорської раси для митної служби, бо вони найкраще рознюхують, де є заховані наркотики. Літунські збройні сили шукають за породою „доберманів", які найкраще сторожать літунські бази. Однак федеральні власті мають труднощі із набром добре витренованих псів, бо на них є велике запотребування в приватному секторі, а впершу чергу — для береження багатих домів.

Ціна: $3.50